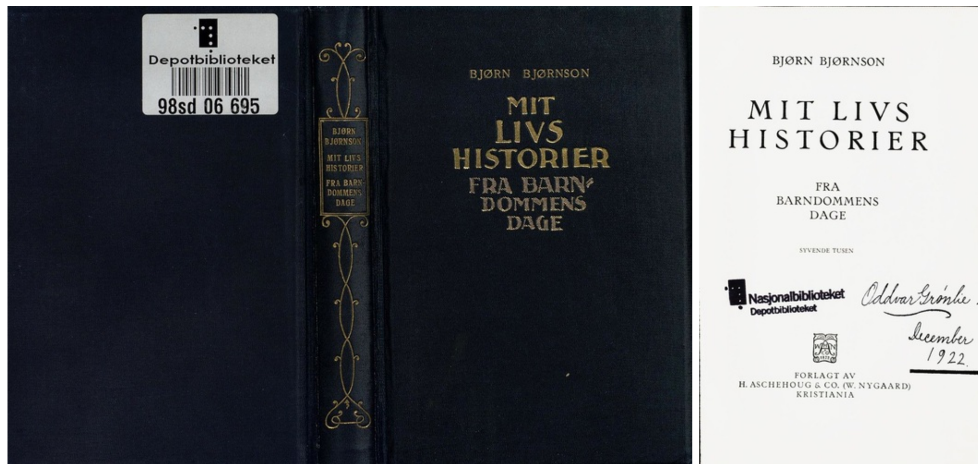

Mit livs historier : fra barndommens dage

Förord till den elektroniska utgåvan

Denna första minnesbok av **Bjørn Bjørnson** (1859-1942) har digitaliserats i april 2008 av Nasjonalbiblioteket i Oslo och anpassats för Projekt Runeberg i juli 2013 av Ralph E.

Fortsättning finner man i **Aulestadsminner**, **Bare ungdom** och **Det gamle teater**.

BJØRN BJØRNSON

MIT

l I il

1- V5

FRA BARN*

m *% t%=t t: irMIT LIVS HISTORIERBJØRN BJØRNSON

MIT LIVS HISTORIER

FRA

BARNDOMMENS DAGE

syvende tusen FORLAGT AV H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD) KRISTIANIACopyright by H. Aschehoug & Co. Kristiania, Norway

Centraltrykkeriet, Kristiania — 1922Til

min morEt par forklarende bemerkninger.

Jeg hav for det meste i denne bok søkt at gjengi stemninger og indtryk, som jeg husker, jeg følte dem som barn. Slik tilværelsen dengang viste sig for mig. Jeg finder det rigtig at peke paa dette.

Jeg ønsker jo gjerne, at boken skal læses, som den er ment.

Venner har elskværdig gjort opmerksom paa, at bokens hovedtitel: «Mit livs historier» let kunde forringe mit

arbeide i læserens øine.

Historier — betyr gjerne anekdoter, mener de.

Den, som læser boken, vil snart forstaa, at i dette tilfælde betyr titelen mere.

Mit livs historier gir ordet den rette tyngde, det bør ha. Gir det en anden tydning, end naar det staar alene.

Slik ser jeg det.

BJØRN BJØRNSONINDHOLD

I.

\ 71 bodde paa Løkken. Den tilhørte os. Far hadde kjøpt den. Og vi var meget stolt av den. Huset laa inde i en stor, stor have. Det var i Munkedamsveien. Vi hadde fjorden ret ut. Der laa et offentlig badehus. Stygt og fattigslig. Og høit oppe paa en bakke ved vandet mellem pussede og pyntede plæner stod Jørgen Hef* tyes villa. Graah vit og korrekt. Aldrig et aapent vindu, altid stængte dører. Ikke et men* neske at se. Ikke en umiddelbar linje i hele bygningen, skjønt den baade hadde taarn og spir. I m i n fantasi blev den til hele det Kris stiania, som alt vort ingenting hadde med at gjøre. Altsaa fienden.

Vor villa hadde bare kvist og stueetage med et stort kjøkken nedenunder. Og grønne espalieer over den høie grundmur. Hvitmalt og hvitpusset. iMunter og indbydende med aapne dører baade her og der om sommeren. Og

vi unger fløt ut og ind, som vi vilde. De gamle trær stod om? kring, som vind og veir hadde plantet dem. Haven grodde op i frihet under ansvar. Det_ 2 -

sidste bestod i, at den gav rikelig av eplekart og anden markens grøde til glæde for os og de andre Vika?gutter, som vi lekte med, og til skade for mors kjøkken. Det var selvfølgelig en her* lig tid. En ubegrænset verden — d. v. s. hele verden. For bak det høie gjærde mot vest lekte vi Amerika. Øst var Rusland. Og hele Syden langt nedenfor Kap laa utstrakt foran huset i stekende sol uten skyggende trær. Jeg husker det bare i lys og glæde.

Det var stort nok, det, vi hadde at fare med. Et helt kvartal og mere til. En gammel veir* bitt høilaave var alle mørke gjerningers faste borg. Den hadde dype avgrunder og bjelkeloft med sol og vind gjennem alle sprækker. Fan* tastisk for levende og døde. De sidste ante vi om kvelden borte i mørket.

Indover mot byen bak gjærdet laa høie fjelds knauser som smaa berg med blaa himmel over sig. Festlig og frydefuldt. Nu er det altsammen gater uten særpræg. Prosa til hverdags og ubarm? hjertig værre om søndagen, naar alle de skidne graa façader og de lurvete opgangene staar og taler høit i stilheten orn daarlig stel og daarlig smag. Men fjorden er jo evig. Den lager fest og utsyn. Og den spør byen hver dag, om den ikke engang skal faa noget vakkert at se paa. Men de konger, som skulde laget det til, de bodde i et andet land. Og de moderne konger bygger ingen huser mere.— 3 —

«Løkka» var et eventyr. Og midt i eventyret oplevet vi selveste eventyrkongen. En nat brøt stormen et ældgammelt træ overende. Det faldt tversover plænen. Det spriket med de verks brudne grenene. Og de friske grønne bladene hang der og blev slantne. De forstod ingenting av det hele, sa han, som tok min bror paa fanget og mig tæt ind til sig. Han visste, hvad græs* set mente om det døde træ og skyerne og især om fuglene.

H. C. Andersen hadde meget at fortælle om hele haven. Jeg ser endnu hans store ansigt og ryggen, som ikke orket den lange kroppen. Og den store mund, som altid hadde travelt med det store gebis. Hans smil husker jeg og øinene, som saa lysende paa os, mens han gjorde det gamle træ om til et levende væsen, som laa der og led døden. Fra Løkken reiste vi paa utflugt med ham, og jeg var med. I fin vogn drog vi avsted, Andersen skulde se Ringerike. Og da vi med engang holdt stille med sjøen under os og den store utsigten, da sa min far: «Naa, kjære ven, er det ikke deilig?»

Da svarte Andersen: «Aa jo, hvor det er kønt.»

Saa flk han øie paa nogen blaa blomster ved veikanten: «Næ, se — d e er dog henrivende.»

Saa gik han ut av vognen og plukket dem og saa straalende ut

Samtidig som H. C. Andersen var i Kristi*

2 — Bjørn Bjørnson.- 4 -

ania, kom ogsaa skuespilleren og teaterdirektør i Stockholm Stjernström og frue til os. Han var især festlig. Han var selve teatret. Han bar det med sig, hvor han stod og gik. Han talte og fortalte og sang og lo og flk os til at le ustanselig. De to tulgte med paa turen til Ringerike. Om kvelden i hotellet paa Hønefos maatte man ordne sig slik, at H. C. x\ndersen fik et rum, som kun hadde utgang gjennem et andet værelse. Han levet i evig angst for tyve og mordere. I gjennemgangsværelset laa min far og Stjernström. Utenfor der igjen i et tilstøtende værelse var fru Stjernstrøm, min mor og jeg. Alle gik da endelig til ro. Midt i nat* ten hørtes Stjernström i sterk forundring rope: «Kors i Herrens namn» —

Der blev stor forskrækkelse. En lang kroket skikkelse med et stearinlys i haanden, et hvitt tørklæ bundet om hodet, i tøfler og lang nats skjorte stod midt i stuen. Den store krokete næsen tok det meste av lyset. Han gik igjen* nem hos far og Stjernström, aapnet til mor og fru Stjernström, blev saa staaende paa tærskelen mellem de to værelser. Alle sat opreist og stirret paa ham. — Da spurte han med sagte ind* trængende stemme, om det var helt sikkert for ham at ligge der han laa? Alle svor, at han kunde være tryg. Da gled han lydløst ind til sig selv igjen. Om natten hadde han allikevel ikke faat blund paa øinene mere.— 5 —

«Gennem vinduet — hvad? Man kan aldrig vide---?»

Da han var reist, husker jeg saa godt, at min far i skumringen en eftermiddag fortalte om ham, mens flere sat der. Grieg, tror jeg, og Erika Lie med sin nyforlovede, den anspændte, magre mand, doktor Nissen, og professor Lyng, filosofen, den gamle særling, som leiet hos os paa kvisten. Jeg hang opefter en stol, tynd og liten og med rødt haar og mange fregner.

«H. C. Andersen hadde jo sans for den store natur ogsaa; det vet vi alle,» sa min far. «En* gang gik han nede i Middelhavet paa en dam? per. Han fortalte om nattens storhet med tusen stjerner og fjerne bølgedrøn fra Afrikas kyst. Ingen var paa dæk uten han. — Og jeg maatte — sa Andersen — ha nogen at tale med, nogen som følte som jeg. Saa saa jeg endelig en gam« mel araber agterut. Ham gik jeg hen til.

— Allah — sa jeg og pekte op mot stjer* nerne.

Da reiste den gamle sig op, hævet haanden høit over sit hode og svarte: — Allah —

Vi forstod hinanden. Og jeg var lykkelig.»

«Andersens fantasi antok ofte dimensioner, saa han ikke kunde mestre den,» sa min far. «Da han var blit æresborger i sin fødeby, Odense, traf jeg ham snart efter i Kjøbenhavn. Han var nu først og fremst jammerfuld over, at Kjøben*

havnerbladene ikke hadde tat særlig notis avdette. Men saa glemte han sin bedrøvelse, mens han leende fortalte, hvordan han hadde baaret sig ad, da han laa i sin seng i det pene værelse, som byen hadde stillet til hans raadighet paa hotellet.

«Jeg var saa glad og grebet over al den hyl? dest, som man havde overøst mig med i min fødeby, at jeg glemte at se efter under sen? gen, om der laa en fremmed mandsperson skjult der. Noget jeg altid ellers husker paa. Jeg blev ganske fortvivlet — jeg vovede ikke at staa op, og klokkestrengen var henne ved døren. Jeg satte mig opreist i sengen, medens mit hjerte bævede og hamrede — da — greb jeg en bog, som laa paa natbordet — og saa kylede jeg den ind under sengen og skreg fortvivlet: Jeg ved, at De er der. Men der var skam ingen.»

Jeg husker, de voksne lo meget. Ikke jeg, for jeg var dengang meget ængstelig av mig. Jeg hadde en ven Niels Mørch; han fyldte mig med den elendigste rædsel for svarte kroker og uventet stvggedom.

«Men det morsomste,» lo far, «det var Ander? sen, naar han blev besat av en ide; da hverken saa han det urimelige i den, eller hvor det bar hen. I Rom var jeg sammen med ham og hans følge, Jonas Collin. En dag kom Andersen meget oprørt op til mig og besværet sig over sin ven. De hadde faat konserveret syltetøi fraDanmark. Pludselig mente Andersen, at det kunde være forgiftet og vilde i fuldt alvor, at Collin skulde smake først paa det. Og det var ikke mulig at faa Andersen til at forstaa, at Collin ikke vilde det. Aldeles ikke. — Ander* sen blev meget vred, og Collin vei ogsaa. lal* fald reiste han til Frascati og lot Andersen være der han var.» Min far kunde ikke berolige xAn= dersen eller faa ham til at forstaa det urimelige i dette. Andersen gik — men kom næste dag straalende tilbake og sa: «Nu har jeg hevnet mig.»

Han hadde skrevet et eventyr — jeg tror det var Sneglen og Rosenbusken —, og han sa med sit muntreste lune til min far: «Jeg er rosen* busken, og Collin er sneglen.»

Paa den maate hadde han befridd sig fra den historien. Og var lutter glæde.

Siden da jeg blev voksen, hørte jeg min far et par gange fortælle disse historier. Derfor kan jeg gjenta dem bedre end min guttehukom* melse hadde kunnet gjøre det. jeg var omkring tretten aar.

Jeg levet mit liv paa Løkken og paa skolen ellers bare med et par kamerater. Byen var ikke glad i os. Jeg hadde ikke stort greie paa hvor* for. Jeg visste bare, at det gjaldt far — som holdt paa med saa meget, jeg ikke begrep.-

«Er det sandt tar, at du har digtet «Ja vi ei* sker dette landet»?»

«Jo, du er god, du. Hører du, Karoline, den gutten din? Han gaar der og drømmer for sig selv. Jo, det er din tar, som har gjort det, og Richard har sat musik til. Hvordan gaar det ham paa skolen, Karoline? Hit med karakter* boken, gut.»

Gud ske lov, der kom nogen — og jeg slåp, mens mor gav mig et par alvidende øine. Hun greiet med det hele, med alle vore synder og dumme og gode ting. Ja, det er sandt, jeg gik og drømte og fantaserte for mig selv. Blev jeg sendt efter noget, hang jeg igjen i et vindu ved noget rart eller blev staaende og glane.

«Kommer du aldrig igjen, gut?»

Nei, lille Bjørn kom næsten aldrig igjen, naar han skulde.

«Mor kan da ikke passe dig heller for hvert skridt du gjør.»

Hun hadde tusen ting, hun var aldrig i ro. Det maatte gjøres i haven. Der skulde Hans gaardsgut ha et opdrag.

«Frua er saa reint nerveslaus,» sa Hans.

Og midt oppi alt dette og meget, meget mere, som var at gjøre, hørte vi:

«K a r o 1 i n e, kom og skriv av dette for mig.»

Og Karoline klarte det hele. Hun var vor mor, vor ven, kjærlig og snil og hidsig og fuld-Sl-

av spektakel og latter og træt og utmaset, men aldrig den, som ikke hadde tid til alt. Hun var bindeleddet mellem os og far inde paa kontoret. Han, som kom ned til os fra Olympen uten overgang, menneskelig og søt og varm. Human og inderlig forstaaelsesfuld. Og saa var det ikke ende paa, hvor urimelig han kunde være med engang. — «Bindeleddet» var mager og blek, og det mørke haar gjorde ansigtet endnu blekere. Men det holdt, endda hun gav sin sjæl og sin fysik helt ut i hver en handling, i hver en tanketrevl.

Jeg syntes, meget var saa underlig. Jeg, som siden har kunnet snakke mange mennesker isænk, jeg var dengang ikke meget talende til daglig, jeg fandt, at alting for det meste var saa urimelig deilig — undtagen skolen og byen. Den syntes jeg laa og lurte paa, hvordan den skulde gjøre far og os rigtig ondt. Der hændte da ogsaa meget, som var skyld i, at jeg følte slik. Engang kastet nogen gutter fra Nissens skole sten efter mig. De ropte: «Ulv Ulvsen.»

Jeg graat og gik bort til en politibetjent.

«Hvad heter du da?»

Jeg sa mit navn.

«Er du søn av den hovne fyren?»

Det var min trøst. Det høres underlig; men- 10 -

slik var det. Det var F r i e 1 e s — Morgen= bladets — Kristiania.

«Hvorfor klipper du fars haar ogsaa, mor?» Det sa jeg en dag far sat skrævs over en stol ute bak huset, mens mor holdt paa med saksen og snauet haaret hans.

«Det skal jeg si dig, gut,» sa far. «De fleste i denne byen liker mig ikke. Og jeg kan ikke gaa blandt folk uten at risikere, at de kommer med pøbelbemerkninger. Det er hændt mig — netop engang jeg skulde barberes. Derfor bar? berer jeg mig selv ogsaa. Og da jeg nødig vil slaas med folk — rent ut, saa gaar jeg ugjerne «ind» noe sted, naar jeg ikke er nødt til det. Forstaar du det?»

«Hvorfor er dem slik, da?»

«Fordi jeg er dem for frisindet. Rabulist kal? der de det. Skjønner du det?»

«Nei.»

«Forklar ham det, Karoline.»

Far reiste sig og blev børstet av. Saa gik han ind til sit arbeide. Men mor forklarte mig in? genting.

«Gaa ind og læs dine lektier,» sa hun.

Jeg gik op paa værelset og syntes, dette var vondt.

Siden, hver gang jeg oplevet «En Folkefiende», sidst da jeg satte det i scene paa Nationalteatret, gik mine tanker tilbake til guttedagene i Kri?-11 -

stiania fra den tid. Og det undret mig ikke, da min far paa sin syttiaarsdag kom tilbake fra Ibsen, som han hadde opsøkt, og fortalte mig følgende: De sat sammen alene i Ibsens arbeids* værelse; da sa han til min tar:

«Naar jeg tænker tilbake — fremover orker jeg ikke at tænke mere, jeg er for klein til det — naar jeg altsaa tænker tilbake, kjære Bjørnson, saa er du trods alt den, som har staat mit hjerte nærmest i alle disse tider. Og i det stykke du vet, det med badelægen —»

Nei det visste min far ikke.

«Badelægen — ? Nei.»

«Det med disse mikrober.» «Nei —.»

De sat begge og grundet.

«Folkefienden,» kom det fra Ibsen; «det er dig, jeg har tænkt paa, da jeg skrev det. — Til* dels. — Du er jo ingen borgerlig mand som han. Men det er nu dig allikevel.»

Min far kom direkte fra Ibsen op paa teatret og fortalte mig dette.

Ja, sandelig fik jeg føie ofte, at jeg var søn av «Folkefienden», ialfald i Kristiania. Jeg talte sjelden med mor om dette. Med min far — aldrig. Jeg hadde ikke kunnet det. Men jeg sat paa laaven og betrodde mig til Niels Mørch, som agerte berserk og vilde baade bite, slaa og- 12 -

klore, — hvis vi fik fat paa dem; for vi var karer.

Det hændte ogsaa, at en mand nede paa bryg* gen ved fæstningen kom bort til mig og spurte, om det var sandt, at jeg var søn av Bjørnson, og da mit «ja» kom, saa spyttet han bortefter og sa: «Fy for fa'ns skind.»

Og han var — hvad klærne angik — ingen sjauer. Man maa forstaa, hvad det heter at gjøre dette mot en liten gut. Nede paa Bank* pladsen var det nu mere latterlig. Der fik en tyk mand med et trist ansigt greie paa, hvad jeg het. Han sukket tungt og sa bare: «Stakkars dig, gutten min.» En dag gik Niels og jeg forbi Morgenbladet i Øvre Voldgaten. Vi lusket ind i porten. Gaardsrummet var ikke indbydende. Rigtig slik jeg tænkte mig, det maatte se ut der ondskapen holdt til. Redaktionen laa derinde. Vi saa op mot vinduene.

«Skal vi kaste stein?» sa Niels. Da hørte vi en venlig bergensrøst: «Naa, mine unge venner, hvad gjør I her?» En mand stod bak os, sortklæd i bonjour med en høi hat skutt litt bakover. Det var Friele. Jeg hadde set ham engang paa gaten, da jeg gik med onkel Petter. Nils Mørch, som var ældre end jeg og alvorlig, naar han var værst, rev luen av:

«Undskyld, er ikke dette Morrablae?»- 13 -

«Jo, hvad vil du her,» sa Friele og saa skarpt paa os.

«Jeg vilde bare si, at vi ikke vil abonnere —»

Inden han hadde faat tait ut, tok jeg tilbens. Niels Mørch kom pilende efter.

«Er du gal?» sa jeg. «Sa'n noe?»

«Pøbelunger,» sa'n. —

Jeg var ganske myk i knærne; det var, som vi hadde staat likeoverfor den onde selv.

«Detta hadd'n godt a',» sa Niels.

«Bare han ikke kjendte mig,» sa jeg.

«Sludder,» mente Niels. Og det hadde han nok ret i. Men Niels Mørch var modig og syntes, vi hadde utført en stor heltegjerning. Mindst.

Det er sikkert det, at min far var meget over* rasket, naar nogen som var helt fremmed hadde mot paa at gaa hen og tale godt og hyggelig med ham.

«Du Karoline,» sa han en dag han kom fra byen; — jeg stod og hørte paa det. «Jeg gik ned til Jean Mettes butik, og mens jeg stod der, kom en ung mand hen til mig og sa høit — der var flere tilstede — næsten ostentativt: «Mit navn er student Midling. Maa jeg ha den ære at hilse paa Dem! Tænk, jeg blev næsten bevæget. En modig ung fyr, du. Jeg skal aldrig glemme det navn.»- 14 -

Det gjorde han heller ikke. Midling og min tar bevaret venskap for hinanden til det sidste. xMidling døde som stor skogherre i Sverige.

Jeg ser saa tydelig for mig min far den dag, som han stod der og saa indover mot byen. Han hadde hatten i haanden; det var varmt. Mor og jeg sat paa trappen bak ham. Saa snudde han sig, rusket mig litt i haaret og klappet mor paa kindet.

«Ja, ja — Karoline, jeg undres, naar alt dette skal slutte engang.»

Saa gik han ind, og han saa baade fornøiet og vemodig ut.

Vor pike, Lina, kom og sa, at vi skulde spise. Det gjorde vi tor det meste inde i det store kjøkken. Sommerdag var alle vinduer der aapne til haven. De laa litt høit, saa vi saa bare trær og blaa luft, ialfald jeg, som ikke var voksen.

I disse tider paa Løkken var jeg som sagt tretten aar, Einar otte og et halvt, Erling fire og Bergliot tre. Vor første lille Dagny blev født der og døde, da hun var et aar. Vi sat mot kvelden og ventet paa, at det skulde ske, mens hun laa i sin lille vugge og pustet svakt. Saa sovnet hun ind. Ingen kunde beherske sin smerte. Far mindst. I bladene averterte han: Vor lille deilige Dagny døde igaar. Paa det flk han ano= nyme breve. I et av dem blev der spurt, om hun var en d a n s e r i n d e, siden hendes dei* lighet blev kundgjort paa den maate. Far og mor tok sig meget nær av dette. De glemte det aldrig.- 15 -

Min mor nød av og til ogsaa godt av min fars upopularitet i Kristiania. I et selskap hos general Ræder i syttiaarene møtte hun en dansk admiralinde Møller, som altid bodde i Kristiania. Min mor blev præsenteret for hende; da sa hun: «Er det med den Bjørnson, som skriver, De er gift?»

Da min mor svarte ja, sa den høifornemme admiralinde: «Skade, at han er en saa taktløs per? son.»

Min mor svarte: «Er han det, saa gaar De ham ialfald en høi gang.» —

Naar alt slikt leit hændte os, var det likesom endnu deiligere at være hjemme paa Løkken med det høie gjærde og den laasede haveport mellem os og byen.

Jeg husker godt, da vi gik, vi fra Qji ams skole i det første barnetog med flag den syttende mai i 72 med far i spidsen. Han hadde fundet paa det. Det visste jeg. De lo av os de guttene fra de andre skoler, som stod langs gatene og saa paa. De voksne med. Mor holdt mig i haanden. Det var en spidsrot at gaa, sa hun. Men fars ranke, brede ryg der foran bar det alt sammen. Likesom tok det paa sig, syntes jeg, for os med. Og jeg var stolt av ham, da jeg kom hjem. Jeg var blit saa tynd i huden og mottagelig for alt, som foregik omkring mig.

Men ingenting av det, som hændte, gjorde saa dypt et indtryk paa mit barnesind som dette: —- 16 -

Vi stod en del gutter i porten til Quams skole. En mand gik forbi i sort kappe og en stor, bløt hat. Han haltet litt og hadde en latterlig op* stoppernæse og en stor mund, som han bevæget hele tiden. Han talte iltert med sig selv og slog med stokken, en tynd stok, i brostenene.

«Slavehandler,» ropte en av guttene.

Han braastanset. Alle løp, bare ikke jeg; for jeg hadde ikke sagt nogen ting.

«Var det dig, din laban?» skrek han.

«Nei,» sa jeg; for det var jo sandt.

«Hvem er du søn til?»

Jeg var meget spagfærdig, og jeg sa mit navn.

«Bjørnson, saa det er du ogsaa.» Saa slog han mig med stokken. Den traf mig paa halsen. Jeg satte mig ned paa trappen og graat og ynket mig.

«Var det ikke dig, da?» sa han. Saa fik jeg det stygge ansigtet like ind paa mig. Da sprang jeg op og ind til farmor og farfar, som bodde like ved siden i Teatergaten. Farmor blev rent fælen. —

«Du maa ikke fortælle dette hjemme. Det vil gjøre dine forældre ondt.»

Saa flk jeg fattigmandsbakkels av hende.III.

üarmor og farfar var kommet fra Søgne preste-gaard for at bo i Kristiania. Farmor var gratiøs og morsom, rankrygget og yderst liv* lig. Fyldt med stemning og hadde let for taarer — og allikevel ikke fuldt saa umiddelbar, som en skulde tro. Hun undveg ellers gjerne det ubehagelige; men skulde der siges fra, saa tok hun det paa sig. Farfar sitter fast i min erindring som faa, jeg møtte fra de aar i mit liv. Hans likhet med min far behøver jeg ikke nævne. Men han var høiere og tyngre med faa bevægelser. Han var ikke hurtig av sig; men der han kom, der kom han. Opfarende var han ikke, ialfald ikke da jeg kjendte ham. Han hadde vist lært at beherske sig. Han var jo prest og henimot sytti. Helt fra Søgne prestegaard husker jeg ham.

En mørk, kold høstnat blev hele prestegaarden vækket op med forfærdelige kvindeskrik borte fra laaven. Alle sammen kom paa benene i de underligste dragter. Farfar med lygte i haanden i stor slaabrok og med aapent bryst. Han gik altid med snehvit, bløt skjorte med bred krave- 18 -

opknappet i halsen til hverdags. Det hvite haar stod høit omkring hodet. Jeg husker ingen tydelig uten farfar den natten, skjønt alle var der. Han gik op laavebroen alene. Derinde hylte jenten fremdeles. Saa tok han et tak i dørene. Det næste hadde vei revet huset ned. Saa gik han ind og kom ut med jenten, som skalv og skrek. — Han holdt hende i haanden. I lyset fra lygten saa vi deres ansigter. Han var rasende, men rolig. Der gik slik en kraft ut trå ham, saa jenten sank i knæ.

«Gud Fader tilgi mig,» sa hun.

Om hun mente farfar eller Vor Herre vet jeg ikke. Hun var hysterisk og vettskræmt. Og hvad var grunden? Hun hadde brølt paa laaven av raseri og kjærlighetssorg. Men vi havnet med kaffe og hvetebrød. Og vi lo. Farfar med. Gud ske lov, vi har altid kunnet det i familien.

Jeg var en liten knert; men det oplevede staar prentet i mig den dag idag.

Jeg kom ofte ind til farfar paa hans kontor der i Søgne. Ingen anden fik lov til det, naar han arbeidet, hvis ikke noget særlig stod paa. Jeg satte mig ned og bare saa paa ham. Jeg husker en sommerdag med hvit sol paa alle marker. Alting var bare glæde ute og inde, syntes jeg. Men den store fryd var farfar. Han sat der som et selvlysende legeme og skinnet omkap med alt, som gjorde mig let og glad tilsinds.

Slik staar han i min erindring.

I Kristiania likedan. Men der gik det ikke altid- 19 -

saa fredelig til. Han skulde lære mig at regne. Jeg kom daglig. Først talte han altid om andre ting, før det skrækkelige skulde ske. Han var f. eks. saa glad over dette med Bjørnstjerne, som hadde faat gaard og grund.

«Jeg tænkte ikke, det skulde gaa for sig, naar han bare blev digter. Ja — ja, redaktør og teater? direktør.» — Min far ledet den gang «Det norske Teater.» — «Men det er jo mere usikre ting. Nu ser jeg, at han hadde ret. Jeg

forstod det ikke. Jeg gjorde ikke det. — Naada gut, hvor meget er to gange to?»

Mørk nat faldt ned over mig.

Farfar med sterk stemme, bebreidende og al? likevel med humør: «Nei, men Bjørn da — to gange to?» . . .

Jeg sank, jeg hadde ingen tanker.

«Naa har jeg aldrig ...» — Meget langsomt:

«To gange to?»

Han bøiet sig fremover, han vilde stoppe dette spørsmaal, solid og grundig ned i min forstand; men varsomt for ikke at ødelægge den.

Men min forstand var allerede sprængt, og fra dypet av min elendighet svarte jeg: «Fem.»

Han slåp taket og stirret paa mig: «Sier du fem, gut?»

Jeg forsterket virkningen ved at svare ja. Det skulde være freidig. Men da jublet farfar. Han lo, saa alle berge kunde sprænges. Han la sig bakover: «Elisa — du maa komme —»

«Men Bjørnson — den arme gutten . .»

Jeg saa vistnok elendig ut der jeg sat; min far* far lo, bare lo--

«Vet du, at han sier, at to gange to er--fem?»

Et nyt anfald.

Da begyndte jeg at tutbrøle, og farmor sa:

«Du tar livet av ham.»

Men det gjorde han ikke.

Vi spaserte kort efter sammen. De fleste snudde sig og saa efter ham. Han gik der saa høi og mægtig.

«Kan du se de to gutungene? Naar der nu kommer to til, blir der saa fem?»

Det forstod jeg. Da knegget han godlynt, og vi lo begge to.

Vi gik ogsaa oftere i teatret sammen. Vi sat i min fars lille loge i «Det norske teatret», hvor min far var direktør for alle de skuespillere, som ikke længer vilde være ved «Christiani a Theater.» Der saa vi «Donna Diana» med Gundersen og frue og «Faust» med I s a c h* sen som Mephistopheles. Og vi saa en tysk farce «En Knap», hvor Klausen var usigelig latterlig. Farfar lo saa høit, saa han smittet hele publikum. Det var næsten en familiefest. Større var nu teatret ikke.

Saa blev han syk. Han besvimte en aften, og farmor og min mor, som var der, magtet ikke at faa ham op i sengen. Mor styrtet ut paa gaten for at finde fat i den første og bedste mand til- 21 -

at hjælpe dem. Og det var Friele, hun traf, og han gik med ind og hjalp. (Se «Redaktø* ren.») Farfars hjerte vilde ikke mere. Og jeg var tilstede, da døden nærmet sig. Han sat i en stol. Det var høi, klar dag. Han sat mot lyset; det samlet sig om hans store, hvite hode og om den høie pande. Han var ikke helt ved sig selv. Farmor stod ved hans side og tørret sveden av hans ansigt. Da aapnet han øinene og saa paa sine tre sønner, min far, onkel Peter og Karl. Og han strakte haanden ut. Da knælte de alle tre. Han holdt armen utstrakt og hvisket noget, jeg ikke forstod, hvad var. Jeg stod borte ved døren og graat ind i lommetørklæ* det; onkel Nordraak, farmors bror, Ri* chard Nordraaks far, han var ogsaa der — og jeg hørte gjennem min egen graat hans stemme:

«Tilgiv mig, Bjørnson.»

Han sa det saa saart, at sorgen grep mig endnu sterkere. At de ikke hadde været venner, visste jeg ikke.

Da hørte jeg, de reiste sig. Og jeg saa, at farfar hadde lagt hodet bakover. Hans kjære ansigt gav det bedste, det kunde gi som i hans bedste øieblikke. — En godhet, et smil som hele hans hjertelag var i. Og jeg syntes, hodet og hele skikkelsen var større end ellers. Han var langt borte fra os — higende efter noget, som han saa. Og ikke vi.- 22 -

Og da hørte vi hans stemme — saavidt:

«Elisa — nu ser jeg David. Hører du Elisa?»

Det blev hans sidste ord.

Far tok mig med for at vise mig ham som død.

«Det alvor, det gir dig, skal du ta med i livet,» sa han til mig.

Og jeg saa den uhyre kiste i det lille værelse. Alt andet blev til ingenting der inde. Jeg hadde altid syntes, at farfar var saa altfor stor til de smaa rum. Nu stod kisten der, vældig mørk og truende uten lok. Den hvite prestekrave hadde han omkring halsen. Et hode av marmor, som laa paa et fat. Hænderne var gule og uhyg* gelig døde. Og prestekjolen sortere end kisten; hver fold var som hugget i sten. Jeg graat, syntes jeg, over den farfar, jeg hadde mistet, ikke over det livløse, som var lagt i en mørk kiste. Døden hadde ikke sat noget merke paa ham, mens han levet. Han saa frisk og sterk ut til det sidste — derfor følte jeg den døde som noget overnaturlig fremmed. Var det, som laa der blit til liv igjen, maatte det blit til en anden, syntes jeg, end den farfar, jeg hadde kjendt.

Min farmor var gaat tilsengs i værelset ved siden av. Hun orket ikke at overvære noget av alt det, som skulde ske. Hun laa paa ryggen med foldede hænder, blek som døden,-23 -

hun med. Anine, fars søster, gik til og fra. Hun var kar for at klare alle stemninger og følel* ser uten at la sig rokke. Det, som skulde gjøres, det skulde gjøres. Svak var hun legemlig; men hun tvang sig til at leve i mange aar efter, at alle mente, at hun maatte dø. Hun laa tilslut næsten evig tilsengs i et rum mot gaarden — siden, da hun og farmor var alene. Men fra det væ= reiset regjerte hun huset mellem hosteattakkene. Hendes stok hamret i gulvet, og da maatte de ind til hende. Og sint kunde hun være og ikke synderlig sentimental. Hendes øine var vakre, og de tindret, naar hun talte. Og hun kunde snakke sig varm, saa syk hun var. Selv var hun styg med sterkt underbit — et slegtsmerke fra Nordraakerne. Ingen uten far hadde hun respekt for efter farfars død.

«Han er stor Bjørnstjerne, skal jeg si dig, gut; for han vet, hvad han v i 1.»

Hans digtning hørte jeg hende aldrig tale om.

Farmor og hun var litet i slegt med hverandre.

Anine syntes, hun nærmest var sat til at passe paa farmor. Jeg er sikker paa, at denne «opgave» holdt liv i hende.

«Er det no alvor i slikt at ta alting saa let* vint?» Denne underlige sætning kom hun ofte med til mig om farmor. — «Det er saa mye tøis mellem folk, og min mor, hun maa prate sig bort med dem sent og tidlig. Jeg liker dem ikke. Jeg liker faa folk. Bli en kar, gut. — Din far- 24 -

har fiender.» — Hun lo —. «La dem bare. Men han maa aldrig tilgi dem,» saa satte hun stokken i gulvet, «slik de bærer sig ad.»

I farfars begravelse var der mange prester. De gik sammen. Kanske flere end ellers. Netop fordi det var «Bjørnsons far», skulde de vise, hvor upartiske de var. Dette hørte jeg, nogen sa den gangen. Jeg husker, jeg gik uavladelig og stirret paa dem.

«Vil du bli prest, gut?» sa far, noksaa plud* selig til mig efter begravelsen. Han hadde vei set, at jeg gik slik og glodde.

«Huf, nei,» sa jeg.

Da lo han: «En skulde tro, du var ræd dem.»

«Jeg synes, jeg blir trist ved at se saa mange sorte klær paa en gang.»

Da satte onkel Karl i at le. Han var den muntreste og det elskværdigste, jeg kjendte.

«Gud ske lov, far ikke flk gjort dig til prest, Bjørnstjerne. Da hadde prestekjolen regjert landet. Da hadde vi ogsaa hat alle Kristianiaprester og alt kirkefolk med i begravelsen. Din menighet var blit hele Norge med underbruk utover al verden. Jeg var flygtet til Amerika. Men jeg hadde vei hørt dig messe helt dit.»

Far lo. jeg spurte: «Hvad mener du med dette, onkel Karl?»

«Bjørnstjerne, jeg synes, du burde la din søn faa litt mere greie paa dig,» sa onkel Karl.

Han var med sit blanke, gulblonde haar, sit- 25 -

rødlig blonde helskjeg, som ikke var tættere, end at man kunde se munden og hakens form igjennem, den mest Bjørnsonske i bedste forstand av alle sammen. Det har jeg senere forstaat, eftersom jeg vokset til. Jeg var allerede henimot tyve, da han døde, ogsaa av tæring. Alt av lyst og varmt med al god tro og godt humør, som fin? des i Bjørnsonslegten, hadde han. Det tunge, stædige, urokkelige var gaat ham forbi. Han var ingen digter; men det samlede hele i hans væsen var i slegt med det lyriske, som blev til kunst? neren hos hans bror. Far sa, at han hadde et særdeles klart politisk syn. De vilde ha ham ind i tinget; — men han vilde ikke.

Det Nordraakske element var en blanding av artistisk umiddelbarhet og en viss beregning av virkningen og ikke saa liten sarkasme — for at bruke et mildt ord. Farmor var mest genegen til at være godmodig paa sine gamle dage.

Hun stod sig ellers godt med sin Gud. Han og hun hadde intet mellemværende av nogen alvorligere slags. Allerede da jeg var gut, sa hun til mig: «Hold dig til Vor Herre.»

Hun sa det saa inderlig koselig, som vilde hun si: «Sæt dig i den sofaen, du gutten min; der sitter du godt.»

Hendes Gud var for hende ikke langt borte. Hun behøvet ikke hente ham fra sjælens dyp eller fra den høie himmel. Han var der hun var.

Da far mange aar efter den tid brøt med den- 26 -

tro, som klæber til dogmerne, tok hun det, som naar en kjær søn reiser utenlands; hun var stadig sikker paa, at han nok skulde komme til? bake til de hjemlige trakter — hvor hun og hen? des kjære Gud stod paa stranden for at ta imot ham.

«Velkommen vil jeg si til Bjørnstjerne, naar han kommer igjen.»

Al den forfølgelse og usigelige smaalighet i handling og ord, som far og mor ofte var utsat for, den tok hun modig, ja næsten med humør. Da de vilde slaa rutene ind hos hende, fordi de trodde, min far bodde der under flagstriden, da sat hun rolig og opreist som et kirkelys og lot dem huie, til politiet kom. Ja, hun gjorde mere. Hun gik ned i porten saa gammel hun var og sa til de nærmeste, at «slik usseldom var hver? ken hun eller hendes søn ræd for». Hun for? talte mig det siden, da jeg kom hjem fra utlan? det paa feriebesøk. Hun fortalte dramatisk og med stort lune. Det dramatiske var i det hele en særegen Nordraaksegenskap.

«Jeg sat en dag i en kupé paa veien hjem fra Drammen, skal jeg si dig, og der var flere fruer og frøkener, og sladderen gik. Jeg kjendte dem ikke; men prestefrue var den ene av dem, det forstod jeg. Hun talte værst og naturligvis om Bjørnstjerne. Du kan tro, jeg rørte mig ikke, bare hørte paa dem og lot dem snakke. — Den Gudsbespotter — sa de om ham — den republi?- 27 -

kaneren, som hatet den søte kongen. Han er bare vigtig og forfængelig. Tænk forleden dag saa de ham med et ordensbaand i et selskap her i byen. (Far fik æreslegionen, som han jo sendte tilbake.) Han skal altid ha den paa i sit hjem. Speiler sig med den. Hvad? Slik er han.»

«Nei, slik er han ikke,» kom det smilende fra farmor og meget høflig. «Det er akkurat mot* sat. Han er forresten i disse dage i Nordland og ikke i byen. Og ingen har set ham med orden hverken her eller der. Og De, min kjære

frue, som er gift med en prest — det var jeg med —, De skulde holde Dem til det, Deres prestemand præker, og ikke drive bakvaskelse, som er at spotte Guds ord. Det er mit raad.»

«Hvad angaar dette Dem?» sa den angrepne, ildrød i hodet. Alle stirret paa farmor.

«Da rettet jeg mig endnu høiere i sætet og saa ret i øinene paa dem: — Jo, jeg er Bjørn* sons mor, og det takker jeg Gud for hver dag.»

Tableau.

«De saa ut som høns uten fjær alle sammen.»

En lignende oplevelse gottet hun sig nu sær* deles over. Hun fortalte den med humør. Og nød den, som en nyder syltetøi til dessert.

«Det var paa jernbanen, det med,» sa hun. «Der træffer man nu slikt hyggelig folk ofte. Ja, det gjør man. Og det var like før valgene.- 28 -

Alle var svært livlige til at tale om politik. Og mig interesserte det meget. Jeg sat i kupé sammen med en ung høiremand med de blideste øine. Og saa inderlig dannet og diskret et smil hadde han. Hodet-holdt han litt paa skakke. Det var nu saa'n en vane. Men det gjorde, at han saa endnu godlideligere ut. Og det, han underholdt mig med, det var saa interes* sant for mig. Det var denne fæle Bjørn* stjerne Bjørnson. Han, som ødela vor politiske moral. Han var nu saa overbærende overlegen, da han talte om ham. Han forme* lig smilte ham tildøde. Stakkars min Bjørn* stjern. (Hun uttalte for det meste navnet slik.) Og du kan tro, jeg hørte paa ham. Vi blev nu saa fine venner; for jeg vilde ikke motsi det unge menneske, og jeg svarte aldrig paa hans uttalelser om min søn. Men da vi skiltes, sa jeg ham ogsaa, hvor det hadde glædet mig at gjøre hans bekjendtskap, især da jeg var Bjørn* sons mor. Da smilte han jo ikke.»

Min mor mente, at farmor ikke skulde ha latt det komme saa vidt.

«Aa jo,» sa hun, «det unge menneske fik sig en lærdom for livet.»

Og hun var tilfreds. Hun visste ogsaa godt, hvordan det virket det, hun sa og gjorde. Av sine barn elsket hun vei «Bjørnstjern» mest. Men hun hadde kritik. Hun hadde det i det hele tat. Og hun sa fra. Engang paa Aulestad- 29 -

hadde far været urimelig mot vor pike, Karen. Farmor gik op til ham paa kontoret og sa det til ham og forlangte, at han skulde si omforla* deise. Og far gjorde det. Han gik virkelig ned i kjøkkenet og bad Karen om undskyldning. Over dette var farmor meget stolt, baade over sig selv og over sin søn.

Farmor hadde slitt haardt som prestefrue paa landet. De hadde jo ingenting. Og de maatte leve av gaarden. Farfar var en udmerket gaard* bruker, sa farmor. Alen de arbeidet og slet og sparte, saa farfar hadde en del penge — ikke saa litet —, da han kom til byen som pensionert.

Livet paa prestegaarden paa Bjørgan, Neset og Søgne var yderst enkelt. Farmors lyriske, muntre sindelag maatte presses ned i daglig slit. Og hun holdt sig selv saa strengt til det, hun hadde foresat sig: at lægge tilside for fremtiden, at hun i den tid mistet sansen for at unde sig en glæde.

Endnu en oplevelse, som farmor fortalte, mo* ret mig meget:

«Den dagen din mor og far giftet sig paa Søgne, sat vi to — din mor og jeg — før vielsen nede i stuen og var meget bevæget. Ja, det var vi. Karoline graat. Det er jo ogsaa et meget alvorlig skridt. Bjørnstjern med sine to brødre var oppe paa tredje høiden. Jeg syntes nok, jeg- 30 -

vilde gaa dit op litt for at fremholde for dem, hvad slik en dag betydde. Det kunde de ha godt av alle tre. Saa gik jeg da. Derinde pratet de, saa det stod efter, Bjørnstjern mest, det var greit. Han løftet jo taket av huset, naar han kom hjem. Helt siden skoledagene. Saa lukket jeg langsomt og høitidelig døren op. Litt værdig* het maatte der til. Især den dagen da. Der laa de paa hver sin seng i de fine stasklærne. Med hænderne under hodet. Alle tre. Jeg lukket døren efter mig, og saa sa jeg til dem, mens de mere glodde end saa paa mig, at man skal for* berede sin

sjæl ogsaa til slik en begivenhet. Det var ikke saa'n at løpe avsted uten videre. Nei, det var det ikke. Gud maatte være med, han ogsaa, i deres tanker, naar de vilde binde sig for livet. Ja, det maatte han. Han hadde ret til at fordre det, skulde han ordne det for det kommende samliv — saa nogenlunde — efter deres ønsker. Ja, det sa jeg. Og du, Bjørn* stjern, skulde se Karoline — som hun er bevæget og graater, sa jeg. Jeg var selv paa graaten. Ingen av dem rørte sig. Og ikke svarte de heller. Da talte jeg endnu et par ord om livets store øieblikke, og saa gik jeg langsomt og stil* færdig ut, som jeg kom, og lukket efter mig. Paa gangen blev jeg staaende et øieblik for rent ut sagt at høre, hvad de sa. Jo — der fik jeg det. Først dundret Bjørnstjern løs med en lang, vældig latter og saa de andre to. Jeg blev rig*- 31 -

tig harm. Men saa maatte jeg le, jeg med. Jeg gik ned til Karoline. — Jo, deroppe skulde du høre andagten. Jeg har tait saa pent baade om Vor Herre og dig og fremtiden. Og der ligger de og gap4er av os, alle tre. Men der var nu saa godt humør,» sa farmor, «saa jeg tror, Vor Herre tilgav dem. Han er snil, han, skal jeg si dig, Bjørn.» Og hun smilte fornøiet. Hendes Gud var hyggelig og tilgjængelig i alle dele.III.

Jeg husker ikke, hvor gammel jeg kan ha været, da jeg vet, at jeg saa farmor og farfar første gang. Oplevelser fra min bardom, f ø r vi bodde paa Løkken, ligger spredt i min hukommelse uten sammenhæng. Jeg synes, jeg stirrer utover et landskap, hvor store strækninger er skjult under en taakedis, som ikke vil letne. Men her og der ser jeg høidedrag, som ligger i klart lys, og jeg kjender mig igjen. Der vil jeg vandre omkring litt, inden jeg paany kommer tilbake til livet paa Løkken og gaar videre fremover i tiden.

Vi bodde i Akersgaten likeoverfor Johannes? kirken. Mit første klare minde derifra — jeg var omtrent fem aar, — det var stuen med mange lys i vinduene. Et ildhav syntes jeg dengang. Jeg saa far derinde liggende paa sofaen med et meget alvorlig ansigt. Han strøk sig over panden, og da jeg kom ind, vinket han med haanden. Jeg blev staaende og se paa ham, stille som en liten musunge.

Det, som foregik den kveld, har min mor siden forklart mig. Det var femtiaarsdagen for for?- 33 -

eningen med Sverige. Min far vilde, at ogsaa Danmark skulde repræsenteres ved den anledning. Men det blev avvist med harme for ikke at «krænke Sverige». Min far skrev s i t festdigt «Norøna* stammen»; man angrep ham i bladene. Det blev opfattet som en «haan mot foreningen med Sverige» og ikke antat blandt de officielle sange i an-ledning av dagen. Byens borgere skulde illuminere. Far vilde ikke. Men min mor fik ham til det.

«Du risikerer det værste, Bjørnson, mer end det hele er værd.»

Saa gav han sig. Der kom mange utenfor den kvelden for at se, om «han Bjørnson» ogsaa hadde illuminert. Og fin pøbel pep og huiet. Litt skulde han da ha — den selvgode fyren. Da var det, at han laa der paa sofaen og formet Taylors digt i Maria Stuart: «Hver glædesstund, du fik paa jord, betales maa med sorg.» —

Første gang jeg var forelsket, det var i de tider. Det var paa et barnebal, og hun var svært voksen. Omtrent fjorten. Hun hadde en blaa sløife, som holdt et blaat livbaand sammen. Jeg tok meget varsomt paa det baand. Og jeg følte en ubestem* melig lykke, hvergang jeg rørte ved det. Jeg husker ikke, hvem hun var, heller ikke hvordan hun saa ut; men jeg husker, jeg laa i min barne* seng og tænkte paa hende.

Johanneskirken var ikke paabegyndt; det var- 34 -

dengang bare byggetomt med høit gjærde om? kring. Der møtte jeg siden min næste kjærlig? het. Hun het Agnes. Vi gik haand i haand der? nede, og far saa os fra tredje etage. Ved bordet lo han og sa:

«Gutten er forelsket.»

Onkel Peter, som logerte hos os med en ung kadet, og mor, de moret sig. Jeg syntes, min far var styg og haard, og jeg fældte taarer. Jeg med? delte Agnes dette. Hun likte ikke, at jeg graat.

«Du maa være haard som en viking,» sa hun. Og hun fortalte mig, at gamle nordmænd hadde den vane at gaa i iskoldt vand og løpe naken omkring i sneen — det hadde hun hørt. Jeg var ikke sen. Paa tomten var ellers ingen. Jeg klædte mig splitter naken og krøp op paa et skur, som var litt høiere end gjærdet, og der begyndte jeg at ro

med armene, som om jeg svømmet. Folk blev staaende paa gaten, ja flere kom til i vin? duene i de forskjellige gaarder. Jeg hoppet og basket omkring og syntes, dette var bare mor? skap. Især da Agnes stod nede og lo av mig.

Med en gang kom der oppe fra vore vinduer et tordenbrøl:

«Bjørn, vil du se, du kommer ned med dig!» Det var far.

Jeg dumpet overende og trillet ned. Paa gaten lo de, og Agnes løp sin vei. Jeg var livende ræd. Det ubegripelige var, at jeg ikke hadde forutset en slik avslutning paa min vikingefærd.— —

Vor danske pike kom for at hente mig, og hun sa:

«Nu faar du bank. Du har aldeles tabt for* standen, saa ung du er.»

Hun trodde aabenbart, at ens forstand maatte komme til skjels aar og alder, inden den kunde mistes.

Jeg var saa skiplete, saa jeg faldt ind paa en sag, som stod med taggene ut. Den rev op øret mit. Saa skarp var den, saa jeg ikke merket no* get synderlig, før piken midt paa gaten gav sig til at hyle:

«Gud sig forbarme, du bløder jo. Dit øre er jo avrevet.»

Jeg flk haanden fuld av blod. Det kan være, jeg skrek, skjønt jeg ingen smerter følte. Men oppe vanket der ikke juling. Bare opstyr og rædsel. Jeg bar mig, som jeg hadde mistet baade næse og øren. Doktoren sydde det sammen. Og jeg laa med bandage og hadde mor og far over sengen. Det var sensation. Slik endte min første offentlige optræden.

Men der kom snart en ny. Jeg lekte og sprang ute paa gaten. Far kom gaaende og talte med en dame. En maler stod og slet i en lang stige, og jeg blev staaende og saa paa far. Med en gang hørte jeg et rædsomt skrik — saa forfærde* lig, og stemmer, som gjaldt et eller andet, som angik mig. Far sprang frem; men inden jeg fik samlet mig sammen til at begripe nogen ting,

saa suste noget ned paa begge sider av mig. Det var stigen. Der manglet tre trin øverst oppe, og der — hvor de trin skulde ha været, stod jeg. Uskadt. Jeg husker bare, at mennesker løp til, først far. Men alt dette blev borte for mig; for han tok mig op og ind til sig, saa sterkt, saa varmt, saa jeg brast i graat over det voldsomme utbrudd. Han var stormende henrykt over den vesle gutten sin, som var slikt et stilfærdig mi* rakelbarn, saa døden ikke engang turde komme ham for nær. Det var bare en tomme paa hver side om at gjøre. Aldrig har jeg følt min fars legeme saa helt og varmt ind til mig som den gangen. Der gik en sund styrke ut fra ham og allikevel noget ømt og bedaarende, som om han var baade min egen far og min egen mor, mens han strøk mig over haar og kind. Hvordan denne store sensation utviklet sig videre, det husker jeg ikke. Men dette var min anden offentlige optræden, mere ufrivillig end den første.

Den næste sensationelle var mere privat. Jeg hadde set «Maria Stuart i Skotland». Far var direktør dengang paa det gamle Christiania The* ater. Jeg husker fru Gundersen. Aldrig maatte en deilig kvinde se anderledes ut, syntes jeg. Saa hadde den damen, som sang — det var fru Juell som Taylor — gjort et sterkt indtryk paa mig.

«Marri Anne — Marri Anne,» gnaalte jeg hele dagen.— 57 —

«Ti stille,» sa lar fra sit arbeidsværelse.

«Ti stille,» sa mor fra spisestuen.

«Du gør mig ganske gal,» sa vor danske pike i kjøkkenet.

Jeg glemte mig bort igjen og gnugget videre paa Marri Anne, Marri Anne.

Saa var det efter middagsmaten. Far var gaat tilsengs. Han gjorde det dengang. Klædte sig helt av og la sig til at sove en times tid. Jeg gik omkring med mit gnaal uten begripelse av de farer, jeg utsatte mig for. Jeg havnet oppe

paa sofaryggen i stuen, som laa ved siden av der han laa og sov, og der gav jeg mig til at synge hensynsløst og vildt:

«Marri Anne, Marri Anne.»

Da kom han. Han var i skjorten og barbent. Haanden var allerede utstrakt efter mig. Han var ildrød av sinne, og haaret sprang ret op til* veirs. Jeg dumpet som en død gjenstand ned i sofaen og derfra halvveis ned paa gulvet. Ben og bakdel laa oppe og hode og hænder nede. Og saa skrek jeg i slik angst, som en gjør i søvne og vaakner av det, fordi noget rædselsfuldt tar fat i en. Men dette var ingen drøm. Fem rasende fingre grep mig bak i buksen og løftet mig op. Der hang jeg som en død kat. Jeg var i den grad ræd, saa jeg tidde stille fra det øie* blik, jeg blev holdt i strak arm og baaret hen til en dør, som han rev op. Paa gulvet i den næste stuen laa mor paa alle fire og stoppet no*- 38 -

get stort, tykt sengetøi. Hun fik saavidt ropt: «Men Bjørnstjerne —», saa blev jeg kastet midt ned i de bløte dynene.

«Der har du ungen din med hans fordømte Marri Anne. Næste gang faar han juling.» Dø* ren blev lukket haardt i.

Mor var saa forbauset, saa hun sat og saa paa mig; da hun vilde til at spørre, krøp jeg paa alle fire rivende fort mot døren til mit værelse, reiste mig op og kom ut. — Mor kunde jo ogsaa være meget hidsig; det var selvopholdelsesdrift, som fik mig til at flygte uten forklaring. Jeg løp helt ned i gaarden og videre ut paa gaten. Forresten husker jeg, at far ikke hadde faat sove mere — han maatte le, da han kom ind til sig selv, over mors komiske ansigt og min sløve rædsel, da jeg hang og dinglet. Dette var den første kritiske behandling, jeg fik efter en kunst* nerisk ydelse.

Jeg tror, jeg tør si om mig selv, at jeg som liten gut var from. Følgende to smaa historier kan tjene som et slags bevis:

Engang var skuespiller Gundersen og frue paa Søgne prestegaard. De besøkte far. Vi gik op, husker jeg, paa en høi fjeldknaus. Der stod de to slanke, unge. Og hun spurte mig, hvad jeg vilde bli. Hun hadde saa fint et smil og saa deilig en stemme. Det forstod jeg allerede den* gang.

«Jeg vil bli det, far og mor vil,» sa jeg.- 39 -

Da lo Gundersen og mente, at ikke alle barn var saa føielige.

Engang var der fremmede hjemme i Kristiania. Man diskuterte ved bordet livet efter dette. Mig la ingen merke til, før jeg spurte:

«Kommer smaa barn, som dør av sult ogsaa i himlen?»

Far var blit direktør ved Christiania Theater.

Jeg var frydefuld, da far og mor engang hadde alle skuespillerne til aftenselskap. Johan? nes Brun laget maane for mig. Hans fyldige runde fjæs steg op bak pianoet, mens fru Wolf spilte en sagte melodi. Det var glimrende mor? somt, syntes jeg. — Hvor godt jeg husker den kveld, de festlige lys, det dækkede bord og min far med sit glas, og de andre, som stod omkring, mens han talte. Fru Wolf graat. Hvad min far sa, husker jeg ikke. Men erindringen om den egentlige første fest i mit liv, den har jeg fra den aften.

Jeg hadde saavidt faat begrep om teatret. Min fantasi var allerede sat i store svingninger, og det ringte for mine øren, naar jeg tænkte paa, hvad jeg hadde set der. Endnu idag husker jeg især sidste akt av operetten «Den skjønne Helene» med Johannes Brun og de andre i badedragter med griseblærer og bortførelser — og her hos os var de som andre mennesker. Nei, anderledes.De lo mere end andre og talte høiere og, det husker jeg, brukte mange bevægelser. Og far iblandt dem saa munter og lys og glad. Jeg ser endnu fru Wolf straalende omfavne ham og synge ivei paa sit bergenske til mor:

«De maa ikke være sint, fru Bjørnson; men jeg kan ikke la være at kysse Deres mand. flan er skjøn.»

Og til mig sa hun de for mig uforglemmelige ord, som dengang bare var ord:

«D u maa engang bli stor og komme ned til os og bli direktør, du ogsaa.»

Hun mindet mig om, hvad hun dengang sa, da jeg siden kom til Christiania Theater. Og «selvfølgelig» hadde hun vist spaadomsevne.

«Vrøvl,» sa fru Gundersen til hende.

Hans Bruun erindrer jeg særlig. Han løftet mig paa strak arm. Jeg husker ogsaa tydelig, at Johannes Brun blev temmelig glad, og at han skræppet, hvergang skuespiller Abelsted gik forbi. For Abelsted lignet grangiveligen en and. Abelsted merket ingenting; men de andre lo sig fordærvet. Siden, da jeg kom til Christi* ania Theater, pleiet Johannes Brun gjøre det samme paa prøvene med Abelsted, hvergang han som i «En søndag paa Amager» passerte scenen syngende.

Johannes Brun kunde i det hele tat efterape alle slags dyr. Da vi opførte «Vildanden», fik jeg ham, som spilte gamle Ekdal, til at skræppe- 41 -

bak scenen. Han var altsaa «den stakkars vild* anden» paa mørkeloftet.

Kort før vort selskap for skuespillerne hadde min far — som jeg siden flk vite — foreslaat Abel* sted at bli komiker og ikke mere spille elskere.

«Da tok Abelsted og kastet en stol efter mig,» sa far. «Vi var alene i foyeren. Og siden da vi kom ut paa gaten, skjældte han mig ut helt op til posthuset.»

Det gik korporligen til i Norge den gang.

I det selskap var ogsaa Nielsen og W o 1 f. Det var de eneste, som var igjen fra den tid, teatret var dansk. Wolf var altsaa fra Danmark; han var stor og talte meget høit og myndig, og saa snøvlet han litt. Jeg husker saa godt, at far siden engang fortalte om en morsom oplevelse mellem kompo* nisten K i e r u 1 f, Wolf og ham. Han var netop blit direktør ved Christiania Theater og følte det meget pinsomt, hvis en av skuespillerne satte op et ansigt eller var misfornøiet. Han sa:

«Jeg var saa ung i det.»

Saa møtte han en dag Wolf paa gaten. Far gik bort til ham; men Wolf hilste kjølig. Far blev urolig og ængstelig og spurte straks:

«Hvad er paafærde, Wrolf?»

Wolf svarte, mens han satte hodet høiere:

«Jo du (far var straks dus med dem alle sam* men selvfølgelig) har sagt om mig, at jeg snøvlede.»- 42 -

Min far forsikret høit og dyrt, at det hadde han ikke sagt.

«Det er pinedød løgn,» sa han. «Hvem er det, som vover at si slikt?»

«Jo,» sa Wolf, «det er komponisten Kierulf.»

«Jeg har aldrig hørt maken,» sa far. «Det er det frækkeste. Kom la os gaa op til ham straks.»

Wolf var villig. Saa gjorde de det.

Kierulf var hjemme. Da disse to store mand* folkene kom ind, stod den lille vævre Kierulf der og saa forskrækket, især paa far, som hadde en truende mine.

«Hva — hva — er det, Bjørnson?»

«Jo,» sa far meget alvorlig med høi røst, «Wolf sier, at du har sagt, at jeg har sagt om Wolf, at han snøvler.»

Kierulf gik helt bak flyglet og svarte famlende, men allikevel bestemt med sagte stemme:

«Ja — kjære Bjørnson, det gjør mig ondt — men du h a r sagt det her forleden.»

Pause.

«Og det har du sagt igjen til Wolf.»

«Nei - ikke til Wolf -»

«Ja —» sa far og saa paa dem, «h a r jeg sagt det, saa staar jeg ogsaa pinedød ved det.»

Da lo de alle tre.

Naar jeg har nævnt dette aftenselskap, maa jeg minde om, hvor ganske anderledes det- 43 -

gik til i Norge dengang end nu. Far fortalte mig en begivenhet, som hændte i Stavanger, da Bergens Teater gjestet der med ham som direktør. De gjorde megen lykke, og en del av Stavangers velhavende borgere fik istand en festlig tilstelning for dem. Imellem Hans Bruun og skuespiller P r o m sat en av byens stormatadorer, en vældig elskværdig, men uhel? digvis overordentlig kolerisk herre. Det var Proms specialitet at erte Hans Bruun, som blev vulkansk ildsprutende, naar han først brøt løs. Prom gjorde det med miner og lader uten ord hele tiden. Han saa Bruuns sinne langsomt stige, saa bjerget med truende skyer paa toppen; men han gav sig ikke. Saa med én gang kom det veltende. Bruun sendte en vældig næve efter Prom. Den høie herre, som sat der udi sin vei? magt mellem dem, hadde ikke merket noget til disse underjordiske brytninger, og da han istedenfor Prom fik et forfærdelig slag midt i ansigtet, saa gik det rundt for ham. Alle fra fædrene nedarvede begreper om skik og bruk blev slaat hulter til bulter. Og raseriet veltet al eftertanke overende, og han klemte til Hans Bruun midt i ansigtet, saa det smaldt, og da saa Prom og andre for op og vilde lægge sig mel? lem, blev matadoren til en rasende mekanisk masse, som ingen kunde stanse mere. Han vei? tet sig fremover og slog om sig uten overlæg. Det blev til juling over hele linjen. Vertene fik- 44 -

pryl av sine gjester, som tilslut kastet dem paa døren — «og saa spiste vi videre alene,» fortalte min far.

Dette var en utløper fra den tid i Norge, hvor det at slaa løs paa hverandre hørte til da* gens orden — og saa drikke mere end godt var. Efterdønninger trå Wergelandstiden — sa far — tat i fysisk forstand.

«Dengang slos vi altid,» fortalte gamle pro* kurator Lerche, Wergelands og Ludvig Kristensen Daaes gode ven, forhenværende stortingsmand fra Trondhjem. Han levet i Paris, Lerche, og min far besøkte ham ofte.

«Ja,» sa Lerche, «vi kom jo sammen én gang i uken, og da drak vi punch og talte og disku* terte. Men Wergeland blev altid rasende, og det endte som regel med slagsmaal. Saa fandt vi ut, at vi vilde komme sammen engang uten Wergeland. Lerche var tilstede før de andre; men da saa Daae og Lerche holdt paa med at lage punchebollen, stod Wergeland pludselig i døren. Han vilde laane en bok hos Daae.

«Hvad skal dette bety? Lager I punch her og kommer sammen uten mig?» Han var alle* rede aldeles rasende.

«Ja,» sa Daae, «det blir altid slagsmaal, naar du er tilstede. Og saa vilde vi engang komme sam* men i fred — uten dig.»

Bums, der laa Daae, og Wergeland over ham — samt Lerche. Da de andre kom, basket disse- 45 -

tre paa gulvet med en veltet punchebolle fly* tende utover.

Jeg kunde skrive om mange smaa oplevelser i Akersgaten. Men det vilde føre for langt. En husker jeg særlig.

Det var i mørkningen i spisestuen. Jeg frøs av fælenhet, mens jeg stod sammen med de voksne og stirret paa en gutunge, som de hadde mellem sig. Det var en paa femten aar omtrent med store mørke øine og mørkt haar og vakkert ansigt. Han hadde stjaalet vor eneste vinflaske og flere flasker øl i kjelderen. Politiet bragte ham.

«Hvad er det, du heter, gut?» sa far meget strengt og rusket i ham.

Da saa gutten op med sine store mørke øine — han tidde litt — og svarte saa ganske sagte:

«Arne Kampen.»

De vek likesom tilbake alle sammen.

«Hvad heter du?» sa far med en ganske an* den stemme.

Gutten gjentok navnet, næsten litt forundret, men stilfærdig som før.

«Nei,» sa far, «jeg orker ikke at la ham dømme. — Hvordan kunde du gjøre dette, gutten min?» sa han.

Mor graat. Og saa gav de ham penge — og lot ham gaa.- 46 -

Min bror Einar blev født dengang. Hvad for slags indtryk det gjorde paa mig, det vet jeg ikke mere. Jeg husker bare, at jeg maatte ligge i samme værelse som Dorothea T h o* resen, fru Ibsens halvsøster. Mit barne* værelse hadde de bruk for. Hun var fuldvoksen og meget vakker. Jeg laa i min vesle seng og tittet paa hende mellem sprinklene, mens hun ganske ugenert gik omkring som Eva før synde* faldet. Hun trodde, jeg sov.

Det kan nok være, jeg hadde øine. Jeg var ganske fortumlet, naar hun tok mig paa fanget om dagen.

Man skal ikke undervurdere en gutunge, selv om han er bare fem aar. Dulgte følelser kan jeg ikke ha hat; for jeg sa til mor, at «jeg hadde set Dorothea uten klær paa». Hun gav mig en klask og kaldte mig en uskikkelig guttehvalp. Mor maa ha fortalt hende det; for jeg la tyde* lig merke til, at Dorothea blev rød, da hun saa mig igjen, skjønt hun tok mig i øret og lot overlegen. Det krænket mig dypt og min spi* rende forelskelse utfoldet sig ikke.

Billedhugger Borch hadde sit atelier oppe ved Trefoldighetskirken; der kom jeg ofte op alene. Jeg syntes, at disse figurene hans, som han arbeidet med i ler — det var rene guddoms* verker, og far var jo, som alle vet, dengang meget betaget av Borch som kunstner.- 47 -

Jeg gik gjennem de mange gater fra Borchs hjem til Akersgaten — naar man saa spurte mig om jeg ikke var ræd, svarte jeg:

«Naar Bjørn skal over gaten, saa ser Bjørn først opover gaten, og saa ser Bjørn nedover gaten, om der er en hest, og naar der ingen hest er, saa gaar Bjørn over gaten.»

Jeg talte dengang altid om mig selv i tredje person. Min mor hadde den eiendommelighet, at hun sa D e til mig, naar hun var sint paa mig.

«Jeg sier Dem, min lille ven, at De faar en paa øret, hvis De ikke opfører Dem pent.»

Jeg var altid meget ræd, naar mor blev saa fin paa det.

Saa hadde jeg den merkelige vane: naar jeg paa gaten saa nogen, som jeg likte, saa gav jeg mig til at gaa ved siden av dem. Ja, tok dem ofte i haanden. Folk var da altid meget hyggelige; men jeg var jo saa liten. En dame, den kjendte skolebestyrerinde Nikka Vonen fortalte mig mange aar efter, at hun hørte til dem, jeg uten videre gik hen til og tok fat i. Ja, jeg sprang sogar like paa hende første gang, sa hun. Og vi passiarte meget sammen. Det bundet i en stor tiltro til menneskene. Den har jeg selvfølgelig endnu. Og skuffelser har ikke gjort mig klokere.

Vi hadde bare én pike. Mor hadde ikke tid til at gaa ut med mig. Jeg fik da lov til at staa nede i porten; jeg hadde en zuav?dragt. Og folk- 48 -

saa paa mig. Saa kom jeg løpende op — efterat en mand hadde tait til mig:

«Mor, hvad er det at lyvre?»

Mor forstod ikke.

«Jo, en mand i porten spurte Bjørn, hvad Bjørns far var, saa sa Bjørn skolelærer. — Nei, du lyvrer — sa han — for han er digter. Er det sandt, mor?»

Jeg hadde jo set min far en dag mellem ka= detterne, som han underviste. Det syntes jeg var meget morsomt. Jeg stod og ventet paa far i en skolegang. Derinde hørte jeg, han talte høit, og saa kom en vældig lattersalve — haard og sterk. Døren sprang op, og alle disse unge, voksne kadetter i uniform og min far talende og leende midt

imellem dem kom ut, hvor vi stod; det tok rent pusten fra mig. Far saa mig og tok mig paa armen. Og de omringet os. En drog mig i benet og spurte mig, hvad jeg het.

«Bjørn selvfølgelig,» svarte far.

Det lo de av alle sammen. Far sa:

«Gaa nu, gutter.»

Saa gik de. Det syntes jeg var vældig mer* kelig, at han kunde kommandere slik over ka* detter.

At min far var direktør for skuespillerne, det gik først op for mig, da selskapet hadde været. Mor fortalte mig forresten, hvorfor det sel* skap blev holdt. Far var kommen hjem en dag og var straalende:- 49 -

«Den danske teaterdirektør C or tes har kjøpt «De nygifte» for femti speciesdaler. Dem skal vi holde selskap for og invitere alle skuespillerne.»

«Har du faat dem, da?» sa mor, som stod for økonomien.

«Nei, men han har lovet dem; de kommer nok. Bare inviter, du.»

Det blev gjort. Men pengene kom aldrig.

Mor og far var frygtelig uvenner en alten i Akers* gaten. Jeg hørte det og fik døren op til stuen. De saa mig ikke. Mor sat i sofaen og graat og var svært oprørt, og far gik som en løve op og ned — aldeles usigelig forfærdelig rasende. Luggen for frem og tilbake. Han stod over mor og sa, at det vilde han ikke taale, og mor reiste sig op og sa sint og stortutende, at hun hadde ret. Da tok han hende over haandleddet. Men da satte jeg i et vræl rent i dødsangst. Far sprang mot døren: «Vil du —»

Mere hørte jeg ikke. Klask slog jeg døren igjen og gik ind i mit værelse og krøp op i en stol og graat mig i søvn. Da jeg saa vaagnet, listet jeg mig hen til stuedøren for at lytte. Ikke en lyd. Jo, noget blev sagt. Jeg krøp op paa en stol og kikket gjennem nøklehullet. Der sat mor og far i sofaen og kysset og omfavnet hver* andre. Jeg maa ha holdt fast i haandtaket; for- 50 -

døren gik op, og jeg dumpet paa alle fire ind i stuen til dem. Og der laa jeg. Mor og far sprang op — storleende. Far løftet mig høit tilveirs, og alting var bare deilig igjen.

Det, som foregik den kvelden, fik jeg vite længe efter. Det, de hadde været saa forfærdelig uenige om — saa uenige, at mor graat i sinne, hvad hun sjelden gjorde, det angik krigen. Den dansk*tyske krig. Far vilde melde sig som fri* villig i Danmark eller ialfald reise derned. Og det var saa sterkt oppe i ham, at den motstand, han møtte hos mor, oprørte ham til det yderste. Og det vil si meget. Men hun gav sig ikke. Hun kjæmpet for hans liv, for mennesket, for digteren. Hun tænkte ikke paa sig selv. Hun saa større paa det. Hun hadde nok klart sig og sine to gutter uten far. Fundet en utvei. Det var ikke for det. Det blev da, som hun vilde.IV.

\ Ti var ofte i Danmark i mine yngre aar. Første gang paa Als hos mors onkel Jahn og tante Lucie. Han var fuldmægtig hos borgermester Finsen.

Derfra reiste mor med mig til far i Rom; jeg var dengang to og tyve maaneder. De hadde været syv maaneder fra hinanden. Og det var ikke saa let at reise dengangen. Det var baade paa jernbane og vogn. Og da hun sat i Kiel i kupéen og et par gamle egtefolk fik vite, at hun skulde helt til Rom med den ungen, da sa manden:

«lst das auch ein Kind nach Rom zu schlep? pen?»

«De skulde vite, hvem jeg reiste til,» tænkte mor og lot dem snakke.

Men jeg maa ha været et utsøkt barn. I hotel? lerne blev komodeskuffene trukket ut, og jeg blev lagt i dem. Og aldrig skrek jeg, naar jeg vaagnet, og min mor ikke var der. Jeg laa og bare smilte, naar hun kom igjen. Efter mange oplevelser og gjenvordigheter var hun da endelig i Genua. Til

far hadde hun telegraferet; men det telegram fik han ikke. Pavestaten ansaa det vist for mistænke* lig. Gud maa vite hvorfor. Paa baaten fra Genua til Civita Vecchia kunde hun ikke finde sit pas igjen. Hun var fortvilet. En gammel pater trøstet hende og gav os begge to sukkertøi. Hele baaten tok del i hendes angst for sit pas. Den unge smukke donna med sin lille bambino interesserte dem sterkt. Da saa skibet la til i Civita Vecchia, talte alle passagerene fra rælingen og kapteinen fra broen i munden paa hverandre ned til grænse* politiet med mangfoldige armer om «la povera giovane signora» med sin «bimbo» uten pas. Da gendarmene kom ombord, stod alle omkring. Uten pas maate hun tilbake. Og penge hadde hun næsten ikke. Og ingen Bjørnstjerne at se paa bryggen. Da graat den unge signora. Men gutten bare lo.

Alle hænder blev sat i bevægelse, alle øine søkte. Og saa fandt de virkelig pas og papirer. Kontrollen ombord hadde forlagt det.

I Rom stod hun alene, da hun kom dit. Fuld* stændig fortvilet med gutten paa armen. Den norsk*dansk*svenske konsul Bravos adresse kjendte hun ikke. Ikke italiensk kunde hun. Stekende varmt var det. Saa vovet hun sig hen til en kusk og fik det ene ord frem:

«Bravo.» —

«Bravissimo,» sa han og lo.

Og kuskene moret sig; men endelig begrep

en av dem. Og et gudsens tilfælde vilde, at Bravo netop stod i sin trap for at gaa hen og «møte Bjørnson», da mor kom kjørende. At hun fandt ham, og hvordan hun fandt ham, har min far skrevet til Christen Collin. Jeg gjen* tar det her:

«Jeg laa en middag midtsommers paa sengen i min bolig ved piazza Barberini, dit et brev hadde kaldt mig ind fra Ariccia. Jeg laa og ventet paa et telegram. Da hørte jeg, at en vogn stanset foran porten. Pladsen var aldeles tom for vogne; solsteken hadde fordrevet dem. Men stanset en vogn her utenfor nu — maatte den ha ærind. Jeg sprang op og skjøv skaaten fra, — da saa jeg min hustrus ansigt i vinduet paa en støvet, lukket vogn dernede og vor lille rød* haarede gut paa hendes skjød. For en jubel, for et møte, for fortællinger! Vi hadde ikke set hver* andre paa syv maaneder. Og gutten kunde gaa, ja snakkel

Hun skriver nu dette av og siger: «Hvor blekt dette er, mot hvad du dengang fortalte mig!»

Denne bemerkning, at han var overrasket over, at jeg kunde gaa og snakke, kommer av, at jeg hadde været syk og derfor bakut for min tid.

Den eiendommelige egenskap, jeg hadde, uten videre at gaa hen til dem, som gjorde indtryk paa mig, den viste sig paafaldende, da jeg dengang i Rom var henimot tre aar og var i Peterskirken,

hvor paven paa trappen lyste sin velsignelse; det var Pio Nono, og alle knælte. Den pavelige garde stod med skrævende ben som skik var fra gammel tid. Men jeg sprang uten videre mellem benene paa en slik stor schweizer. För like løs paa paven og slog mine armer om hans ene knæ. Stor opstandelse. De vilde ta mig. Men paven værget av med haanden, velsignet mig. Men det blev farlig, da alle vilde berøre det barn, som paven hadde lagt sin velsignende haand paa. Gendarmer maatte beskytte os, sa mor, og følge os, til vi kom bort fra folk.

Dette fortalte jeg en katolsk landsbyprest høit oppe i Tirolerbjergene engang. Og han reiste sig og sa bevæget:

«I alle store øieblikke i Deres liv vil De merke en beskyttende haand.»

Og han var lykkelig i sin tro.

Da vi, mor, far og jeg kom tilbake til Als fra Italien, var jeg omtrent tre og et halvt aar. Derfra kan jeg virkelig huske, at jeg kunde synge: Dengang jeg drog avsted. At jeg blev brukt til agitation, det har jeg hørt siden. Naar de danske gik og spaserte med mig, saa maatte jeg synge sangen, hvergang vi møtte tyskere «for at ærgre dem». Den betydde jo for dem nederlag og smerte.

Fra Akersgaten reiste vi siden, far, mor, Einar og jeg til Danmark igjen. Jeg var vei syv aar dengang. Ikke længe efter var vi i et selskap hos skuespillerinden fru etatsraadinde Johanne Louise Heiberg i Rosenvænget. Hendes tre adoptivdøtre, Anna, Lelia og Sæhra tok mig og løftet mig op paa en stol, og mange damer stod omkring. De lo av mig, fordi jeg talte om mig selv i tredje person. Alle tre gjorde et sterkt indtryk paa mig. De hadde en deilig parfume. Jeg husker fru Heiberg og omgivelserne, de fint klædde damer og herrer. Der var en høistemt glans, synes jeg, over det hele. Lykkelige, ven* lige mennesker og duftende blomster og et yndig, dæmpet, gyldent lys. Slike omgivelser var nye for mine begreper. Mor fortalte mig i selskapet, at det var fru Heibergs døtre.

«Og alle tre kom til hende paa én dag.»

Jeg hvisket:

«Men kan storken bære saa mange paa én gang?»

Da lo mor og sa, at feerne hadde bragt dem til fru Heiberg, og de er saa mange. De kan bære dem alle tre som ingenting. Og fru Heiberg er alfernes dronning. Det var fru Heibergs over* tro paa usynlige, beskyttende alfer, som laa bak min mors ord. Hun fortalte dette til fru Heiberg, som kysset mig paa kindet. Og alle de andre fandt, at jeg var en «knusende sød lille dreng». Men fru Heiberg var for mig dengang stor og fjern og merkelig.Jeg blev forresten grepet av en sublim kjær * lighet til en porcelenshandlers datter, som bodde i Fredriksbergs allé i kjelderen. Jeg delte mine smørogbrød med hende, og hun sine med mig. Hendes var bedre. De hadde strøsukker paa smørret. Jeg hadde aldrig faat det før. Det første kys av en pikemund, som gjorde indtryk paa mig, flk jeg av hende. Jeg blev saa betat, saa jeg faldt overende og knuste — en natpotte. Der var ingen i butikken i det øieblik. Hun samlet skaarene energisk sammen, og vi grov dem ned bak en busk i urtegaarden. Hendes «kær? lighed» til mig blev begravet med det samme. En helt, som falder omkuld for et kys og oven i kjøpet paa en natpotte, var ingen helt for hende.

«Du er en dum og ækel dreng. Et fjols.»

Jeg gik paa Tangens skole, og vi blev kaldt «Tanglopper». Og der vanket klø til de andre skolers drenge. Jeg, som var spinkel og rød? haaret, blev tirret og hundset av mine egne skole? kamerater. Til gjengjæld ertet jeg min bror Einar hjemme alt det jeg orket.

En familie Bloch hadde været meget snil mot far, da han var student. De bodde næsten vis å vis. Der hørte jeg min far læse op. Jeg hadde ikke hørt det før. Og det var «Enoch Arden» av Tennyson. Mig hadde de glemt. Jeg sat for mig selv i en krok. Men saa brast jeg i en saa voldsom hulken, at de blev ganske- 57 -

forskrækket. Den vilde ikke slutte. Far hadde selv været sterkt bevæget. Hans røst var saa varm og mild. Jeg har den endnu i øret. Lampe* lyset faldt paa hans ansigt. De andre omkring stirret ind i det. Da brast det for mig. Det var den hellige kunst, som for første gang holdt sit indtog i mit hjerte.

Erling, min yngste bror, blev født i Kjøben* havn. Jeg ser endnu Grundtvig døpe ham i kirken. Lyset fra vinduene faldt paa hans mægtige hvite hode. Han spurte min mor, som holdt barnet, hvad det skulde hete. Min mor saa tilfældig hen paa min far, som hadde Einar paa armen, og sa fast og sikkert:

«Einar.»

«Nei,» sa Grundtvig og smilte, «Erling skal han hede.»

Jeg spurte far, hvordan Grundtvig kunde vite det rigtige navnet.

«Han saa det vei paa ham,» lo far.

Det kunde jeg ikke begripe.

«Nei men, Bjørnstjerne,» sa mor, «at du ind* bilder gutten slikt.»

«Ja, tror du det da, din tosk?»

«Jeg tror alt, du sier, jeg far.»

«Der kan du høre Bjørnstjerne.»

«Naa, saa var det altsaa galt. Du skal nu altid holde med den gutten,» sa far.

Det var en ting han ofte i alle aar kom til* bake til, at mor særlig var enig med mig, men- 58 -

ogsaa med de andre barn, mot ham. Det er et par gange kommet frem i hans digtning. I «Paa Storhove», i «Den ny vin». Jeg tror nær* mest, min mor holdt med den svakere del. Princi* pielt. Og som regel var han vei den sterkeste.

Vi bodde tilslut i Godtfred Rodes og fru Margrethes leilighet ved Sortedamssøen. De opholdt sig paa sit landsted «Skovgaard» ved Ordrup. Det som Hegel siden kjøpte. Vi var der ute en dag i mai, far og jeg. Det var vei for at si farvel og tak for det venskap, de hadde vist os. For nu skulde vi til Norge for godt.

Vi gik ned i haven alle sammen. Mens vi stod der under de store bøketrær, hørte vi sang langt borte fra. Den kom nærmere. Det var høie barnestemmer. Trærne er jo som kup* ler. En sangbund fra oven som klinger med. Far stod der og holdt mig i haanden. Veien gik like forbi. Saa kom der gutter og piker, smaa og store. Et helt tog. En skole, som skulde paa landtur. De bar mange danske flag. De mindste lo og sprang og pludret. De større sang. Fler og fler. «Der er et yndig land». Jeg vet ingen melodi, som passer bedre ind i sit landskap end den. Vi i haven vinket til dem. De viftet med flaggene. Min far tok sin hat av og ropte:

«Leve Danmark!»

Han hadde saa høi og klingende en røst, saa- 59 -

de hørte ham trods sang og barnelatter. De vendte sig mot os. Vi stod litt høiere. Alle deres øine saa op og gav os sine smil. Og saa sang de igjen. Melodien fyldte luften fra neden og fra oven. Hele skogen sang med. Barne? stemmer eier det i sig, naar de synger i samlet styrke, at de tar os med ind i sin fryd. Renere og høiere end nogen anden sang er istand til. Far stod med taarer i øinene. Fru Rode med sit kjærlige, gode ansigt var ogsaa sterkt bevæget. Barnetoget gik opunder de vældige trær ind i Dyrehaven med flagene og de brogede dragter mot alt det grønne i lys og sol.

«Ja,» sa far til os, «slik skal fædrelandet tæn? kes: Ungdommen, som gaar fremover i glæde, mens de bærer de symboler til landets ære, som de har faat i arv.»

Fædrelandsfølelsen forstod jeg —vakt og ufuld? komment — for første gang den dag.

Siden har vi tait om dette, min far og jeg. Han husket godt sine ord. Derfor kan jeg gjengi dem, som jeg gjør. Jeg forstaar ikke, at jeg aldrig spurte ham, om det vi oplevet den dag ikke gav ham ideen til det norske barnetog syttende mai.

Min mor var siden ute og tok farvel med fru Rode. Det blev en meget bevæget avsked.

«Jeg graat saa forfærderlig dengang,» sa hun, «fordi vi skulde tilbake til Kristiania, hvor vi ofte hadde hat det saa ondt. Det var altfor mange der oppe, som hadet din far.» —v.

spirende tid i et barns sind, hver merke* lig, lykkelig oplevelse, selv den ubetydelig* ste, bare den har et solstreif over sig, blir gjerne i erindringen til romantik. Men det er jo sand* færdig romantik. Det er dens charme. Og glæden fra den gang fødes paany. Taknemme* ligheten kommer til, sterkere end et barn kan forstaa at føie den.

Da vi kom fra Danmark for at bo fast i Norge, flyttet vi ind i en gaard i Rosenkrantz* gaten, Gunnerødgaarden. Jeg kom paa Quams skole, Venstreskolen, den av de fine dypt for* agtede skole. Jeg husker, at forholdene, — maaten at være paa mellem guttene indbyrdes og lærerne og os, var haardere og mindre elskværdig end i Danmark. Nogen fremragende skolegut var jeg ikke. Onkel Peter paastod, at et tretal i karakter* boken var en festlig begivenhet at kalde for. Engang imellem vanket der en ørefik.

Jeg er i det hele tat den av barna, som fik mest pryl. Ja, far hadde den merkelige opfat* telse, at naar mine søskende skrek, og jeg var- 61 -

tilstede, saa var det avgjort min skyld. Og følgerne uteblev ikke. Et par gange endog meget uretfærdig. Det er ikke saa at forstaa, at disse lynnedslag foregik ofte. Mest var det bare hygge og moro hjemme. Men paa skolen slog læreren dengang med spanskrør. Især religionslæreren. Livet gik med megen lek og litet læsning ellers. Jonas Lies barn var ofte hos os. Hvad visste vi om al politik og andre foreteelser dengang. Mons Lie klemte sin lillefinger i dørsprækken — tuppen gik næsten av. Det var min skyld. Han skrek, og vi skrek. Men Mons var mest ræd for at faa pryl, naar han kom hjem til sin mor. Det husker jeg tydelig.

Nedenunder bodde lille Maren. Jeg elsket hende saa usigelig. Og hun mig. Hendes far var grosserer Gulbransen. De holdt selskap, hvor far og mor ogsaa var indbudt. — Men Maren. — Jeg glemte hende aldrig. Det var ogsaa det, at hun døde, og jeg stod ved hendes lille aapne kiste. Smerten — den virkelige — grep mig for første gang.

Vor slegtning Magda Falch giftet sig med en sjøkaptein, en enkemand. Hun var blæn* dene frisk og nydelig. Men naar han var der, den ældre mand, og tok hende paa fanget, syntes jeg, det var ækkelt. Vi holdt hendes bryllup. Far hadde skrevet sangen «Naar et rødmende- 62 -

blod bøier ydmygt imot ham, som eier det prø* vede sind». Ved middagen graat alle sammen, saa de ikke kunde synge.

Søndagen efter bryllupet kom der mange gra* tulanter om formiddagen. De kom for at ønske tillykke med valget til formand i Studentersam* fundet aftenen før. Jeg forstod dengang, at det var mange, mange, som ikke likte ham. En ung og sterk og livlig bergenser tok mig paa fanget og fortalte mig, «at alle gamle stabeiser og al ældgammel ungdom og alle nathuer i landet var mot far». Det var Klaus Hansen, som ind* gav mig denne visdom. Vi hadde vin igjen siden bryllupet, saa der blev drukket og skaalet. En ældre mand, jeg ikke længere vet hvem var, hævet uavladelig den ene arm høit op og næsten skrek:

«Det første frisind, som gløtter ind i Kristi* ania. Skaal du store, glade verden.»

Og han drak med alle sammen. Slik latter og glæde og opigjen fortællen fra det, som hadde foregaat kvelden før, den fyldte selv mig med stolthet.

Mor hadde sittet i en slæde vei tilhyllet uten* for Studentersamfundet om aftenen sammen med en veninde. Der stod flere kjøretøier. Folk føk ut og ind. Vinduerne oppe i anden etage var sterkt oplyst. Selv kuskerne spurte dem, som kom ut, «om han Bjørnson var blit valgt igjen». Med en gang hørtes uhyre hurrabrøl og klap*- 63 -

salver. Saa yret det pludselig av ivrige og gesti* kulerende mandfolk, som strømmet ut. En ung kusk hoppet høit med sine svære støvler: «Ja'gu er'n valgt lel, gut.» — Det var et særsyn, at der kom saa mange folk til os som den søndagen. Far gik litet ut. Han var sky, sa mor.

Hjemme gik livet sin stilfærdige gang. Men en vældig sensation var det en dag, da et halv* galt kvindfolk (Camilla W.), en nær slegtning av Henrik Wergeland, la sig utenfor entredøren og sa, at hun vilde ind. Hun hadde forelsket sig i far. Og sendte ustanselig brev og blom* ster og billeder av sig selv. Men hun blev ikke tat imot. Saa la hun sig til paa matten som en hund. Gamle bergmester Meidell, som min far har foreviget i «Kongen» som professor Flink, kom tilfældigvis den formiddag. Han var det bedste, men ogsaa det hidsigste menneske. Og naar han viste sig, ofte skedde det ikke, var det, fordi han maatte tale om det eller det, som forarget hans dengang radikale og uforsonlige sjæl. Vi hørte et frygtelig spektakkel utenfor. Far var ikke hjemme. Mor og jeg og piken stod i entreen.

Meidell: «Er De syk?» Cammilla W.: «Nei, jeg vil ind.» Meidell: «Er De gal?»- 64 -

Cammilla W.: «Jeg vil ind, jeg vil ind.»

Meidell, rasende: «De skal kastes ned av trap* pen, skal De.»

Mor, indenfor: «Kjære Meidell, jeg k a n ikke aapne; hun trænger sig ind. Bjørnson er ikke hjemme.»

Meidell, vild: «Hent politiet!»

Hvad der foregik nu, vet vi ikke. Vi hørte et frygtelig leven. Vi hørte skrik. Og Mei? dells rasende stemme. Med

en gang ramlet det i trappene. Et vindu blev revet op og kort efter Meidells stemme:

«De kan jo dræpe Dem.»

Saa løp nogen nedover trappene, saa de rystet. Mor river entredøren op. Gangvinduet var aapent. Nede i gaarden hørte vi skrik og tum? mel. Camilla W. hadde kastet sig ut fra tredje etage! Alle mennesker strømmet til. Vi saa ned. Der laa hun og hylte:

«Jeg har brukket benet. Jeg vil bæres op til Bjørnson.»

«Nei,» ropte mor ned til hende, «hun kom? mer ikke hit op. Bring hende paa hospitalet.»

«De er en djævel,» hvinte Camilla W. op til mor. Og nidskrek. Mor lukket vinduet. Vi fik ikke lov til at se ned i gaarden. Saa blev alt stilt. Meidell var forsvundet. Camilla W. kom uskadd fra sit luftsprang. Merkelig nok. Siden traf jeg hende, da jeg levet i Kristiania som voksen. Hun var altid like nervøs og hysterisk.- 65 -

Dengang var jeg omkring ni aar. Einar hen* imot fem. Det var mig en stor glæde at erte ham. Og han var let mottagelig. Jeg husker særlig en julekveld. Vi hadde faat vore presenter. Vi hadde gaat rundt træet i stuen. Vi hadde sunget med far som forsanger. Og han kunde høres!

Mor hadde fordelt sin travelhet over det hele paa en gang. Nu var hun i kjøkkenet. Far sat og læste i en avis. Ved samme bord lekte min bror med sine nye tinsoldater. Jeg saa paa, til jeg fik lyst til at leke med. Nei, — han vilde ikke det.

«Skal du være general over fienden ogsaa du da, din tosk. Og vinde paa dig selv kanske?»

Han gad ikke svare. Han satte trut og sa — likesom langt inde i munden:

«Tromme lomme lom — trom — trom —»

Troppene avancerte støtvis mot hinanden. Far ænset os ikke. Og jeg turde ikke gjøre, hvad jeg hadde mest lyst til: gi den hærføreren en ordentlig dunk. Han sat der og «tromlet» egen* sidig videre. Da satte jeg mig ogsaa ned og anbragte mine knyttede næver paa bordet like foran ham. Begge mine tommelfingre vendte opad. De bøiet og rettet sig og hugget som to ormehoder. De skulde stikke saa længe ind i taalmodigheten hans, til den brast. Han gav sig ogsaa temmelig snart. Jeg blev selv ræd. Slik som han hylte. Far for op.- 66 -

Hvad dette skulde bety?

En liten buttet finger pekte paa mig. Han hadde vondt for at si at, « — det var Bjørn — som — som — ertet mig — med tommel — tom* melfingeren.» Resten forstod ingen.

Fars øine slog ned paa mig. Jeg var gaat op i uskyldighetstilstanden. Jeg saa uforstaaende paa mine fmgre.

«Jeg vet ikke jeg, far, hvad han mener.»

«Nu tier du stille,» sa far til Einar. «Vi vil ikke ha dit skraal til enhver tid — for ingen* ting.»

Jeg følte, at der laa et lyn og ulmet inde i trudselen, og det kunde ogsaa ramme mig. Fars hode gik ned bak avisen igjen. — Og alt blev som før. Tinsoldatene samlet sig igjen til kamp. Men den stakkars general flæpet litt endnu — næsten lydløst. Graaten boblet langt nede, men naadde ikke op. Mine tommelfingre gjenoptok sit arbeide, mens jeg satte op et ansigt, som om det ikke kom mig ved. Da revnet han. For anden gang. Være end den første. Han splin* tret av raseri.

Avisen føk i gulvet. Verdens undergang var over os. Jeg sank under bordet. Og min bror Einar blev hævet høit tilveirs. Der hang han. Og nidskrek.

«Men Gud, Bjørnstjerne.» Det var mor. «Vær da ikke saa hidsig!»

«Og det sier du til mig, Karoline, naar du- 67 -

hører, hvor rasende den gutten er for ingenting. Ti stille gut!» Feltherren blev rystet; jeg hørte det paa staccatoskrikene.

«Det er din hidsige familie, som gaar igjen i ongene.»

«Nei, Bjørnstjerne, dette har du ikke lov til at si —.»

Det var en krigserklæring. Men min far vilde først utrydde hendes yngel, før han skred til forsvar og kamp. Jeg hørte:

«Hvor er Bjørn?»

Jeg blev saa rædselslagen der jeg sat i mørke, at jeg skrek høit.

Virkningen var forbløffende. Den fulgte uten overgang. Far lo sin lyseste latter.

«Karoline, din førstefødte ligger under bordet. Ja, det har han ikke fra dig. Og heller ikke fra mig.»

Omfavnelse. Fredslutning, som blev beseglet. Jeg hørte det, da jeg krøp frem.

Senere paa kvelden maatte vi leke tinsoldater sammen. Far hjalp os og var næsten den ivrigste. Og mor sat og saa paa.

Min søster Bergliot blev født i de tider. Mor var svært medtat. Hun var ofte det. Den* gang da jeg kom til verden i 59 paa fødsels* stiftelsen i Kristiania, fik hun nemlig barsel* feber. Det skulde ikke hete, at hun hadde faat

6 — Bjørn Bjørnson.- 68 -

det paa hospitalet; derfor blev hun utskrevet uten at være helt frisk. Hendes sterke natur klarte det tilslut.

Og da jeg kom til, var det ikke stort bevendt med det økonomiske heller. Som sagt, mor var temmelig skral, da Bergliot blev født. Vi reiste paa landet til Asker, mens far var i Nordland. Der skulde mor ha hvile. Jo, der blev stel og braak med os unger. Mor hadde jo altid noget, hun fandt paa, som det lønnet sig ikke at sitte stille for. Lina, vor pike, var til stor hjælp. Hun var klok og meget vakker. Hun kom til os, da hun var femten aar. Hun blev i ti aar. Hun blev siden gift med Sigurd Blekastad. Mor og far holdt hendes bryllup, og da skrev min far sin bryl* lupsvise: «Vet du saa, hvad det var især, som gjorde, det blev hende?»

Lina hadde replik. Engang mor skulde gaa ut, sa hun:

«Ja, Vor Herre være med dere, Lina.»

«Men kjære frue, skal De være saa længe borte?»

Eller i Rom, da hun stod i kjøkkenet med to tynde, smaa vandkarafler, og den ene gled ut og knustes mot stengulvet, og mor overordentlig nervøs ropte:

«Men Lina, hvordan gik dette til?»

«Saa'n frue,» svarte Lina og lot den andre falde ut av haanden paa sig.

Hun var altsaa til megen hygge og stor hjælp.- 69 -

Men mor maatte ordne febrilsk med det meste selv.

«Aa Gud, det er grisen,» sa Lina. «Den har forstoppelse og gaardmanden er rent fra sig.»

Mor laa paa sengen. Ingen hadde tænkt, at dette skulde gi hende en kjær anledning til at greie op med det ogsaa. Jo da, jeg ser endnu mor med en liten griseblære paa en tut fyldt med olje, gi dyret klyster. Grisen skrek saa det gik i striper nedover rygraden paa os. Saa var det spændingen, om det vilde hjælpe. Mor gik ind og la sig paa sengen saa længe. Det varte, og det rak. Saa hørte de mig ute paa gaards* pladsen:

«Naa er det der. Naa kommer det.»

Alle styrtet til. Grisen var reddet.

Sommeren gik, og far kom tilbake. Hans reise var det store eventyr.

«Det var et fornyelsens bad. Et renselsens bad, kjære Karoline. Norge er ikke Kristiania. Jeg er fyldt med ny tro

og nyt haab. Og megen kjærlighet til vort deilige land. Jeg er saa tind* rende glad.»

Og jeg ser ham. Hans reisning. Hans hvite, skjønne hænder om mors hode. Og os, Einar og mig, fortalte han om reisen, saa vi forstod det:

«Tænk, at der er sol, gutter, nat og dag — sol — sol —. Vor Herre putter alt det solskin- 70 -

han kan ned i det mindste spirende gran og helt op paa istoppene. Forstaar dere det? Det spra* ker av sol, saa hønsene ikke faar sove, og hanen ikke vet, naar den skal gale — for der er hver* ken morgen eller kveld. —»

Saa lekte han Bukken Bruse, som vilde stange smaaguttene. Og det var slik fantasi og magt over ham, saa vi ramskrek av rædsel. Men hvergang han sluttet, vilde vi ha mere. Især Einar. Det kilte i maven av fryd og forfærdelse. Næste dag flk jeg juling — aldeles uretfær* dig. Han tok mig i sin vældige harme og ristet mig som en tom melsæk. Han trodde, jeg hadde tat noget ut av en skuffe og forlagt det. Mor la sig imellem, Lina og kokken ogsaa. De to sidste graat. Saa blev det vitterlig, at jeg ikke hadde tat noget nogensteds. Da var det jo ikke ende paa, hvor søt han var. Men jeg hørte mor si:

«Du er saa altfor rasende uoverlagt hidsig, Bjørnson.»

«Sier du det?» sa far meget alvorlig og stod og grundet. Jeg ser det som idag.

Hele byen var i oprør. En ung jente var for* svundet. Det viste sig siden, at hun var gaat ombord paa en engelsk damper og av vanvare var blit med til London. Hun kom igjen efter tre uker. Fantasien tok fart og rullet sig stor som en sneball. De fandt ut, at frimurerne hadde- 71 -

slagtet hende og saltet kjødet og sendt det til «Tryntyrken», som hvert syvende aar forlangte kristent kjød. Det barn var forsvundet og den pika var borte, sa man. Der var opløp foran «Logen», saa brandfolk maatte rykke ut med sprøite. Og kavaleriet blev sat i bevægelse. Jeg selv kom dengang til havnefoged Johnsen. Og der hændte det, da piken kom ind med et kaffe* bret, at han i morskap og med vilje sa til sin frue:

«Ja, jeg er frimurer, vet du.» — Klask — laa hele greien i gulvet og jenten med. Saa løp hun storhulkende ut. Dette saa jeg da selv og fortalte det hjemme. Johannes Brun hadde nede i Kirkegaten staat i en kjelderhals med et slagterforklæde og en kniv og fægtet, fortalte fru Wolff storleende til mor. Og kjærringer og unger hadde skreket og flygtet.

Vi hadde en pike, som var svært godlidelig og glad i mor og far. Hun var kokke. Ikke turde hun gaa ut av rædsel. Mor drev gjøn med hende: «Du vet vei, at Bjørnson ogsaa er frimurer.» Hun spilte øinene op og vilde ta tilbens med det samme. Da maatte de si, at det ikke var sandt. Sværge og bedyre.

«Bare moro alt sammen, forstaar du.» Nei, jenten laa over kjøkkenbænken og jamret sig. Ane i «Geografi og Kjærlighet» har mange modeller.

Hun var fra landet og elsket og beundret far- 72 -

paa sin vis. Hun fulgte med saa godt hun kunde, naar noget passerte, som angik ham.

«Det er kar, det,» sa hun ofte til mig.

Far lot en maler prente følgende linjer paa væggen paa W. C.:

«Luk paa laaget fast og tæt.

Ellers kommer op pudret.

Støver stygt og lugter slet.»

Hendes beundring for dette digterverk var meget stor.

«Han kan det, han.»

I denne tryntyrkperiode sa far om Kristiania, at al slags sensation her i denne byen virker som ild i tør halm. Alt vet og al forstand futter av med en gang. Lignende ytret han ofte, naar det gjaldt min kjære fødeby.

Krigen mellem Frankrike og Tyskland var uU brutt. Hele den slesvigske ulykke sat endnu i sindene, og stemningen var for Frankrike, det land, vi hadde faat vor forfatning fra.

Far satte sig i spidsen for en bazar til indtægt for franske saarede. Han flk for det æreslegionen. Det sendte han tilbake. Jonas Lie og far hadde nemlig lovet hverandre ikke at ta imot ordener. Det husker jeg særlig. For dengang talte far om det. Redaktør Bätzmann maset ogsaa paa, at far skulde sende den tilbake. Far vilde egentlig ikke; han vilde ikke fornærme franskmændene.- 73 -

«Jeg gaar ikke med det. Basta.»

Nei, det maatte sendes tilbake. Saa skedde, skjønt min far igjen fandt det overflødig at de* monstrere. Men han flk den retur med den hen* visning, at naar han var død, skulde den sendes til Frankrike. Ikke før. Saa blev den hos os. Jeg fandt den pent indpakket i en skuffe oppe paa loftet paa Aulestad engang. Jeg var endnu en gut. Jeg tok det for moro skyld paa mig uten-paa jakken og gik med den. Far blev sint. Et høist overflødig utslag av republikansk tanke* maate, synes jeg dengang.

Vor kjære Jonas Lie kunde ikke undlate at ta imot ordener. Og den lange Bätzmann blev litt efter litt dekorert som en fanestang efter en skytterfest i Schweiz.

«Graa, kjære ven, er al slags teori, og grønt er livets gyldne træ.»VI.

T de tider blev Løkken vor eiendom. Hvad det betydde for far og mor «at sitte for sig selv» i Kristiania, det er let at begripe, naar en mindes byen fra dengang. Der kom mange, som søkte far, og var de der tilkvelds, blev det altid festlig, saavidt jeg forstod det og fik være med.

Der blev ansat en huslærer, Sigurd Bleka* stad. Han kom fra en høiskole og skulde gjen* nemgaa leksene særlig med mig. Saken var nem* lig den, at mor en dag gav sig helt over, da hun eksaminerte mig i et par «letfattelige» fag. Reg* ning selvfølgelig. Det var igjen det forslitte spørs* maal om, hvad 2x2 blev til. Rædselen fra før var der igjen, og jeg svarte til en avveksling 8. Jeg elsket historie; men geografien alene moret mig ikke. Skolen var den graa almindelighet. Løkken var livet og glæden. Alting levet der, som jeg trængte. Far og mor var hyggeligere og morsommere end alt i verden. Mine tanker var som duene vore; de kom tilbake, hvor langt de fløi. Altid til Løkken. Paa skolen sat jeg med tankerne der. Det mest oprivende foregik.- 75 -

Mor hadde faat istand gymnastikapparater i ha* ven. Og den nye vesle hunden da, som far hadde døpt Trult. Den trultet jo ogsaa bort* over. — Liten og tyk som den var. — Den spilte en stor rolle i min tilværelse. Under bordet laa den ofte i spisestuen. Der la jeg mig da ved siden av ham og var «en ensom nybygger med min tro hund under mit simple trætak». Engang vi ventet mange fremmede, krøp jeg ogsaa ned ved hans side. Jeg sovnet. Da jeg vaagnet, sat gjestene tilbords. En god søvn maa jeg ha hat dengang. Trult var vække. Gamle fru Thaulow, Fritz Thaulows mor, hadde tat skjørtet litt høit op, saa jeg saa hen* des hvite strømper. Jeg satte fem fingre i dem. Jeg tror ikke, at nogen ved et pent og anstæn* dig kveldsbord har skreket værre, end hun gjorde. Og inden de forfærdede gjester og mor og far og hun selv blev klar over, hvad som foregik, kløp jeg ogsaa professor Lyng i læggen. Han sprællet og for langt ind i stuen. Han var ellers slik en stilfærdig og pen mand. Jeg krøp frem. Stolt og fornøid. Men da fik far tak i mig. At jeg lever endnu, kan jeg takke alle de andre for. Var jeg blit dræpt, hadde det jo ikke været videre hyggelig at fortsætte med at spise den gode maten. Inde fra det mørke værelse, hvor jeg sat, hørte jeg, de lo. Mig tænkte ingen paa. Jeg var meget bitter.- 76 -

Nei, jeg maatte ha huslærer. Det var klart. En, som kunde ta sig av mine lekser. Det blev altsaa Blekastad. Han hadde været soldat og skrevet offentlig i aviser om sine overordnede paa moen. Det blev han siden dømt til mørkt fængsel for paa Fæstningen. Einar og jeg gik dit op og ropte paa ham utenfor der han sat. Vagten jog os væk.

Dette var alt sammen meget vigtige gjøremaal. Jeg syntes, skolen nærmest virket forstyrrende. Blekastad kom da ut. Mor, Einar og jeg hentet ham fra Fæstningen i fin, aapen vogn med to hester for. Det var mors paafund. Om afte* nen var det fest for ham. Saa fridde han efterpaa til Lina. Alt dette visste jeg. Tænk at være nødt til at gaa

paa skolen hver formiddag, gaa bort fra det, som for sig gik paa Løkken. Jeg hadet det. Skolebestyrer Quam og hans fa* milie, fars venner, holdt jeg meget av. Og den eneste store glæde var historietimen, hvor Han« sen, siden postmester i Sandefjord, var lærer. Naar han stillet sig op foran ovnen, strøk lug* gen væk og saa paa os og begyndte at fortælle Njaals Saga eller om Sverre og de andre, som eide Norge, og som Norge eide — da blev sa* gaen til levende mennesker. Jeg elsket den mand. Han var i slegt med alt det ubestemmelige av stort og underlig, som grep ind i min barnefan* tasi. Han var i slegt med det morsomme og merkelige, som foregik paa Løkken.-11 -

Far læste Arnljot Gelline en kveld. Den var netop færdig. Der var flere tilstede. Griegs var der, Thaulows tror jeg og Sars's. Jeg fattet, at det var stort og høit. Rytmen, det sang? bare som helhet løftet min barnesjæl med sig. «Foran Sydens kloster» hører jeg endnu. Hen? des sorg forstod jeg, og de hvite nonner, som tok hende ind til sig. Jeg blev for første gan g mottagelig for noget, jeg før neppe visste om. Jeg var hektisk betaget. Og da Grieg efterpaa spilte for os, og alle sat omkring ham, øket denne stemning, saa jeg siden gik ut alene og satte mig i gyngen og smaahusket og saa vin? duene derinde oplyst, og det krøp i mig av glæde over, at denne verden var saa urimelig morsom og deilig.

Saa en dag i august i 72, fortæller mor, sa far:

«Karoline, vi reiser til Italien. Vi to alene. Jeg maa arbeide; her faar jeg ikke gjort det. Alle vil de mig noget. Jeg kommer ikke videre.»

«Nei, Bjørnstjerne — uten børnene gaar det ikke. Du kan det heller ikke. Tænk at la dem bli her igjen alene i Kristiania. Uten os. Her? Nei, Bjørnstjerne.»

«Vei, saa tar vi dem med hele hurven.»

«Og hjælp maa jeg ha. Lina maa være med.»

«Saa tar vi Lina med. Vidunderlig.»

Ja, det var det. Paa otte dage blev det greid- 78 -

alt sammen. Vidunderlig hver lille fille, som blev pakket ned. Den var et led nærmere hen mot det eventyrlige, som skulde gaa for sig. Far gik fra og til — sang høit og ropte paa mor og paa Lina og rusket i os unger og var straalende. Og mor strævet. Lina lo og var lykkelig og vakker og hjalp til. Og Blekastad gik med melankolske øine. Og jeg var overalt iveien.

«Penge maa vi ha, Karoline. Du maa skrive til Hegel.»

Det var det værste, mor gjorde.

«Ja, ja,» sukket hun og skrev.

Og saa drog vi avsted.VIII.

\7"i var seks i alt. Vi reiste paa tredje klasse jernbane. Mor sørget for tøiet, for billet? ter, for alt. Far var nærmest utaalmodig med tilbøielighet til vredesutbrudd. Ikke særlig mot os. Men mot uventede mer eller mindre tredske begivenheter, som jo altid er paa færde, naar saa mange individer reiser sammen. Urolige individer kan jeg trygt lægge til. Paafaldende livlig var især Bergliot. Den vesle vakre jentungen sat aldrig stille. Hun vilde altid til vinduet, og sat vi ikke der, krøp hun over folks fang, støttet sin lille haand, hvor det faldt sig bedst, som kravlet hun omkring hjemme paa trappene. Jeg husker, hun engang tok fat i næsen paa et gammelt fruentimmer, som om det var knappen paa et gelænder.

Reisen fra Malmø til Berlin var meget opri? vende. Det gik med skib via Stralsund. Jeg laa i damekahyt. Der var vi alle sammen uten far selvfølgelig. Han bar vei sine lidelser for sig alene oppe paa dækket.

Jeg laa paa maven og kastet op, hvor det bedst traf sig. Bergliot hylte. Einar var blit til en bylt.- 80 -

Erling blev vrængt levende uten at gi en klage* lyd fra sig. Mor overgav sine jordiske levninger motvillig til et

stort spand. Men Lina holdt sig opreist paa en sofa med en blikkop i haanden, som hun forsøkte at kaste op i, mens hun ventet paa sin sidste time. Og vis å vis nede i en køie laa en liten pike, som, mellem hver gang hun opgav aanden, ropte: «Mamma lilla, mamma.»

Mamma lilla laa paa ryggen i køien ovenover. Naar ungen skrek, orket hun saavidt at røre sit ene ben, som hang utenfor. Jeg blev kvalm, hvergang jeg saa den lysegule strømpen paa læggen hendes dingle frem og tilbake. Og blir det næsten endnu — naar jeg tænker paa den.

«Herskapet måste upp, nu er vi genast i Strål* sund,» skrek jungfrun.

Kort efter fars tordenstemme: «Skynd dig, Karoline. Vi har lang vei til jern* banen fra bryggen. Det haster.»

Hvordan vi alle sammen i en rivende fart blev stelt paa en maate — jeg kan ikke fortælle det, for jeg vet det ikke. Vi stod med haandbagage og plaids og pakker færdig til at gaa i land. Far med bred hat og to haandkufferter først. Vi alle i gaasegang efter. Som vi saa ut! En masse omnibusser var paa bryggenfor at befordre folk til jernbanen. Mor sa:

«Faa vite, Bjørnstjerne, hvad det koster at faa kjøre.»

Far uhyggelig rolig:

«Nei, det er for dyrt. Vi gaar.»

«Kan du da ikke spørre om prisen?»

Oprørt:

«Nei, hører du. Jeg betaler det ikke.»

Altsaa travet vi avsted. Det varte og det rak. Far var rasende; vi saa det paa ryggen. Vi hadde billetter direkte til Berlin. Da vi kom til jern* banen, og vi tok dem frem, opdaget far, at omnibussen var iberegnet1 prisen. Mor sa det høit aldeles perpleks til os alle sammen.

«Hadde vi visst det,» sa Lina litt ondskapsfuldt.

«Ja, hadde vi visst det,» sa far, «saa var vi kjørt selvfølgelig.» Han sa det slik, at ingen spurte mere.

Jeg var i en anden — en ny verden. Alle disse mennesker hit og dit. Soldater, officerer. Den store restaurant. Et jag av kelnere mellem bor* dene. Aldeles fortumlet fulgte jeg ind med i tredje klasse, og jeg holdt endda kniv og gaffel fra restauranten i hver sin haand, da jeg sat i kupeen. Far flk saavidt kylt dem ut paa perronen, idet toget gik.

«Jo, du er til god hjælp, du!»

Han rystet mig i skulderen.

«Bjørnstjerne,» sa mor.

«Ja, hold du bare med ham.»

Efter en længere tid stanset toget med en gang. Alle, vi som skulde til Berlin, maatte ut. Express* tog. I anden klasse. Det var gildt. Toget bruste

ind. To minutters ophold. Ingen plads paa anden klasse. Far foran langs vognene med sin levende hale efter sig. Hans vrede steg for hver over* fyldt vogn. Han sa noget forfærdelig til stations* mesteren. Resultatet blev en første klasses kupé. Dengang gik dørene direkte ut til perronen. Først kom mor næsten stupende ind, saa Lina, saa jeg, saa plaid og tasker, saa tre unger til, saa far. Toget pep og gik videre. Vi opdaget straks, at midt paa væggen, var der en dør til W. C., og der i en aapning mellem bænkene sat en gammel dame paa gulvet med lukkede øine. Vi glante og saa paa hende, mens vi satte os tilrette. Hun rørte sig ikke. Øinene holdt hun lukket som før. Da sa far med et muntert smil:

«Sitter hun paa potten ?»

Ikke kunde vi holde tilbake paa humøret, saa trætte som vi var. Vi lo saa vi skrek himmel* høit. Da aapnet hun øinene og saa rasende paa os, og sa det ene ord:

«Räuberbande.»

Røverpak.

Hun var reist paa første klasse for at kunne sitte alene, og da vi saa kom paa hodet ind i kupeen, hadde hun villet flytte paa sig, og var faldt ned foran døren til W. C. Far hjalp hende op. Men like fornærmet var hun. Og vi sat længe og holdt paa latteren og slåp den under* trykt til engang imellem, indtil søvnen tok os.

Vi kom til Berlin. Men bare for straks at- 83 -

reise videre. Saa meget forstod jeg, at far var betaget av det tyske folks orden og disciplin i sit arbeide og sin administration. En kraftut* foldelse, som imponerte ham.

Vi kom til Schwaz i Tirol. Der blev vi for det første. Der var vi som hjemme i «Gasthaus zur Post» hos familien Rainer. Jeg maa for* tælle, hvordan min far og mor fik greie paa Schwaz. Det har sin egen historie. Det var paa opreisen fra Italien, da jeg var omkring tre aar. Vi opholdt os i Bozen og ventet paa penge fra Gyldendal. De kom ikke. Vi hadde snart ikke mere igjen. Far og mor var fortvilet. Far gik omkring for at finde en pantelaaner eller noget lignende, som kunde gi dem penge paa endel værdigjenstande de hadde. Men han turde ikke gaa ind noget sted. Han var for uvant med slikt. Saa for han ut igjen. Kort efter kom han straalende tilbake:

«Karoline, vi har penge. Og her er dine smyk* ker. Jeg gik forbi en vekseller. Der stod navnet Lehman. Jeg tænkte straks paa Orla Lehman og flk en slags tiltro. Det viste sig at være en fin gammel jøde. Da jeg sa mit erinde og mit navn, sa han:

«Bjørnson? Min datter læste igaar høit for mig en roman av en forfatter, som het Bjørnson. «Synnøve Solbakken».»

«Ja, det er mig,» sa jeg.

Den gamle blev straalende glad. Lot datteren

7 — Bjørn Bjørnson.- 84 -

komme. Gav mig penge nok uten pant. Og anbefalet os at reise til Schwaz over Brenner. Til «Die Post» til familien Rainer, som er de første og berømteste tirolersangere. De hadde optraadt over hele Europa.»

Da de kom til Schwaz, blev mor og far rædde for, at de ikke hadde raad til at bo paa «Die Post». — Og de gik i stilhet rundt og søkte værelser eller logi paa primitivere steder i byen. Men der var ikke værendes. «Die Post» var som en høiborg over hytter i forhold til de andre steder, som tok imot reisende. Saa talte far med gamle Rainer og sa, at han kunde bare betale saa og saa meget. Han var nærmest en fattig digter, sa han. Da svarte den gamle, at den sum far foreslog var — altfor meget. Da blev der herlighet og glæde. Og far og mor fik en tryghetsfølelse, de ikke hadde hat paa længe.

Mit første tysk dengang, det fortæller min mor, det kom for dagen, da hun spurte mig, om jeg ikke skulde ut.

«Bjørn hat schon — har allerede,» svarte jeg straalende. Og det viste sig at være ganske rigtig. Mine bukser var ikke rigtig tørre.

Jeg fortæller det, fordi de kom igjen de ord paa en anden maate, og da blev jeg meget rørt. Det var under min fars sidste sygdom. Jeg hadde maattet be ham hjælpe med noget, som- 85 -

var meget vigtig for mig. Da telegraferte han bare:

«Hat schon.»

Det virket som dengang jeg hadde hans haand over mit guttehode, naar han vilde være snil og si noget hyggelig til mig.VIII.

T^a vi nu kom til Schwaz, som ligger i den ^^^ vakre Innthal i Nord?Tirol, levet endnu gamle fru Rainer. Hendes søn hadde «Die Post», og hendes datter Marie var den ledende aand. Hende holdt far og mor meget av. Hun var i sine unge dage en skjønhet. Hun giftet sig aldrig og var den kjærligste sjæl mot os alle sammen. I det hele tat var det som at komme til sit eget, naar vi var i Schwaz paa det gamle gjestgiveri. Festlig bredt og patriar? kalsk laa det der med saler og store rum og hyggelige vinstuer. Gulvene var umalte, ogsaa de brede ganger. Men alt var drivende hvitt. I det vældige kjøkken hang kobberkjelene og skinnet, og flammerne fra de store komfyrer gjorde dem som levende, naar gjenskinnet ka? stet sit røde lys paa dem. Haven var et litet rike med høie murer og masser av trær og blom? ster, vi aldrig før hadde set. Vi barn og mor og Lina hadde en umaadelig sal til soverum, med skjærmbretter omkring sengene. Far hadde sit arbeidsværelse og et til at sove i. Og der- 87 -

var mange gamle hus. Domkirken stod der med irret kobbertak. Helt fra det sekstende aar? hundrede, fortalte far. Den lille by var meget stor paa det engang. Der maatte alle overnatte, som kom fra syd eller nord. Ja, Fuggerne fra Augsburg hadde et stort palæ der. Endnu staar det. Og den hellige Christoffer er malet over? naturlig stor paa facaden med sit Kristusbarn. Keiser og konger hadde bodd der, sa die alte Zvlama Rainer.

Franciskanerne med sin kirke og sit kloster levet i byen, før domkirken blev reist. Derinde var høie buegange, og der gik de unge og de gamle munker. De talte ikke. Stilheten mellem disse levende mennesker var for mig forundelig at opleve. Det var for min guttefantasi noget nyt, at slikt gik an. Jeg grundet over dette. Og jeg saa, hvor de laa begravet. Bare kors over smaa jordhauger med græs paa. Ikke noget navn. Gravene paa kirkegaardene ellers de fortæller, og de taler til os. De, som laa her, tidde stille. De var vant til det.

«Det maa være fælt at dø, far.»

«Ja, for dig og mig; men alle disse er gaat fra livet, mens de levet.»

«Hvorfor gjør de det da?»

«De tror, de dyrker sin Gud bedst slik.»

Jeg hadde igrunden bare hørt om Vor Herre i skoletimerne. Far nævnte ham jo engang imellem, men sjelden til os. Jeg hadde ikke- 88 -

tænkt saa meget paa ham før. Nu blev han mere levende, men svært streng og nøie paa det. Farmors Vor Herre var for mig ikke no* gen Gud i den forstand. Han var noget hyg* gelig, som altid var der. Nærmest en guddom* melig gammel onkel. Denne Gud her forlangte meget mere av menneskene. Tidlig klokken fire sang munkene og messet for ham. Klokken fem om morgenen gik de allerede i kirken til ham. Kirkeklokkene dundret hvert øieblik og mindet om ham. Og altid laa nogen og bad i halvmørke i Domen til ham. Hans søn hang i kirkene paa korset med blod malt nedover hæn* der og føtter. Det vilde han, de aldrig skulde glemme. Og de bad taktfast i kirken alle paa engang. Det rullet mørkt og tungt opunder hvælvingene, som lot det gaa videre. Helt op til den Gud, som vilde ha menneskene slik. Men til hverdags var de fleste gladere og blidere end folk hjemme.

Far hadde flere personlige venner. Der var Ohnesorg. Bergmester. Staten rotet litt efter sølv oppe i fjeldet. I middelalderen hadde 30 000 arbeidere gjort det samme. Ohnesorg var vor fryd. Hans røde næse var et glædens fyrtaarn. Og den glødet over vinglasset hver kveld — naar han sat hos os. Jeg tar ham, som jeg husker ham op gjennem aarene. Til far talte han ofte om det forjættede land: fremtiden, friheten. Her hos os lo han hele klerikalismen- 89 -

sønder og sammen. Men en dag lo han ikke mer. Han gjorde sit navn tilskamme. Han var gaat ned i sit «Stollwerck» og hadde tat en dy* namitpatron i munden. Det, som var igjen av ham, blev begravet av en protestantisk prest fra Innsbruck. Og katolikerne, som fulgte, fortalte mor, var høilig forbauset over, at den kjætter* presten bad Fader Vor og talte som en av deres.

Ofte, meget ofte om morgenen allerede ved femtiden skjøt de oppe fra bjergene for en eller anden helgen. Det smaldt, saa de døde maatte hoppe i sine grave, sa Ohnesorg. Dette gjorde, at min far ikke flk sove ut og derfor ikke kunde arbeide. En dag skrev han til erkebispen, som bodde i Brixen: at saavidt han visste, var Guds rike et

fredens rike, og det passet sig daarlig at møte Guds hellige med en helvedes larm uten like. Han henstillet til biskopen at stanse dette uvæsen. Biskopen svarte aldrig.

Da mine forældre kom til Schwaz første gang, var det valg. Prestene lynte mot alle helvedes magter: demokrater og kjættere. Far var jo kjæt* ter. Og det rygtedes, at han ogsaa var demo* krat. Stemningen var lummer, sa mor. Familien Rainer følte sig næsten som helter, fordi de turde huse ham i denne tid.

«Det utvikler sig snart til et litet Kristiania,» sa far.

Men det gled over. Mange aar senere hængte- 90 -

vi det norske flag ut mellem alle de andre ta* ner, da Fronleichnam*processionen gik gjennem gatene. Den er viet til Jesu hjerte. For det blev vi særlig populære. Den andagt og religiøse enfold ved den anledning var saa egte, «saa den maatte gripe enhver,» sa min far. Da jeg første gang som gut saa den, syntes jeg, at det var pragtfuldere, end alt jeg hadde oplevet paa te* atret. Ingen i «Maria Stuart» hadde slike kaaper paa som prestene under baldakinen. Og de hvit* klædte smaapikene hadde blomsterkranser og lys. Alle hadde lys. Musikken spilte. Folk knælte. De sang. Maria og Jesubarnet sat paa en guldtrone, og hun bar en kaape av guld og silke endnu finere end den, fru Gundersen hadde paa som Maria av Skotland.

«Hvorfor gaar de med alt dette, mor?»

«Spør far.»

«Hvorfor gaar de med alt dette, far?»

«De tror, at de gjør Gud glad.»

«Hvorfor gjør ikke vi det hjemme da?»

«Vi tror, at Gud nøier sig med at se ind i vore hjerter.»

«Dette er da mye morsommere.»

Om jeg ogsaa mente for Vor Herre, husker jeg ikke mere.

Far gik oppe paa en skogsti over byen. Der gik han og formet alt det, han siden nedskrev. Den stien heter nu «Bjørnsonsteg». Han talte ofte med bønderne. En dag kom han hjem og- 91 -

var meget forarget over, at de altid svarte ja og ja til alting.

«Hvor jeg gaar, hører jeg dette kjedsomme* lige ja. Mennesket begynder med nei.»

Han saa saa bestemt ut, da han sa det, saa jeg dengang ikke hadde hat mot til at forsøke, om jeg var et menneske. Siden tør jeg nok si, at vi barn ikke generte os for at hævde vor ret like overfor ham til at la være med at si ja — naar det ikke passet. Jeg kjender ingen familie, hvor der i den henseende har hersket friere forfatning end i vor. Mor vil jeg nu kke snakke om.

«Du er født i opposition, Karoline.»

«Altsaa er jeg et menneske — helt ut,» svarte hun.

Greven av Entsberg, som hadde et palads i byen, hadde et slot paa den anden side av dalen. Alt stod der inde og ute, som det hadde staat siden middelalderen, sa man. Far lot os se det. Det var for mig at komme ind til no* get, jeg ikke før hadde visst om. Aarhundred dene var tilstede. Vi gik omkring i dem. Far holdt mig i haanden og forklarte dæmpet og langsomt. Jeg hvisket, naar jeg spurte, og gik næsten paa taa. Der var noget, som likesom ikke skulde forstyrres. I de gamle stolene sat ingen mer. Men allikevel var de der alle sam* men. Og vi saa dem i ahnegalleriet.- 92 -

«Ser du den næsen?» sa far. «Den er borte i lang tid, saa faar familien den tilbake. Der har du den i et rundt ansigt, hvor den ikke passer.»

Aa, hvor jeg saa og forstod. Far plantet siden en av disse næser ind i Brunernes bollefjæs i sit lystspil «Geografi

og Kjærlighet».

«I den sengen der har keiser Maximilian lig* get for lang, lang tid siden. Og ser du der paa væggen har han selv nedskrevet det digtet der.»

Siden engang, da jeg var voksen og kom dit igjen, lærte jeg det utenad:

Ich leb', weiss nit wie lang.

Ich sterbe, weiss nit wann.

Ich geh', weiss nit wohin.

Mich wundert's, dass ich so frölich bin.

Paa begge sider ser høie fjeld ned i Schwaz, og mot syd staar de og blaaner som en drøm. Om kvelden, naar det blev mørkt, hørte vi væk* terne fra domkirkens taarn:

Ihr lieben Leute lasst Euch sagen.

Die Uhr hat zehn geschlagcn.

Gelobt sei Jesus Christus.

Jenter og gutter sat om lørdagskveldene i vertshusene og sang flerstemmig og spilte zither til. Jeg gik ofte ut med Lina og stod og lænet mig til muren og hørte paa. Jeg fløt over av stemning og fornemmelser. Der skulde mindre til. Det var et liv i lek og glæde. Jeg var usigelig taknemmelig for at slippe skolelæsning-11 -

og alt, som kunde være til hinder for denne festlige tilværelse.

Gamle Martin «der Gross*Knecht» fra «Die Post» kjørte ut til jernbanen med sin store vogn og de digre hestene hver dag. Og det gik med knald og smeld fra den lange pisk og alskens tilrop. Vi unger yret med i vognen. Kom der gjester, saa gik vi tilbake. Ikke Bergliot, hun sat paa bukken eller satte sig opi til en av de fremmede uten videre. Gamle Martin var græU ten og urimelig mot alle; men os unger elsket han. Vi gik i butikkene, grov og spurte og for ut og ind. Naar der skulde spises, løp Lina ofte byen rundt for at finde os. Men vi fik ingen skjænd. Far var saa urimelig godt oplagt. Og mor var fri det daglige stræv. Der blev antydet, at jeg burde lære et eller andet. Men saa skulde der huslærer til, og d e t var jo kost* bart. I det hele tat: Pengene. Der var mors bekymring. Den gik med hende dagen rundt og blev vei ofte sittende hos hende utover natten.

«Du Bjørnson, som maa slite og arbeide for os alle sammen.»

«Nu kommer der jo noget, vi tjener penger paa. Hvad Karoline?»

«Mine pengesorger,» hørte jeg far si, «kommer galopperende engang imellem og tar med sig alt, hvad jeg eier og har. Alt, jeg trodde og haabet paa. De ribber mig grundig.»

Men hans lysende optimisme kom sættende i- 94 -

firsprang kort efter og hadde fanget fuldt av alt det, han trængte for at føie sig fri og glad. Og da strødde han det rundt om sig, fyldte sindene og tilværelsen for os med sin egen lykkefølelse. Han har ikke skrevet noget, som var vakrere og mere indtagende, end han selv var i slike stun* der. Det er som at tænke tilbake paa en skjøn lyrisk digtning.

Der kom en ung preussisk løitnant til Schwaz, baron Galera. Gud vet, hvorfor han netop steg av der. Det gjorde jo de færreste nu. Han tok ind i «Die Post». Han var blond med en liten nervøs snurbart over fyldige læber. Han var overordentlig høflig. Lot sig forestille og var beleven og forekommende. Hans eneste ydre feil: Han bet diskret — sine negler. Han hadde — saa sa han — været saaret i krigen. Han stod sig slet med sin familie. Han var den for-fri* sindet. Det gjorde sterkt indtryk paa far. Der taltes om krigen i Spanien mot carlisterne, reak* tionen, klerikalismen. Galera merket jo, hvor landet laa. Hvor min fars sympatier var. Han bare ventet paa en anledning til at kunne faa reise til Spanien for at kjæmpe — mot Don Carlos og hans bander, — sa han.

«Vi maa hjælpe denne unge mand, Karoline.»

«Mener du det, Bjørnson?»

«Ja, tænk, hvor han er elskværdig og saa- 95 -

frisindet. Og derfor blir han forstøtt av fa? milien.

«Vet vi da dette, Bjørnson?»

«Han sier det jo.»

Lina blunket til mor og rystet paa hodet. Jeg var dypt indignert paa hende for det.

Galera spiste sammen med os. Han levet med os, som om han hørte til familien. Han gik med os barn. Mig fortalte han om krig og krigens rædsler. Lina kunde ikke fordra ham. Vi hadde hidsige uttalelser, hun og jeg. En dag stod han i gaiauniform med pikelhue og sølvbeslaatte du? sker ved hoften. En deilig sabel. Hvite hansker og hvite bukser. Han vilde gjøre borgermeste? ren sin opvartning.

Du store min. Dette maatte alle beundre.

«Lina, Lina, kom og se.»

Nei, Lina vilde ikke.

«Slik en jaalebuk.»

Jeg blev yr av raseri. Jeg fløi ind paa hende. Jeg flk en ørefik. Jeg brølte. Far kom ut paa gangen med pennen i haanden. Mor aapnet en dør.

«Hvad i Herrens navn — ?» sa far.

«Det er Lina, som slaar mig. Hun liker ikke, at vi er glad i Galera.»

For denne utlægning fik jeg en ørefik av mor.

«Du har ikke lov til at si slikt,» sa far til mig. «Men der er noget herskesykt ved Dem ogsaa, Lina —»En bombe blev kastet ned i Linas sjæl. Hun eksploderte —

«De er meget snillere, end De har lov til at være mot den mand. Det mener fruen ogsaa —» «Det vil jeg si dig, Karoline, at det ikke nyt* ter dere noget at forsøke paa at ændre min be* slutning. Galera tyr ind til os, og vi har moralsk pligt til at støtte ham, naar hans idealer falder sammen med vore —»

Enhver gik til sit, hver med sine tanker om den sak. Foreløbig seiret Galera. Han laante i alt over tre tusen thaier av far — til livsophold og til at reise til Spanien for. Det gjorde han ogsaa. Der kjæmpet han efter sikkert forlydende for — Don Carlos og reaktionen. Pengene fik mine forældre aldrig igjen. «For en slyngeli» sa far. «Du lærer aldrig, Bjørnstjerne.» «Nei, det er sørgelig, Karoline.» «Aa langt fra. Tænk ikke paa de pengene mere, du.»

Saa var det fabrikeier Hussei fra Schwaz; ham maa jeg ta med. Han var vor ven i over femti aar. Altid naar far og mor kom, møtte han op paa visit i bonjour med høi hat og hvite hansker. Korrekt. Mørkt haar og skjeg. Blek. Overordentlig høflig. Han hadde et slot oppe i bjerget. Der hadde hans hustru bodd. En ung- 97 -

hustru. Særdeles vakker. Hun flk aldrig lov til komme ut blandt folk. Hun maatte ha nok med ham. Venner kunde tale om dette til ham. Han bukket, takket, var høflig, men ændret det ikke. Hende bragte han hver dag alt det, hun kunde ønske sig. — Saa vilde hun danse. Han bestilte en lirekassemand hjem til sig, og hun fik danse — med ham alene. Hussei red hver dag. Hun vilde det ogsaa, da kjøpte han et mulæsel, og sat hende op paa det, mens han bandt det fast til sin hest. Saa rømte hun. Han forlot da slottet for altid. Det blev staaende tomt. Nogen vilde leie. Han sa ja, men satte saa mange be* tingeiser og saa mange forbud, at ingen vilde bo der. Han ændret det ikke. Var overordentlig høflig, men avvisende. Han var politisk liberal. Elsket far. Forlot aldrig Schwaz. Kom altid i sort bonjour, høi hat og hvite hansker og hilste paa os. Da far var sytti aar, lot han i sin ma* jolika*fabrik

låve en «Bjørnson*Platte». Han læste alt, som vedgik far. Læste i det hele nat og dag. Et levende urverk, sa folk, som gik istaa, da det var over otti aar gammelt.

Men en gang som voksen, da jeg var i Schwaz, gik jeg langs floden en sen aften. Paa en bænk mot vandet under de store trær sat en mand alene. Jeg kom nærmere. Han hørte mig ikke. Jeg gik paa græs, og floden tok resten av den smule støi, mine skridt kunde gjøre. Jeg stan* set like ved. Manden sat og graat. Det kunde- 98 -

jeg se. Saa tok han sit lommetørklæde, tørret øinene, snøt sig haardt, reiste sig og gik. Han saa mig ikke. Det var Hussei.---

Som gut dengang i Schwaz fandt jeg ingen, jeg kunde gi mit hjerte bort til. Sproget gik det bare saavidt med. Det kunde i høiden bru* kes til lek og elementære spørsmaal. Men heller ikke mer. Far ertet mig og spurte, om jeg ikke var forelsket.

«Vent, til du kommer til Italien,» lo han.VI.

c aa en dag i høstens tider drog vi sydover.

Det var anstrengende for voksne og barn. Bestandig tredje klasse. Mor tænkte altid paa, hvor synd det var i far, som maatte slite i det med os. Hun vilde, han skulde reise alene og bedre. Det blev han mægtig sint for.

«Tror du, jeg gjør slikt, Karoline.»

Vi skulde først til Florens. Jeg husker særlig en nat paa jernbanen fra Verona. Mor og Einar og Lina med Erling ser jeg endnu for mig halvt liggende, halvt sittende henover de haarde bæn* kene. Bergliot var krøpet op i fanget paa en liten italiensk soldat. Jeg lænet mit hode til armen paa et stort tykt fruentimmer, som snorket. Hun oste av hvitløk gjennem alle porer. Far hadde sin plads ved det motsatte vindu. Hodet hans hvilte med haken mot hænderne, som støttet sig til stokken. Slik sat han urørlig, hvergang jeg saa op. Vi holdt ved alle stationer. Mor hadde lagt sig op mot Linas fang. Hun var mager og blek. Hun laa urolig. Saa op paa far engang imellem. I graalysningen var hans pro*

8 — Bjørn Bjørnson.- 100 -

fil skarp og truende. Han saa ut, som om han sat og boret sig ind i noget, som pinte ham. Ved en mindre station kravlet den lille soldat ut av kupeen med Bergliot. Midt foran vor dør stod han og holdt hende frem. Passagerer løp ut og ind. Ingen ændset ham. Da hun var færdig, kom han ind med hende igjen. Og de sov videre som før begge to. Ut paa formiddagen var vi i Florens.

Vi bodde i Casa Nardini, som var et pensio* nat. Vi hadde en leilighet for os selv ut til flo* den Arno. Vi var der i tre maaneder.

Vittoria Nardini var min cicerone. Hun var omtrent fjorten aar. Fuldt utviklet og mig overlegen i enhver henseende. Hun var vakker. Hendes italiensk kom drattende ned over mig. Og jeg beholdt det. Hun var min første grammatik.

Ikke bare gjennem byen og gallerierne, op i høiden og i kirkerne førte hun mig, nei ogsaa paa de smaa hemmelige veie, hvor en liten blind Gud gaar i forveien. Mit hjerte brændte. Men hun var ikke romantisk. Nei, hun var frisk og sterk. Ikke noget haand i haand*sværmeri. Hun vilde engang ha molti bambeni — mange penge. Om hun vilde vente paa mig?

«Esperianno — la os haabe det,» sa hun.

Saa kysset hun mig, saa jeg flk impulsive for* nemmelser for første gang. Hun likte særlig mine- 101 -

røde haar. Det var overvældende merkværdig syntes jeg; for dem hadde jeg graatt over mangen en gang.

Naar vi stod i museerne foran de nakne sta* tuer i Uffizierne, var jeg først skamfuld. Det saa hun og lo, strøk sig nedover sin ungdom* melige figur og sa:

«Slik er jeg ogsaa —.»

Hun drog videre avsted med mig gjennem alle galerier. Jeg saa og stirret, saalænge jeg fik lov av hende. Og da vi en dag kom til den Medi* cæiske Venus, gav hun mig et puf i ryggen:

«Guarda stupido piccolo — se der, din vesle tosk.»

Kort efter for vi nedover trappene, og vi løp, slik at adstadige fremmede med røde bøker i hænderne forarget maatte komme sig avveien. Og inden jeg visste suk for mig, stod vi i en fremmed liten have, klemt inde mellem høie mure overlæsset med vinløv. Der tok hun pusten fra mig. Saa rev hun flettene op, saa det sorte haaret væltet nedover nakken og utover ansigtet hendes. Øinene — de brune øinene — glodde paa mig inde fra en urskog svart som natten. Og hun danset tarantella og sang med en haard stemme. Jeg maatte ogsaa hoppe og springe. Vi faldt over* ende i nogen deilige blomster. Med engang aap* net et vindu sig høit oppe paa en stor husvæg som laa i smeldende sol. Der saa jeg den styg* geste heks, jeg hadde set. Hun skrek ned til os- 102 -

satanisk rasende. Vittoria hoppet over mig og kom ut paa gaten. Jeg krabbet og faldt og krøp og løp efter.

Tilværelsen var en aabenbaring. Spillende nyt altsammen. Alt, jeg rørte ved i mine tanker, for* vandiet sig til uklare længsler. Vittoria var over* legen, træfsikker i alt, hun sa og tok sig til. Naar vi sat mellem venner nede i gaten, viste hun frem mit røde haar, og de lo som indfødte over et kuriosum. Guttene skrek noget efter hende, jeg ikke forstod. Det, hun svarte, ramlet ut av hende i syngende toner og i en rivende fart. Saa rakte hun tunge og lo, og vi løp videre, og bak os hørte vi skrikende ord og latter.

Vittorias far stod i kjøkkenet. Han var stor og svær og evig rund og glad. Da han hørte, at far var digter, kom han engang imellem ned om kveldene og talte høi litteratur. Ja en formiddag i stort hvitt forklæde med hvit hue paa og sleven i haanden tok han fars kostbare tid med at de* klamere Dante — indtil fru Nardini satte spons for tønden. Hun skrek efter ham fra kjøkkenet. Og hendes stemme var som en papegøies. Den skar alting tvers over.

Ja, den gjorde det. Og hun var forfærdelig. Opunder hende blev Vittoria til en bitte liten dum en med uskyldige fletter og nogen øine, som ingenting andet hadde set av denne verden end det, presten og moren vilde. Og Nardini i al sin vælde — han var meget ældre en signoraen- 103 -

— skrumpet ind til en kokkedreng, en lærling, som i høiden kunde svi en pandekake. Alting blev til ingenting, naar hun tok paa vei. Mor fik føie det. Far vilde leie for et halvt aar. Men det vilde ikke hun. Bare tre maaneder. Da saa tiden løp ut, mente mor, at de burde reise til Rom. I Florens var der ingen skandinaver uten frøken Sofie Cappelen — en trofast veninde av os i alle tider gjennem godt og ondt. Altsaa skulde vi reise. Men da forvandlet signora Nar? dini sig til una furia d'inferno — en heks fra helvede — som gamle Nardini sa. Mor og Lina var alene, og det fraadende fruentimmeret stod over dem og vrængte vildskapen ut av sig, skrek, saa folk stanset op paa gaten. Konklusionen var, at hun paastod, at opsigelsen var ulovlig. For at komme ind til kjernen av sin bevisførelse grov hun op en hel mødding og væltet den ut? over. Lina sa, at hun blev saa daarlig av at høre og se paa hende, skjønt hun ingenting forstod, at hun maatte ut og gi sig over, da fruentim? meret endelig gik. Far kom og vilde øieblikkelig ind til hende for at gaa nordisk berserkergang; men mor forhindret det. Mor stængte saa døren, der adskilte leiligheten fra pensionatet. —

For Vittoria og mig blev det en ubarmhjertig skilsmisse. Vi hang over en avgrund i hvert vort vindu i bakgaarden, som var et mørkt svælg. Der kastet vi slængkys. Jeg var den mest be? drøvede. Men før dette var en træg, mørk skysagtelig gledet ind over min blaa tilværelse. Far hadde faat tak i en sydtiroler, en italiener: Pele* grini hette han. Sortsmudsket og halvskidden og fattigere end en lassaron var han blit tat op i familien. Kiær maatte han ha fra inderst til yt* terst, og hans manerer maatte ogsaa fornyes. Han skulde da lære mig tysk og italiensk og andre begripelige fag. Hverken sol eller regn eller himmel eller vaar hadde kunnet befrugte hans lyst til det arbeide. Han dudde ikke til lærer. Min far syntes synd i ham. Det var hele gaaden. Gjaldt det Østerrike, kom der liv i Pelegrini. Øinene blev sorte, og da talte han ogsaa med hænderne. Helt op til ørene. Ellers rotet de i skjegget, som han pillet omkring i med smaa korte fingre. Han skulde ta sig av min aandelige habitus. Far gik jo med sit. Mor var optat fra morgen til kveld. Pelegrini vandret rundt med mig. Fra den dag synes jeg, Florens var kjedelig. Vittorias by var det ikke mere.

Far arbeidet hele formiddagen. Vi barn visste, at da skulde vi være stille. Men om eftermid? dagen gik han sin tur. Han gik mest alene. Og helst op til der, hvor Michelangelos David stod. Deroppe paa en trap sat en ældre tigger* ske. Jeg saa hende engang far tok mig med for at fortælle mig om Michelangelo og David.

Daglig talte han med hende.- 105 -

«Hun taler saa vakkert et sprog,» sa far.

Daglig gav han hende femti centisimi. Hun selv hadde været smuk. Hun fortalte far om sit liv. Hvordan ulykken hadde fulgt hende. Hun hadde to døtre. Hun spurte far om ham og Norvegia, om os. Far talte og fortalte.

«Jeg lærer ogsaa sproget ved det,» sa han.

Saa en dag var hun der ikke mer.

«Hun maa være syk,» sa far.

Ikke længe efter kom Lina en formiddag og sa, at en fin italiensk dame spurte efter signore Bjørnson. Stor forundring. Hvem kunde det være? Det var fars tiggerske. Men hun var i sort silke. Hun hadde guldkjæde og lange øre* dobber og et sort spansk slør over det sorte haar. Hun satte sig smilende ned og fortalte lykkestraalende, at nu hadde hun giftet sin anden datter bort. Hun var contenta. Hun hadde nok til at leie for paa landet. Men inden hun trak sig tilbake fra sin forretning, maatte hun ta far* vei med illustre signore Bjørnson, som hadde været hendes store og sidste glæde at træffe og tale med. Jeg var hjemme. Hun tok mig ind til sig, klappet mig. Hun var en fornem dame, som var paa høitidelig visit, og som rank og sikker stod i vor stue og talte med sine like.

Kort efter reiste vi alle sammen til Rom. Og* saa Pelegrini.v.

\ 71 bodde i Rom ved Piazza Barberini. Vi * hadde egen husholdning. Lina stod for kjøk* kenet. Vi logerte hos en løitnant i pavens nobel* garde. Han og hans frue hadde kun et soveværelse. Og saa kjøkkenet sammen med os. Den første morgen kom Lina styrtende ind. Verten gik der ute og kokte maten — i underbukser og en smule uldtrøie. Hun nægtet at gaa der omkring dagen lang med et fremmed mandfolk paa den maaten. Far gik ut for at gjøre ham begripelig at —. Men det, som møtte ham der ute, var altfor morsomt til at bli sint over. Den høiadelige pavelige officer gik i de unævnelige og hans høiadelige frue sat i kort underskjørt med nakne ben og røde morgensko. Men haaret var pudret og ansig* tet med. Kridhvit. Begge røkte cigaretter. Og de mottok far overstrømmende med cascader av komplimenter, med grandezza og pathetiske for* sikringer om den glæde, de følte ved at ha en saa fremragende illustrissimo signore i sin lei* lighet. Om far ønsket at se paven?

«Han i underbukser,» sa far. «Han stod der,- 107 -

som om han var i festdragt. Kjære Lina,» lo han, «tænk bare paa, at det er adelige ben, som gaar i adelige underbukser med krone paa.»

Og Lina vænnet sig til hans kostume.

«Kommer han i fin spaserdragt, synes jeg næsten, det er underligere,» paastod hun.

Men mor var allikevel meget indignert, da han i underbukser kom og banket paa. Han vilde kvittere for husleien.

«Det er da maate paa at være italiener,» sa hun.

Historien var det, som jeg paa skolen mest hadde hat sans for og faat bedst karakter i. Og Rom var jo det store under. Pelegrini travet omkring med mig. Han var ivrigere end før. Men det moderne Italien stod hans hjerte nær* mest. Ute ved Porta Pia blev han veltalende med hænders mangfoldighet og rullende øine, naar han forklarte om Roms overgivelse, nu da vi stod paa det sted, hvor Italiens tropper var brutt ind. Det var ikke længe siden, det var skedd. Seiersrusen og fanfarerne fra dengang laa endnu og sang i luften omkring dem. Garibaldis navn var solen. Morgenrøden over Italien. Endnu stod den over fjeldene. Hjemme hørte jeg far fortælle om ham. Og en dag saa jeg Pelegrini med taarer i øinene sitte og høre paa. Vi saa det alle sammen. Og da kunde han ikke

beher*- 108 -

ske sig. Han tutet likefrem og maatte gaa ut av stuen. Jeg blev næsten glad i den underlige manden fra den dag.

Far var meget bevæget.

«Der sitter han nu og er østerriker; men i sit hjerte er han italiener og tusener med ham.»

Billedhugger Borch og fru Thora var ogsaa i Rom. Han var saa vittig, saa munter og saa varmt følende en mand og saa helt en kunstner* natur, at det for os alle, som kjendte ham er en sorg, at hans skapende evner ikke rak videre, end de gjorde. Om ham maa jeg faa si, at mig var han til megen glæde og nytte. Han gik i museer og gallerier med mig. Hans entusiasme, hans viden om de gamle mestere, ogsaa deres arbeider i kirkerne, den overførte han paa mit let mottagelige sind. Sansen for og forstaaelsen av den plastiske kunst kan jeg meget takke ham for.

Dengang arbeidet han med Sulamith og Jef* tas datter. Den sidste er vei det bedste, han har utført. Og da vi var saa glad i ham, fik vor ros over hans arbeide kanske altfor sterke ord. Hasselris, den danske billedhugger, dryppet malurt i fars begeistring, og billedhugger Mageissen, nordmanden par excellence, fægtet med armene og syntes, alt sammen var noget «drit». — Jeg var tilstede ved et aftengilde sammen med- 109 -

Borchs og os i et trattoria ved Pantheon, hvor Mageissen pøblet Borch, fordi han mente, at Borch ikke forstod ham. Far forsøkte at lægge sig imellem. Men da gjorde Mageissen rent bord. Han bad især Borch ryke og reise dit hen, hvor han passet. Jeg husker godt ordene: «ned i det Grundtvigske savl og dilettantiske fløteskum, som en ordentlig kunstner fik kvalme av». Han bad dem alle sammen i megen ven* skabelighet om at reise fanden ivold.

«Og du,» sa han til far, skjønt de var Des, «bilder du dig ind, at jeg er ræd dig, fordi du kan skrive —»

Saa kom der endnu et par gode norske ord. Og han satte sin bredskyggede hat paa og gik — litt usikkert ut. Jeg følte mig ynkelig. Borch fik det i maven. Men far lo.

Mageissen arbeidet i den tid paa en kjæmpe* statue av Meleager. Den skulde vi da ut og se paa. Ole Bull, som var som snarest i Rom, og far og jeg kom før de andre. En hel del damer og herrer var ventendes. Da vi var i atelieret, syntes Bull, at Meleager i høi grad trængte et fikenblad, hvis damerne skulde se den.

«Og jeg er ikke snerpet,» sa Bull.

Mageissen blev fuldstændig rasende; der skulde mindre til. Han tok en stok og traf Meleager saa han nærmest blev til en kvinde — eller la os si noget mere ubestemmelig, hvad kjønnet angaar. Utenfor stod der flere, især damer, og- 110 -

ventet. De hørte rabaldret derinde. Det var ikke let at forklare dem, hvorfor statuen fore* løbig ikke var moden til beskuelse. Ole Bull hadde let for at si de underfundigste ting, saa kanske han gjorde det.

Mageissen kunde være godlidelig ogsaa. Men han var ofte uberegnelig, og vi var ængstelig tor at ha ham med os, naar vi alle var sammen paa utflugt. Og det var vi ofte. Da hadde vi selv skinke og kokte høns. — Macaroni, vin og brød fik vi paa trattorierne i campagnen. Skulde der kokes noget ekstra, saa greide en gammel elsk* værdig svensktalende jøde Jacobi det. Han hadde været konditor i Stockholm. Og han op* søkte os. Han fortalte far om Richard Nord* raaks begravelse. Han hadde i Berlin læst om hans død, og da han ofte hadde spist paa samme spisekvarter som han, saa fulgte han Richard Nordraak til graven. Han var den eneste. Pastor Heuch, senere biskopen, var ogsaa sam* men med os. Da jeg siden i mit liv traf ham engang paa slottet i kong Oscars tid, saa husket han dagene i Rom. Han kom jo ogsaa hjem til os. Og der var han meget hyggelig.

«Deres mor hadde et udmerket kjøkken,» sa han.

Og i den samtale, som gik ind paa mangt og meget, kom han med to sætninger som paa sin vis var karakteristiske for Heuch.

«Man sier, at Deres far har beskrevet pre*- 111 -

stene slik som de ofte er. Nei, Kielland, han kan dem.»

Saa talte vi bl. a. om min fars foredrag den* gang: Mangegifte og Engifte. Da sa Heuch følgende:

«Deres far er ingen troende, og da har disse foredrag ringe værd — i mine øine. Sædelighet uten kristendom er ingenting for mig.»

«Enhver faar da bli — sædelig paa sin maate, herr pastor,» svarte jeg. Og det likte han ikke. Jeg merket det.

Riksarkivar Birkeland, den utprægede fana* tiske høiremand, kom paa en kort visit til os i Rom. Det var meget karakteristisk for de tiders for* snævrede forhold, at Birkeland bad min far ikke at tale om Amerika, for det betydde — republik og radikalisme. Og det taalte han ikke. I «Det ny system» finder vi denne snurrige replik igjen. Der kom flere norske til os i Rom, som siden der oppe i Norge i de smaa forhold var feige og undveg far og mor aapenlyst og i stilhet. Statsraad Manthey med sin brordatter Sofie Manthey saa vi ogsaa i Rom. Hun var tyve aar gammel og sjelden smuk og frisk. Det husker jeg godt. Hun har, det maa jeg faa lov til at fremholde, siden i alle aar i tykt og tyndt hat mot til at vise mine forældre sit hjerte* lige venskap. Engang i de værste politiske stri* digheter i et utpræget høire*selskap fra de tider, da de drak for unionen, hævet hun sit glas og sa:- 112 -

«Jeg drikker for Bjørnson!»

Hvad det betydde dengang, det behøver jeg ikke her at gjenta.

Sommerfelt, siden rektor i Larvik, var der ogsaa. Han forblev i det store og hele ogsaa en god ven av far. Engang far bodde hos ham i Larvik, under flagstriden saavidt jeg husker, gik fanatismen, som hadde magten, haardt imot den stakkars Sommerfelt. Og han maatte of* fentlig halvt gjøre avbigt for sin — uregelmæs* sige opførsel. Men det tok far ham ikke ilde op.

«De, som sitter under pekuniært tryk, skal meget tilgives.»

Sommerfelt besøkte os ofte paa Aulestad og var altid velkommen. Far sa forresten engang, da han hadde været der, den morsomme replik:

«Den elskelige Sommerfelt har nu bodd saa længe i Larvik, saa det oser smaaby av ham. Naar de smaa forhold blir den hele verden for dem, som bor i dem, da er det ikke altid morsomt at høre paa for andre.»

Sommerfelt har skrevet en bok om min far. Siden skal jeg — i forbindelse med en anden, som behandler det samme emne — komme tilbake til den.

Javist var Ole Bull i Rom. En morgen tidlig, jeg tror, det var ved ottetiden, kom Lina styr* tende ind:- 113 -

«Gud, tænk Ole Bull staar i entreen og vil ind!»

«Vil ind?» sa far. Vi sat ved frokostbordet. «Lar De ham bli staaende derute?» Far sprang op.

Men der stod Ole Bull i døren allerede. Han hadde hørt det sidste, far sa.

«Nei da, Bjørnson,» lo han, «jeg kommer nok ind. Der findes ikke dører for mig, naar jeg ikke selv vil.»

Han talte bergensk med sang og dialekt. Naar han var svært oplagt, kunde han si baade «meg» og «deg» og «dokker».

Og Gud skal vite, han var godt oplagt den formiddag. Han hadde holdt koncert i Florens aftenen i forveien. Han var reist like fra kon* certen med nattoget, sittende i en kupé, til Rom Hadde saavidt flidd sig paa hotellet. Og nu stod han der frisk og glad og pragtfuld. Han var midt i sekstiaarene. Meget høi og slank. En atlet. Men gratiøs, let bevægelig. Fuld av skøi og spektakel. Idelig talende, idelig gaaende. En poseur med charmerende favntak og med be* vægeiser, ofte snurrige, ofte med pathos, som gav hans ord en ramme, saa de holdt en fangen.

«Kjære Bjørnson,» han omfavnet far, «hele verden» — begge armene vidt ut i luften — «er ingenting for mig i dette øieblik» — han strøk far over haaret — «mot det, at jeg nu har dig lys levende for mig igjen.»

Saa gik han et par slag og lo og blev staa* ende.- 114 -

«Eg kommer fra Spanien, far! Isabella har foræret mig en ny bue til min violin med en diamant i —.» Han slog op med haanden, la hodet litt paa skakke og lo. Den latter opfattet jeg siden bedre, end jeg den gang gjorde. Det yret av oplevelser og fortællinger. Saa gik han siden tur med far. Kom hjem, spiste, sov ikke. Var med en del norske og mor og far ute til klok? ken tre om natten. Og var likesaa frisk, da han tilslut gik fra dem, som da han kom om mor? genen. Far og mor gjorde stort skandinavisk selskap for ham. Der spilte han. Det merke? lige var, at der gjorde det ikke saa sterkt et indtryk paa mig, i de smaa og tætpakkede stuer. Han var kanske ikke oplagt. Han spilte, som han var i stemning til.

Han var en norsk?norsk patriot. Og hvad unionen angik, var han forut for sin tid. Ial? fald forut for far.

Syttende mai nærmet sig, og da holdtes der fest sammen med svenske og danske i upolitisk og idyllisk hjertelighet. Først var nu Ole Bull rasende over den idé, at andre end norske skulde være med.

«Ka' fa'n skal vi med de andre, som har knegtet os i fire hundrede aar, og med dem, som nu vil gjøre det samme? Vi maa engang lære at være alene. Det er min mening.»

Far argumenterte imot. Jeg husker ikke hvad. Men de var næsten røket i hop. Saa bad far- 115 -

Ole Bull om ikke at komme til den festen. Han var bange for, hvad Ole Bull kunde finde paa. Jo, Ole vilde være med. Han lovet at være som et lam. Jo, der blev fest! Utpaa kvelden gik Ole Bull løs paa Sverige og Danmark og for* talte dem, hvordan de hadde baaret sig ad «mot vort herlige land», som nok skulde kunne greie sig alene uten amme eller formynder. Stor op* standelse. Det endte med, at far og Ole Bull og merkelig nok jeg stod oppe paa den spanske trappe. Der diskuterte far og Bull om union og fortid og fremtid. Saa husker jeg det øieblik, da Ole Bull tok fars brede hat av ham, strøk ham over panden og sa:

«Jeg holder saa av dig, Bjørnson. Men du er altfor glad i svensken.»

Jeg ser dem begge to. Det var straalende maaneskin. Hver liten ting stod skarpt mot lyset. Ole Bull hadde sit skøieragtige smil og allikevel et varmt uttrvk, da han saa paa min far, som svarte litt bevæget. Jeg husker hvert ord:

«Ja, jeg gjør det. Jeg holder megetav Sverige. De maa lære at forstaa os. Og jeg tror, vi kommer længer paa min maate end paa din.»

Næste morgen blev jeg sendt ned til Ole Bull med et brev fra far.

Han var endnu i sin seng. Det var et lang* agtig værelse med et stort vindu. Og solen faldt like ind i sengen. Det snehvite haar og de

9 — Bjørn Bjørnson.- 116 -

buskede øienbryn bruste i solen. Han hadde en natskjorte med kniplinger, som laa omkring den aapne hals og saavidt dækket hans bryst. Ogsaa over haandleddet faldt de, langt nedover haanden. Han strøk sig henover det glatraserte ansigt:

«Barberen har allerede været her.»

Han vilde vei si, at han ikke hadde døset tiden hen.

«Hvad vil du, gut?»

Jo, et brev fra far.

Han tok brevet — saa først paa mig — halvt alvorlig:

«Du er min gudsøn. Vet du det?»

Jo, det visste jeg.

«Hm, saa faar vi se da —»

Han brøt det. Og læste. Han knep munden sammen.

«Det er nu mig, som har ret allikevel, da —»

Pause. Saa pludselig, idet han reiste sig litt op i sengen:

«Vet du, hvad Norge er, Bjørn?»

Jeg saa stort paa ham:

«Norge?»

«Gi mig mine bukser. Der paa stolen ligger de.»

Jeg gav ham dem, saa satte han benene ut paa gulvet:

«Det er ben, gut. Hvad?»

Jeg syntes ogsaa de saa sterke og muskuløse- 117 -

ut. Saa kom han i bukserne, tok et par blaa skindtøfler paa, og gik bort til violinkas* sen. Den aapnet han.

«Sæt dig, saa skal du høre, hvad land du er fra.»

Saa spilte han for mig i over en time. Han gik op og ned, stod stille en gang imellem. Sa til mig efter en av de melodier, som han sang for mig paa violinen:

«Dette er Norge!»

Og da «Sæterjentens Søndag» i lange bue* strøk gled forbi, da blev jeg saa betat, at taa* rerne vilde frem. Jeg var dengang omkring fjor* ten aar; jeg var musikalsk og meget tidlig ut* viklet. Jeg har hørt større violinvirtuoser i mit liv end Ole Bull. Men en større fantasi, en større tone — og det gjennem alle stemninger — har jeg aldrig hørt.

«Saa,» sa han og la violinen ned. «Nu kan du gaa hjem og si din far, at jeg har svart dig paa hans brev.»

Saa nikket han venlig, gav mig haanden og forsvandt inde i badeværelset, hvor jeg hørte vandet fosse og bruse.

Det var nøkken, som hadde spilt for mig. Nu gik han ned i fossen igjen.

Jeg fortalte far alt dette, da jeg kom hjem.

«Den Ole Bull,» sa far, «er ved Gud et ge* nialt fænomen. Og Gud ske lov, at han er norsk, Karoline!» ropte han, «kom her skal du høre —»- 118 -

Saa gik han op og ned, glad og bevæget og fortalte mor om min oplevelse.

«Jeg maa ned til ham,» sa han pludselig.

«La mig faa være med,» sa jeg.

«Nei,» sa mor, «la de to nu være alene.»

Saa kom de til maten. Og da var Ole Bull oversprudlende godt oplagt. Og stemningsutbrud, fortællinger og anekdoter kom væltende om hinanden som nedover en fjeldskrænt. Med engang var han rasende over smaaligheter hjemme. Saa fortalte han fra Spanien — den historien syntes jeg dengang var gild, og jeg glemmer den aldrig. Han var i Madrid gaat forbi en bod, hvor en mand hadde «en norsk bjørn», som kunde gjøre kunster. Den viste han frem for betaling.

«Dit maatte jeg jo ind,» sa Ole Bull. «Og da manden saa mig, sa han paa bredt bergensk: Nei, er det deg, Ole? Ja, det var da det. No ska' du faa sjaa, sa han. Saa strakte han haan* den ut mot bjørnen, — og i det samme stupte den kolbøtte. Der kan du se, Ole far, sa han. — Hvordan faar du det til? sa jeg. Da svarte manden: Da jeg fik han som ganske liten, satte eg et gloende jern i ræven paa'an, og hver gang eg kommer med hanna, saa gaar'an paa hove. Han glemmer aldrig det jernet, ser du.»

Han fortalte saa usigelig latterlig, saa vi storlo allesammen. Gjorde bjørnen efter, og manden, og slik dyret snudde sig. Far paastod, det var løgn. Men Ole Bull svor høit og dyrt, at han- 119 -

hadde oplevet det. Midt oppe i dette igjen for han rundt og bad far hjælpe ham mot sin nye familie. Han vilde ha sin datter, som dengang bare var et par aar gammel. Han vilde ikke til Amerika. Han vilde røve barnet. Han hadde eventyrlige planer. Til mig fortalte han pludse* lig, at han hadde været meget doven paa skolen. Det var trøstende ord at høre, syntes jeg. Især da jeg fandt, at Ole Bull hadde bragt det nok* saa vidt — uten særlig skolegang.

«Saa kom vi ofte for sent,» sa han og lo. «En dag blev rektor i Bergen, Lyder Sagen, rasende og tok mig for sig, saa hele klassen hørte paa: Vil du nu si mig den sandfærdige grund, hvorfor du kommer forsent? Ja — sa jeg — eg gjekk for seint heimen ifraa —. Da lo hele klassen, og Lyder Sagen med. Det argument kunde ingen staa for.»

Saa var han ilter paa bergenserne. Hele teater* saken blev tat op. Han agerte direktør og skue* spillere og publikum. Men tilslut talte han om landet. Det indtryk, han hadde hat, da han kom ind leden til Bergen fra Amerika. Da tusinder møtte ham paa fjorden og paa land. Han stod der høi og stilfærdig og gav skildringen slik han hadde følt den. Det var straalende. Om kvelden, da han gik, slåp han ikke fars haand. Han holdt den længe og trykket den.

«Farvel da, Bjørnson. Nu faar du beholde din kraft, saa du kan bære frem det du vil.- 120 -

Jeg elsker dig og landet vort. Dere to gaar i ett for mig. Farvel! Farvel allesammen! —»

Han fyldte døren, rank og mægtig. Han slog ut med haanden Det var, som han sa farvel til flere end os. Saa gik han.

Det var sidste gang, han og min far møttes.

Straalende paalidelig og vidunderlig upaalide* lig, sa far engang om ham. En sjelden intelli* gens, et glimrende kunstnertemperament, som gav sig ut i smaat og stort uten at sætte sig fast i noget helt. Ikke engang i sin musik. Han hadde saa let for det, saa han aldrig gad ta det grundig nok. Hans freidighet i det, han kunde si, var ofte ut over alle grænser. Men slik han sa det, og det smil, som strøk hen over ordene, gjorde, at han fik tilgivelse.

Hans lille franske hustru for paa ham i fars nærværelse:

«Man sige, at du har hundrede uegte børn, Ole.»

«En skal bare tro det halve,» svarte han.

Og han satte op et ansigt og holdt hænderne høit ut til siden, som om han blottet sit bryst for et angrep. Det skulde vei betyde:

«Dræp mig, jeg er en synder.»

Vi finder replikken om de uegte børn igjen i «Det flager—».

Hel og uten lyde var Ole Bull i sin kjærlig* het til sit land.

Da han døde, var mine forældre paa Aulestad. Det grep dem meget.- 121 -

«Ja, saa reiser jeg op og gir ham det sidste farvel fra Norge,» sa far. Og han reiste til Bergen og talte ved hans baare.

Vi bodde som sagt ved Piazza Barberini. Det gjorde vi ogsaa, da jeg var i Rom som ganske liten.

Min mor fortalte mig fra de tider, at hun en* gan g stod oppe i vinduet og saa, at de nede paa pladsen pisket paa en stakkars, mager hest, som hadde et uhyre lass at dra paa. Den orket ikke. Men manden, som eide den, slog løs av alle kræfter. Rundt om var der fuldt op av mennesker, som saa paa. Ganske likegyldige. Ja, endog en prest.

Hun hadde oftere set dem pine især hestene. Set dem helde kokende vand paa dem for at faa dem til at staa op, naar de faldt. Hun sprang ned alle trapper i en fykende fart, løp hen til manden, tok pisken, knækket den tvers

over og kastet den for hans føtter.

De første sekunder rørte ikke et menneske sig. Overraskelsen var lammende. Saa brast de i latter rundt om. Mor stod med lynende øine. Ung var hun og una beila giovanne. Kusken tok lakonisk pisken op. Og med engang hjalp de leende alle sammen. De skjøv paa. Og da kom vognen paa glid. Men presten sa med et elsk* værdig skuldertræk, at dyrene var sensa anima — uten sjæl. Hver gan g min mor siden møtte denmanden, som eide den vognen, tok han huen av, hilste smilende og sa:

«Ogsaa hesten var litet elskværdig, signora —,»

— Det var karneval i Rom. Masser av menne? sker gik i masker hele dagen. Allerede tidlig paa morgenen.

Jeg husker den første dag. Mor saa tilfældig ut, da skrek hun høit:

«Nei, se Lina.»

Vi styrtet til vinduet. Der stod hun nede paa pladsen med melken, hun hadde hentet i en mugge. Og hun stirret aldeles fortvilet op til os og skrek noget, vi ikke hørte. For omkring hende i den vildeste runddans hoppet der en ti, tolv røde djævle og hylte som besatte. Far maatte barhodet ned paa pladsen. Da tok de tilbens.

«Det er da fanden, De er saa ræd,» sa far.

«Ja, det er netop fanden, jeg er ræd,» sa Lina. «Og især, naar der er flere av dem.»

Hende kunde ingen maalbinde.

Jeg selv fik en hvit pierrotdragt med sort halv? maske. En italiensk policinello. Det er den stadig komiske figur i deres folkeskuespil. Som endnu — ialfald dengang — improviserte det meste av, hvad han sa og gjorde. Han var allerede fra det sekstende aarhundrede scenens clown i Neapel og Rom. Jeg var med for at se paa en slik en berømt policinello. Og far lo av ham, saa alle maatte se paa ham. Han trak de fleste med ind-

i sin munterhet. Hans latter var varm og lys. Og alle sunde elementer var ute og boltret sig i solklar luft, naar han i overstrømmende godt humør gav sig hen i den.

Jeg fulgte oftere med far paa folkekomedie. Og der var publikum vei saa morsomt som skue* spillerne. Engang var det et stykke, som het «Attila». Det var igrunden historien om David og Urias fra bibelen. Denne Attila vilde ha fat paa sin ven, generalens kone. Og generalen blev efter gammel recept sendt paa en farlig post i krigen. Publikum snakket ofte med. Da hun — fru generalinden — i luftige klædebon — endelig gav efter og lovet kongen et stevnemøte, brøt publikum ut i et langt — «Aa — aah!» Og da hun gik, skrek flere:

«Bona notte — god nat — sov godt.»

Og de lo. Men da hun saa viste sig næste akt — efter stevnemøtet — og graat over sin synd, var der en del ironiske utbrud, mens andre snak* ket imot. Oppe paa scenen stanset de og ventet, saa publikum fik tid til at uttale sig om situa* tionen. Det endte som tragedie. Hun dræpte sig, og der var nogen, som lo, idet teppet faldt. Men da reiste sig en svart korpulent donna i parket og sa sin mening. Galleriet svarte. For og imot. Det blev til en forsamling. Et kon* vent! Men kvinden stod urokkelig og gav sig-

ikke. Nogen skrek, andre lo og klappet. Til* slut blev gassen skrudd ned. Og vi gik. Med den kvinden — hun hørte folket til — talte far efterpaa. Hvad de sa, forstod jeg ikke.

«Jeg beundret hendes moralske mod,» sa han. «Der findes faa mandfolk, som hadde vovet at gjøre det samme. Eller hat indignation nok til at gjøre det.»

Jeg fik som sagt et policinellokostume og løp alene ned paa Corso og laget abligøier. Det gik en stund; men gateguttene sprang efter mig, og da de merket, at jeg var en utlænding, rev de masken av mig og slog mig. Og jeg kom blødende og forrevet hjem. Igjen en grundig fjasko efter en offentlig optræden.

Hele Corso var bare blomster og confetti, som blev kastet fra vinduerne og fra gaten.

Victor Rydberg, den svenske forfatter, det mest hensynsfulde og tilbakeholdende, var kom* met sig op i en drosche for at se paa og vilde kjøre langs Corsoen. Han var sortklædd og i — høi hat. De opfattet ham som en excentrisk eng* lænder, som drev morskap med dem — i et slikt kostume. Droschen kjørte langsomt. Det maatte den. Og ikke fik den lov til at vige ut til siden, før Corsoen var slut. Følgen var, at Rydberg fra alle vinduer, fra hvert menneske paa gaten blev bombardert med de hvite confetti. Han- 125 -

var en melmand, da han kom ut og op til os. Og mor og Lina maatte hjælpe ham.

«Slik er det gaat mangen en i livets karneval,» sa far til ham og lo, «det faar være dig en trøst.»

Rydberg tok nu ikke dette saa tragisk, skjønt han saa mer end latterlig ut.

Jonas og Thomasine Lie med Erik, Michael, Mons og Asta bodde ogsaa dengang i Rom. Selvfølgelig var vi ofte sammen. Min fars og Jonas Lies forhold til hinanden, det skal jeg siden komme nærmere ind paa. Thomasine var hjemmets rygrad. Hun hersket. Jeg hadde en følelse av, at hun var meget streng. Hun og mor var uenige om maaten at sætte sig i respekt paa likeoverfor barnene. Men Thomasine vilde altid være retfærdig. Denne rigtige livsopfatning fik ofte en skarp form. Mor var hun glad i. Men far tror jeg aldrig hun — især ikke i de senere aar — hadde saa meget til overs for. Da jeg var ung, var dette anelser. Siden i mit liv fik jeg visshet for det. Hun kunde være meget snild og hadde da megen charme. Jonas Lie var elske* lig. I saa henseende har jeg kjendt faa som ham i mit liv.

Billedhugger Runeberg og frue var der. Ogsaa den unge Hans Brecke. Fars digt til ham i «Et Gjensyn» blir usigelig levende, naar man har set ham. Han var allerede dengang brystsyk, litt lidende, lyseblond med et indtagende smil og meget vittig og aandfuld. Men hans- 126 -

form overordentlig kultivert. Den sort menne* sker var far meget svak for. Paa en anden maate, men noget av samme art var hans beundring for Kielland.

De store utflugter, hvor alle disse kunstnere med familier var samlet, de ivrige samtaler og maaltiderne, hvor der blev tait og holdt taler, hvor ideer og tanker flk uttryk, som var i berusende høistemt kontakt med menneskene, med livets og kunstens ideer — dem kunde selv en gutunge som jeg bli betat av. Skjønt jeg paa langt nær forstod alt det, som blev sagt.

En liten rivning var der i Rom mellem Jonas Lie og min far angaaende en eller anden synlig udmerkelse, som Jonas hadde mottat. Jeg husker ikke, hvad det var. Far mente som sagt, de hadde bundet sig begge til ikke at motta noget, som kunde hænges i knaphullet. Men det gled over — for siden engang at ta sterkere form.XI.

sommeren reiste vi igjen til Schwaz, hvor vi opholdt os nogen maaneder.

Vor kjære Pelegrini dinglet med opover — tynd og gusten — og tok avsked med os i Tren* tino. Han graat meget.

Mig kysset han med taarer og savl. Og jeg kysset Lina like efterpaa, saa hun sat og væmmet sig og tørket sig i lang tid. Det var mig til megen glæde.

«Gjem den kyssen til kjæresten din,» sa jeg.

«Hadde jeg ikke andet at gjemme til ham,» sa hun, «saa kunde jeg synes synd i ham.»

Far forlot os og reiste paa grund av sterk rheumatisme til Monte Sumano. Vi kom uten ham til Schwaz. Bare et par uker var han borte.

Pelegrini traf jeg nogen aar senere i Wien. Elendig og forkommen. Han sat hos mig i skumringen, og hans øine lyste, mens han hostet og talte om sit «Italia irredenta».

Da vi den sommer kom tilbake til Schwaz, talte jeg bedre tysk, og kunde brede mig og være tilbørlig vigtig over alt, jeg hadde set.- 128 -

Bønderne trodde for alvor, at paven nærmest var fængslet i Rom. Mine fortællinger om Vaticanet med sine — jeg

tror jeg sa — elleve tusen værelser og parker saa store som halve dalen — det gjorde indtryk.

«Bor paven der?»

«Ja.»

«Har du set ham der?» «Ne — i.»

«Ja, det er det, det kommer an paa.»

Maria Rainer sa til mig: «Du maa ikke gaa rundt og tale saa meget om paven i Vaticanet. Det sætter ondt blod her.»

Prestene og munkene indbildte bønderne, at paven led nød. Det var det bedste middel til at skaffe ham rikelig med Peterspenge.XIII.

A t far interesserte sig for mark og skog og bøndernes arbeide, det hadde jeg da set og hørt ofte. Naar vi gik turer, kunde han i Schwaz, allerede første gan g vi var der, stanse op foran en aker, hvor der var ukrudt. Og traf han eieren, saa blev der tait og ræsonnert. Han fandt dem forresten irriterende seige, bønderne i Tirol.

Han var meget høistemt og glad, naar han kom ind paa Aulestad*spørsmaalet. I Florens, da Seips brev med forslag om kjøpet av Ol* stad skysskifte kom, vilde far, at mor skulde ta den endelige bestemmelse. Men det vilde hun ikke.

«Nei, Bjørnson, jeg tør ikke være forsyn i dette, ser du.»

Hun spurte far, om det var det skysskifte, hvor de hadde skiftet hester, da de var oppe og besøkte Kristoffer J a n s o n s. Ja, det var det. Far og mor kjendte ingenting til gaarden ellers.

«Gud,» sa mor, «det er det rædsomste sted, jeg har set i Norge. Og saa skiddentl Kan du huske, straks vi kom ind i de låve stuer, hvorder stod upudsede lysestaker med grøn talg ned? over bordet? Uryddig og smudsig. Kan du huske spisestuen med de grønne smaa ruter. Og den lille veranda utenfor. Og grautfatet paa bordet med de fæle ungerne omkring, som ingen hadde vasket i mands minde? Husker du den lange mand i slaabrok med en umaadelig pipe og smaa snur? barter å la Napoleon, indsmurt med voks eller fett. Og med smudsige fingre. Han præsenterte sig som danselærer. Hvor forfærdelig vi syntes det var dette. Husker du — ?»

«Ja Karoline, jeg gjør. Men vi faar tænke paa at bygge et andet hus. Et stashus? Hvad? Du skal se, at der oppe faar jeg ro til at arbeide. Og vi tjener mange penger.»

«Eller vi faar bygge om paa det gamle.»

«Nei, nei — et nyt maa det være.»

«Sier du det, Bjørnstjerne.»

«Ikke alene sier jeg det. Men det skal ske, Karoline. Det skal sees lang vei. Vore venner og andre, som holder av os, skal fryde sig.»

Han mente ogsaa sine naboer, naar han sa:

«Tænk, at faa et samliv oppe i den bygden, et som ingen før har set der.»

Mor hadde sine tvil. Men hun nænnet ikke at komme med dem.

Jeg syntes, at et eventyr laa og ventet oppe mellem fjeldene i Norge. Et nyt. Det optok mine tanker. Og i Schwaz nu, da vi var der igjen, var det fantastisk, hvad vi hadde set- 131 -

i Italien, og hvad som ventet i Gausdal. Jeg sparte hverken paa hester eller kuer eller glim* rende paladser. Gamle Martin i folkestuen, «in der Gesindestube», trodde alt, hvad jeg sa. Og han fik flere til at komme og høre. Der stod jeg da og visket ut grænsen mellem sandt og usandt — saa vi alle sammen hadde den største glæde av det.

Jeg hadde allerede i Rom ertet Einar med, at jeg skulde ha den største og den peneste hesten paa gaarden. Vi barn

spurte far og mor i ett væk om Aulestad, som far selv — især i først* ningen — snakket meget til os om. Han tok Erling og Bergliot, en paa hvert knæ, og fortalte om katter og høns og smaagriser.

Einars og min uenighet om den hesten, vi vilde kjøre med, tok alvorlige dimensioner. Einar sprang ind paa mig.

«Bjørnstjerne, jeg magter ikke de to guttene.»

«Hvad er det nu igjen?»

«Det er Bjørn,» sa Einar, «som sier, han vil ha den peneste hesten.»

«Ja, jeg skal gi dere hester,» sa far.

Einar tok tilbens, inden hans far flk forklart sig nærmere.

Mor var vei mest bekymret. Det var det evige spørsmaal — pengene.

«Saa er jeg saa ræd, Bjørnstjerne, at jeg by* menneske ikke klarer slikt landsens stel.»

«Baade de fra Berge og Bø vil nok hjælpe dig i førstningen med raad og daad. Og tænk

alle de andre, som er glad ved at faa os dit op. Det gaar nok.»

Mor var allikevel bekymret.

Jeg spurte og grov mest. Jeg syntes jo, far maatte vite om alting deroppe nu, han hadde kjøpt det. Dette generte og ærgret ham i læng* den. Pludselig en dag ved bordet blev han sint.

«Nu slutter du med al denne spørringen din. Du faar jo se det, du, som vi, naar vi kommer dit.»

Naar vi læser fars breve om kjøpet av Aulestad fra de tider, saa er det fra en sterk troende, som haaber paa, at Gud skal gi sin velsignelse til. Ja, han lægger næsten direkte avgjørelsen i hans haand.

I det daglige, jeg gjentar det, taltes der aldrig om religiøse saker. Aldrig med os barn. Sigurd Blekastad sang nok Grundtvigske sanger, og Borchs kom i Rom, og der sang de. Tora Borch spilte de samme salmer og sanger. Men jeg holdt mig undav. Jeg syntes, den syngingen ikke var noe morsom at være med paa. Selv* følgelig visste vi, at far og mor trodde paa Gud og Jesus. Men dette med Jomfru Maria inter* esserte mig mest.

«Det er ogsaa vakkert,» sa far engang, «dette at en kvinde, en mor, skal gaa i forbøn. Det gir katolikernes tro en ynde og en ømhet, vi ikke har i vor.»- 133 -

Engang i de yngre dage i Kristiania hadde han for Ernst Sars utviklet sit religiøse stand* punkt.

«Det holder ikke, Bjørnson,» svarte Sars.

Det gjorde et ubehagelig, men ogsaa sterkt indtryk paa min far, sa mor.

I hendes hjem i Bergen hos hendes onkel og tante Jahn blev de religiøse spørsmaal neppe be* rørt. Min mors bedstefar derimot, en gammel tysk feltskjærer Otto Gotfried Carljahn, en høi underlig mand, som var flygtet fra Tyskland under Napoleonskrigene, han var meget religiøs. Han sa altid:

«Nur beten und lesen; dann kommt alles von selbst.»

Han hadde forresten en oksehaletamp hæn* gende, hvis sønnerne Otto, Conrad, Nicolay ikke lystret. Og han var meget hidsig. Han hatet Napoleon og kastet parykken, naar han begyndte at tale om ham, og travet op og ned.

«Gott wird es rächen,» sa han og inviterte djævelen til at utføre hevnen saa snart som mu* lig. De kaldte ham i Bergen for «das Jahn». Det ominiøse navn fik han, fordi han altid satte artikelen «das» foran de norske ord.

«Das pike muss kommen hit.»

Hans barn maatte si «De» til ham. De maatte staa, naar han talte til dem, ja staa og spise, mens han sat ved bordet. Min mor, dengang en liten pike, hun kunde gjøre med ham, hvad- 134 -

hun vilde. Hun fik ogsaa lov til at si «du». En hel revolution.

Før jeg gaar videre i mine oplevelser, vil jeg stanse litt her og fortælle endel om min mor og min far fra de tider, jeg selv ikke kunde ha nogen personlig mening om tilværelsen.

Min mormor døde, da min mor var ganske liten. Hendes far, Reimers, overlot hende til hendes onkel og tante. Hun var en søster av min mormor og gift med sin tyske fætter Jahn. Mors tante hadde et sjeldent fint og aristo* kratisk ansigt. Ogsaa min mormor. Billeder av hende viser det. Slegten var oprindelig ade= lig; men tidernes omveltning drev den ind i livsvilkaar, som gjorde, at den opgav sit «von». Min mors onkel var hjertensgod og en lystig kumpan. Hans opfattelse av livet gik ikke efter snorrette regler som hendes morfars. Han var meget godhjertet.

Min mors gode, ja bedste ungdomsveninde var Susanna Thoresen, siden fru Ibsen, og hendes søster Marie. Den sidste var særlig et harmonisk menneske med «deilige øine». Ibsen satte megen pris paa sin svigerinde, og man sa, at digtet: «Se Marie, hvad jeg bringer —» var skrevet til hende. Susanna var sterkt romantisk anlagt. Hun og mor sat sammen og læste ro* maner. Bøker og teatret var næsten deres eneste

interesse. Susanna laa ogsaa til for det drama* tiske, det sensationelle. Og naar hun personlig kunde bli litt for dramatisk og tok paa vei, da lo Marie og mor av hende, og hun tilslut med. De var altid gode venner. Ibsen, som ledet teatret, traf de i det filharmoniske selskap. Su* sanna Thoresen danset ikke. Heller ikke Ibsen. Der sat de to ofte og taltes ved.

«Susanna saa Ibsen første gang i teatret. Jeg sat ved siden av hende,» — sa mor.

«Hvem er Ibsen? spurte Susanna. Jeg viste ham til hende.

Men Gud bevare mig, det er jo en olding, sa Susanna paa sin sterke maate og med sin dype stemme. Da lo vi godt av hende. Hun tok en gammel kroket mand for Ibsen, en, som stod ved siden av ham.»

Mor snakket ofte med Ibsen, som paa to mands haand kunde være meget elskværdig og talende. Var der flere tilstede, taug han for det meste. Susanna Thoresen blev forlovet med Ibsen to maaneder før min mor og min far fandt hin* anden i Trondhjem.

Min mor saa min far for første gan g i et sel* skap. Der stod de flere sammen omkring den unge, «merkelige mand».

Uten overgang sa min far til den unge K a* roline Reimers:

«Vet De, hvad min søn skal hete, naar jeg faar en? Bjørn skal han hete.»

Mor blev sprutende rød. Noget saa underlig hadde hun hverken hørt eller set. Da hun kom hjem den kveld, spurte hendes tante hende, hvordan hun syntes om «denne Bjørnson». Jo, hun hadde sittet ved siden av ham ved bordet.

«Men jeg kunde ikke faa det mindste ord ind imellem hans. Han talte hele tiden. Det var som en strid strøm. Men Gud, hvor interessant og morsom han var.»

Anden gang han saa hende, sa han:

«De er et stykke hvitt papir; jeg skal skrive paa det.»

Det gik ikke pekuniært godt med teatret i Bergen. Ole Bull kunde ikke yde flere penger. Og da de manglet en ung pike for smaa op* gaver, gik min mor op til direktør Bjørnson og tilbød sig — «som nødhjælp». Uten gage. Det blev til et par mindre roller. Saa reiste de til Trondhjem, hele ensemblet.

Og da min mor og min far en formiddag gik og spaserte, saa kom de til «Stenberget». Da sa min far pludselig:

«Vil De gaa den bakken op med mig?»

Ja — det vilde mor.

Hun syntes nok, han sa det litt underlig. Han svang utaalmodig med stokken. Hun fandt i det hele tat, at han var

svært utaalmodig av sig. Saa kom de op da — og der sa han:- 137 -

«Vil De gaa længer med mig? Har De mod til det?»

Mor forstod ham, saa paa ham og svarte — ikke uten bevægelse:

«Ja, det har jeg.»

Saa var de forlovet. Det var den sekstende mai 58.

Far vilde, at det skulde holdes hemmelig, ab* solut. Men da de kom ned i byen, maatte de op til en fotograf. Det vilde han. Og var ikke til at stagge. Til fotografen sa han, straa* lende:

«Vi er forlovet; men ingen maa vite det.»

Billedet blev tat. Og fotografen fortalte det til en, som kunde tie. En time efter visste «hele byen» det. Far selv sa det straks paa det hotel han bodde til opvartningskonen.

«Jeg gik op og ned i mit rum og sang og lo, og da hun kom ind og saa paa mig, maatte jeg si hende grunden —»

Dagen efter, syttende mai, hvor far skulde holde festtalen, kom opvartningskonen med to røde roser til «kjæresten». Far gik op der, hvor mor bodde og gav hende dem.

«Du maa ha dem, saa jeg kan se dig med dem, mens jeg holder min tale.»

Mor ståk den ene i hans knaphull.

«Det var underlig, du ikke talte om din for* lovelse fra talerstolen,» sa fars ven, Ivar Bye.- 138 -

«Det var saa vidt jeg kunde dy mig,» svarte far.

Ivar Bye, vennen fra de unge dage, har min far skildret i et mindeskrift. Det bør læses. Det hører med til det vakreste og varmeste, han har skrevet. Min fars anden kjære ven fra de da? gene var skuespilleren Georg Krohn, patri? ciersønnen fra Bergen. Slank, høi og fin og nobel i al sin færd. Helt ind til hjerteroten. Begge gav de mor og far sin velsignelse — i høi grad. Krohn sa, at det ikke altid var glædelig at se sine venner forlove sig —

«Men du er den rette for ham, Karoline.»

Alle disse begivenheter og disse stemninger flk festlige ord og taler. Far syntes, de burde kjøpe forlovelsesringer straks. Men mor sa, at de burde vente, til hun var kommet hjem.

«Saa hadde jeg heller ikke raad til at kjøpe min, som Bjørnson skulde ha — for jeg hadde jo ingen gage. Men det sa jeg ikke til ham.»

Siden blev der aldrig kjøpt ringer.

En dame ved teatret, som interesserte sig sterkt for ham — mor flk vite det siden —, kom til min far og mente, at Karoline Reimers ikke var nogen hustru for ham.

«Hvad svarte du da, Bjørnstjerne?»

«Tror De, at den mand, som har skrevet «Synnøve Solbakken», ikke vet at vælge sig sin hustru? Det svarte jeg. Og saa la jeg til, at jeg elsket dig over alt i verden.»- 139 -

Kvinderne var efter ham i Bergen. Især var der nok en skuespillerinde, som var meget paa* gaaende. Hun vilde, før far forlovet sig, altid læse med ham «I Sven Dyrings hus». Da sa Bye:

«Det skal hun faa lov til. Men døren staar paa klem, og jeg sitter i dette værelse og læser i en bok. De faar ikke dra avgaarde med dig.»

Far fandt sig i det.

«Jeg har altid hat nogen, som vilde eie mig,» sa han engang. «Som vilde bestemme over mig. Jeg var som en kostbar, enfoldig blomst for dem med deres hænder over mig,» lo han. «Og overgartneren: Ivar Bye.»

De giftet sig som sagt paa Søgne prestegaard. Da de kom til Bergen, bodde de i teatret. Og der hadde de et par smaa værelser.

Jomfru L'Abée, restauratricen, besørget maten for en billig penge. Men fra mors slegt fik de sendt alt mulig ekstra.

Far hadde det med at be fremmede, temmelig overraskende. Værst var det anden juledag i 58; da hadde de faat megen deilig mat. Far gik ut til nogen venner om eftermiddagen. Og da mor og en veninde sat alene ved en kop kaffe, kom pludselig fru Ole Bull med to av sine barn. Saa kom der litt efter nogen flere. Mor bad dem ta plads. Hun hadde ingen te at by; jomfru L'Abée var ikke hjemme. Der kom atten per* soner — bare ikke far.- 140 -

«Men gud!» sa mor. «Hvad er dette?»

Jo, Bjørnson hadde været hos dem alle sam* men og invitert dem — til julemat.

Og far selv? Han kom sidst. Straalende op* lagt.

«Er ikke dette en glimrende ide?»

Mor maatte i hui og hast skaffe hjælp. Skue* spiller Hans Bruun kom og flk fat paa smaa borde fra restaurationen. Og det blev virkelig meget morsomt.

«Der kan du se, Karoline, det gaar alt sammen.»

«Men,» sa mor, «da Bjørnstjerne ogsaa vilde gjøre noget lignende i Kristiania, da gik det aldeles ikke.» For der var de uten mors slegt, som kunde hjælpe dem med mat og andet, naar det knep.

I Bergen danset de meget paa Logen. Et par gange stod mor færdig fuldt paaklædd til ball. Saa kom far dødsens træt hjem. Og uten et muk klædte hun av sig og blev hjemme.

«Forstaar du,» sa Bye, «hvad det vil si for et purt ungt fruentimmer uten indvending at bli hjemme og ikke gaa paa ball, naar hun endog allerede er klædd paa til fest?»

«Nei, det har jeg ved Gud ikke tænkt paa.»

«Der kan du se, hvor meget du endnu har at lære,» sa Bye.

Han gav mange smaa leveregler, som blev sittende for hele livet, sa mor. De daglige smaatterier moret hende ikke altid. Hun var- 141 -

ung og uvant til at stelle eller sy. Da sa hun ofte:

«Huf, dette kjeder mig.»

Bye svarte engang:

«Si det aldrig høit; da blir det lettere for dig.»

«Det raad har jeg siden fulgt,» sa hun. «Og det var rigtig.»

I den tid hadde far det med at fortælle om kveldene og læse høit. Ofte, meget ofte, var det spøkelseshistorier. De var fantastisk uhyg* gelige. Og han gjengav dem slik, at «det klap* ret i tænderne bortefter stolene,» sa Bye. En kveld hadde mor nogen veninder tilaftens. De sat da og hørte paa far, som begyndte at lægge ut. Gassen var tændt, men litt nedskruet. Uhyg* gen steg og steg — saa brast det ut i et forfær* delig skrik. I det samme gik belysningen ut. Veninderne hylte og hvinte. Mor flk famlet sig hen til døren. Det var Bye, som hadde gjort det fra sideværelset. Han stod og lo:

«Teatereffekten maatte forhøies,» sa han.

Og da det blev lyst, fik de et syn at se. Sto* ler var væltet, og damerne stod sammenkrøpne oppe paa sofaer og i hjørnene og skalv. En blev ganske syk.

Bye mente, at far burde sætte sig paa scenen i bælgmørke og fortælle publikum slike historier.

«Da blir det fuldt hus. Hele Bergen kommer for at hakke tænder. Jeg skulde sørge for den ydre effekt,» sa han.- 142 -

Farfar kunde ogsaa fortælle udmerket. Og han hadde en røst, som han brukte i de rette øie* blikke, saa det gik en koldt nedover ryggen.

Da mor var paa Søgne prestegaard høist frugt* sommelig med mig, var hun saa opskaket over disse to, far og søn, som overbød hinanden i at sætte skræk i hende og hendes omgivelser med sine fortællinger, at hun skvat i, «bare en høne kaglet uforvarende.»

Mors fantasi var et let instrument at spille paa.

Farmor mente, at under slike omstændigheter maatte det bli et underlig barn, hun vilde komme til at sætte ind i verden. Hun forbød derfor disse underholdninger om kveldene, som skræmte vettet av dem alle sammen.

«Det høver sig ikke for en prestegaard at ha slike opbyggelser», sa hun.

Da mor kom tilbake dit efter min fødsel og med mig, da var far i Danmark. Og hun var svak, inderlig svak og nedfor. Ungen skrek, og hun maatte pleie den selv. Engang tok fars søs* ter Mathilde og bar mig. Hun led av epilepsi, og da mor tilfældig kom ind, laa jeg paa et litet sybord og sprællet, mens Mathilde hadde sit anfald paa gulvet. Alle de andre, som var der sammen med mor, var ellers sterke dengang og litet nervøse. Ikke at tale om de to gamle, men- 143 -

ogsaa Anine, Emilie og Karl. Hun hadde en følelse av at sitte mellem klippeblokke — rigtig* nok med baade sol og blomster og grønt paa. Men ogsaa bart fjeld her og der.

De to svigerinder, Anine og Emilie, saa mor dengang paa Søgne for første gang. Da hun giftet sig var de i Danmark.

Ved det første møte satte de to sig ned og glodde paa hende. Saa sier Anine pludselig:

«Vi synes ikke, du er saa vakker, som far sier. Det synes heller ikke jomfru Vold.»

Det var husholdersken.

Det kom saa overraskende og virket saa ko* misk, at mor brast i latter.

De to sat bare og stirret. Saa sprang mor ut og fortalte det leende til farmor. Hun faldt ned paa en stol og lo, hun ogsaa:

«Ja, er det ikke det, jeg sier, at jeg har sat ind i verden de underligste mennesker, som fin* des i dette land! Du faar vænne dig til det, Karoline.»

Om tante Emilie, som siden blev gift med presten Kristensen og endnu lever, kan for* tælles, at da mor og farmor i sin tid besøkte hende i tredje dags barselseng, da bad hun dem gaa ind i stuen; de skulde trakteres med kaffe. Det gjorde de, og hun kom i egen person ind med den paa et bret, som om ingenting var. Hun hadde laget den selv.

Mor var kommet fra forhold, hvor de haddeværnet om hende som en kylling under høne* vinger.

En nat sat hun med mig paa fanget, dødsens træt og vugget mig i armene. Da banket det sagte paa ruten. Kirkegaarden laa like ved preste* gaarden. Hun hadde nær sluppet mig av ræd* sel. Alle spøkelseshistorier kom sættende. Det var Bye. Far hadde møtt ham, før han reiste til Danmark, og hadde bedt ham se indom til Karoline paa Søgne. Og Bye var som den milde solen. Saa naturlig, at han maatte være slik og ikke anderledes. For solen var jo solen. Og de dagene, han gik der omkring, grodde der glæde op omkring dem. Selv den vesle ungen laa bare og smilte i armene hans.

Ivar Bye var som sagt baade mors og fars gode ven fra de nygifte dage i Bergen. Fars var han jo længe før.

«Han var det mest harmoniske til daglig, som jeg har kjendt,» sa mor. «Selv de klær, han fik paa sig, talte samme

sprog som han. Det var vei selvbeherskelse som tidens og livets lærdom hadde git ham,» sa hun

I gutteaarene var han blit misbrukt av sine kamerater. De fik ham til at ta det paa sig, de selv hadde anstiftet. Skjønt han visste, han kom i fængsel for det. Og han gjorde det. Hele det forhold er usigelig tragisk, som min-
145 -

far skildrer det. Det overfølsomme — sentimen* tale — i Bves væsen satte livet sin haarde hæl paa. Men hjertelaget i ham flk det ikke tram* pet ned allikevel. Han reddet det trods alle bitre skuffelser. Han var ikke bare en klok mand, men ogsaa en munter mand. Da han i Kristiania kom ind i fars omgang, blev han straks hans forsyn. Han lot far gi ham sine indtægter og sa:

«Bare bed mig om penge, du Bjørnson — jeg skal laane dig av mine, naar dine slipper op.»

Og far syntes, han laante meget mere, end han gav Bye. Og Bye lot far gaa i den tro. Bye selv var jo fattig som en lus. Far hadde ikke greie paa noget av dette. 1 Bergen før de blev gift — sa mor —, og inden Bye kom, hadde far alle sine penge i en strømpe, som Gud og hvermand blandt hans kamerater kunde gaa ned i og ta, hvad de vilde av. Og paa et stort bord drev alt mulig av hans eiendele omkring. Det kaldtes «det røde håv». Der laa ogsaa en liten eiendommelig naal, far hadde faat til konfirma* tionen av sine forældre. Den fik mor av ham. Den første gave. Hun bærer den ofte endnu. Bye fik orden i alle disse tilstande. De to, far og han, var som brødre. Da far reiste til Søgne for at gifte sig, fandt han, at Byes fine bukser var penere end hans egne; for de hadde silke* rænder; og dem tok han med, skjønt de var for korte. Bye var liten og væver.- 146 -

«Men vesten dække over svelget,» lo han.

Siden blev min far en yderst pertentlig mand i sin klædedragt. Og hans skrivebord og hans rum var et mønster paa orden.

Bye gik til og fra, ut og ind og bragte hygge til huse. Han flk sagt og gjort, hvad han vilde, uten at støte eller fornærme nogen. Og den egenskap kunde brukes ved et teater. Han var garderobeinspektør og ellers alt andet, naar det gjaldt at klare noget i snarvendingen.

«Du Bye,» sa mor, «han holder saa av dig den unge skuespiller. Hvorfor negtet du at bli dus med ham?»

«Jeg liker ham godt, men jeg liker ikke at bli dus med ham.»

«Du har saaret ham med det svar.»

«Nei, jeg svarte, saa han ikke tok sig nær av det.»

«Hvad sa du da?»

«Jeg lo og sa, han flk vente. Jeg var dus med Bjørnson, og han tok saa diger en plads for sig i mit venskap, at jeg ikke kunde overkomme mere paa en gang for det første. Da lo han med. Dus er ikke bare et ord. Det betyr for? pligtelse.»

Gik noget min far imot, var det ikke altid greit at klare ham. Da han var ung, kunde det ta farlige former.

«Du Bye, du visste, at Georg Krohn hadde forlovet sig; men du fraraadet ham at fortælle mig det.»- 147 -

«Krohns forældre visste det jo ikke engang.» «Men d u faar vite det. Og jeg holdes uten* for efter dit raad. Slikt taaler jeg ikke. Jeg vil ikke se dig mere. Ut av mit hus —»

Bye gav far et par øine og gik uten et ord. Men mor sprang frem like op mot den unge «Tygesen Tyran»:

«Den næste, du kaster ut, blir vei mig?» «Ja, hvis du holder med ham i slik færd mot mig, saa —»

Bare tanken gjorde ham aldeles rasende. Han grep hende fast i armen. Aldrig hadde slikt hændt før. Det var et par maaneder efter deres giftermaal. Min livsbane var allerede i sin vorden. Hun følte sig saa knust og tilintetgjort, som om selveste Fløifjeldet i Bergen var faldt ned over hende. Og der laa hun paa sengen dødsens fortvilet. Men en angrende kastet sig paa knæ. Selvanklagel* ser, bebreidelser og bønner og dyre forsikringer strømmet utover.

Hun svarte ikke. Hun orket ikke. Hun vilde ikke. Den fossen kunde dure, saalænge den bare lystet. Hun ænset det ikke. Men saa blev ordene saa svært saare og ømme, og da hørte han endelig et litet suk og et litet ord: «Bjørnstjerne.»

Det var livets morgenrøde. Det blev mottat med overstrømmende jubel. Som om solen al* drig hadde staat op før.

Men Bye? Han kom ikke. Ikke den dag. Ikke — hele uken.

«Bjørnstjerne følte sig som en martyr.»

Han turde ikke be ham. Han var ræd for et avslag. Saa gik min mor efter ham. Han tok imot hende med et muntert smil:

«Bjønnen maa lære at beherske sig — litt ial* fald. Man maa jo late, som man blir fornærmet over slikt!»

Saa blev det en forsoning. Varm og pragtfuld. Mor sat med stride taarer.

«Jeg mener, du holder mere av Bye end av mig, Karoline.»

«Det er da rimelig,» sa Bye.

Det svar blev til megen morskap mellem dem.

Saa kom det store: hvorfor? Hvorfor han ikke skulde faa vite noget om Krohns forlovelse — paa det tidspunkt?

«Fordi du ikke kan tie med slikt,» sa Bye!

«Jeg?»

«Ja du.»

«Nei, det kan du ikke, Bjørnstjerne,» sa mor. «Husk da vi blev forlovet.»

«Ingen mennesker kan tie stille som jeg.»

«Ja, naar du sover,» sa Bye.

Det blev til en samtale. En av de store.

«Naar en ting tar dig, saa maa du fortælle det til de andre. Selv om det ikke bør tales om det.»

«Ikke vigtige ting. Store ting. Bare smaating.»

«Du forvandler det i dit sind til stort og smaat, eftersom dit eget lys behager at skinne

paa det. Men for andre kan det mindste være det største,» svarte Bye.

Da denne samtale endelig var forbi, mente Bye, at det gjorde godt at faa uttale sig.

«Især da det ikke fører til nogen ting,» lo han.

Bergens by kunde ikke holde teatret opreist. Ole Bull, som hadde grundlagt det, endnu min* dre. Og det føk fra hinanden for alle vinde. Bye blev igjen og passet inventaret og bygnin* gen. Og scenen stod tom og gapte over min* derne —

«Og jeg gaar omkring i stilheten og hører jer alle sammen,» skrev Bye.

Mor og far reiste fra Rom op til Bergen. Ikke mindst for at træffe Bye og «syne ham gutten». Jeg var dengang tre og et halvt aar. Den kvelden de kom, fik de vite hos mors onkel og tante, hvor de bodde, at Bye var farlig syk. Næste formiddag var de hos ham i hans stue. Og det var sommerdag og godt veir. Og der stod Bye. Nok mager og blek. Men han var oppe. Og gutten løftet han litt paa.

«Nei, at du ikke ligger længer. Hvor stor* artet!» sa far.

«Nei, nu skal vi være meget sammen,» sa Bye.

De to unge lykkelige med sit barn mellem sig, de bar ind til ham haab og tanker, han ikke hadde trodd, han skulde faa igjen mere.- 150 -

Far var nu det rene solgangsveir. Og Bergen talte han om, mens han drev op og ned.

Fjeldene virket ikke knugende paa en slik dag, syntes han. Nei, de lokket længsler og viljer op til sig. En fik trang til at staa høit og se langt utover. Og det styrker sindet. Ja, Bye skulde leve længe sammen med dem. «Og det skal bli herlig.»

Men da de gik maatte Bye tilsengs.

«Hvorfor stod De op, Bye?» spurte vertinden.

«Jeg syntes, jeg maatte det, naar han kom.»

Samme eftermiddag — sa mor — stormet far op til ham igjen. Da var det, han ikke forstod mere.

Far skriver:

«Jeg var paa spor efter noget, som oprørte mig. Efter gammel vane vilde jeg først rase ut for ham.»

Da fik han et hjælpeløst blik fra Bye og de ord:

«Jeg fatter ikke, hvad du sier!»

Med ett forstod han, at Bye allerede var paa tær* skelen ind til det ukjendte, og han blev skam* fuld, fortvilet, ulykkelig.

Dagen efter døde Bye.

Det blev en stor begravelse — skriver far. Alle stænder, alle aldre — fattige koner og piker — alle med blomster og taarer.

«Ofte,» fortalte far mig, «tænker jeg: hvad vilde Byes kloke øine se og hans hjerte mene?- 151 -

Jeg tror ikke paa aander, som svæver omkring husene eller spaserer ind i stuene til os. Jeg vet, det er min egen fantasi. Men Bye har været saa nær mig, saa jeg har følt ham ved min side, som da han levet. Jeg har grepet mig i at si, næsten høit:

— Min kjære ven —.»

Det var i gamle dage som oftest avslutningen paa en disput mellem os, naar han hadde argu* mentert sig ind til min forstaaelse, til mit hjerte* lag med en eller anden mening, som seiret frem* for min. — «At træffe et saa fint menneske som han, virker ofte regulerende et helt liv igjennem. Det er en lykke.»XIII.

"Til Schwaz var vi altsaa kommet fra Rom uten far — men efter et par uker var han der. Og han var glimrende oplagt over at være sam* men med os alle sammen igjen. Han gav til* væreisen alle festlige farver. Som lysstraalene i en prisme. Og han var prismen.

Dengang gik endnu dønningerne omkring «Signalfeiden». Til os barn taltes der jo næsten aldrig om de kampe, som stod om fars navn. Ved bordet kunde han være taus. Da visste jeg, at det var noget, som gjorde ham ondt; men vi spurte aldrig.

Jeg husker, mor engang stod og aapnet nogen breve paa Løkken og sa:

«Aa Gud, aa Gud.»

«Hvad er det, mor?»

«Det er vore danske venner, som alle forlater din far. Og mange er saa fæle mot ham.»

Mor tok for det meste og brøt de brevene, hvor hun ikke kjendte utenpaaskriften. De ano*- 153 -

nyme, gemene lot hun ham aldrig læse. Det vilde ha optat hans fantasi og arbeidskraft. Et ærlig angrep med navn under fik han selvfølgelig. Alle de aviser, som bare rakket ham til, de blev ogsaa holdt vække fra ham. For han var syk efter at svare. Og hadde han faat alt dette for sine øine, saa var hans liv bare gaat op i: at skrive imot. Dag og nat. Det han burde vite og gi svar paa, fik han tilsendt fra venner.

Mor var paapasselig, naar det gjaldt de bre* vene, han sendte. Eller artikler. De fik jo ikke være for voldsomme. Men engang, da gaard* bruker*kandidat Ole Sandberg ved Hamar angrep ham, jeg husker ikke i hvilken anledning, stod han op om natten og satte sig i skjorten og skrev et svar, hvor den sætning «De lyver», var et mildt uttryk. Det fik han sendt avsted med posten uten mors vidende. Vi bodde dengang paa x\ulestad. For det brev blev han anklaget av Sandberg og dømt ved retten til to hundrede kroners bøte. Hans ven sorenskriver Meidell paa Lillehammer dømte ham. Far blev rasende og sa til Meidell:

«Det er en oprørende dom.»

«Ta det med ro, kjære Bjørnson,» svarte Meidell, «du hadde fortjent det dobbelte.»

Da maatte far jo le. Med kandidat Sandberg blev han siden gode venner.

«Det er en udmerket mand,» husker jeg, han sa.- 154 -

En anden gang vilde han lægge løs imot en, som angrep ham. Mor satte sig imot det. Tilfældigvis blev han daarlig og maatte gaa tilsengs.

«Din sygdom er aabenbarligen,» skrev Kielland. «Du lider av tilbaketraadt svar. Slikt sætter sig i tarmene.»

Jeg hørte og forstod, hvad Signalfeiden gjaldt. Et ændret syn paa det tyske folk. Germa* nernes samhold. I Danmark især følte de denne nye kurs som en overrumpling — fra en utaknemmelig.

«Utaknemmelig?» sa far. «Jeg har aldrig staat i forhold til det ord.»

Kom der nogen til os, saa blev de tat med ind i diskussionen om det, som tilfældig var dagens og tidens tekst. Da var vore stuer ofte et stormens centrum. Ord og meninger fik brede vinger. Enkelte forsagte sjæle, som ikke kunde flyve med, de maatte nok holde sig fast, ellers blev de hvirvlet rundt. Jeg var nu saa pas stor, saa jeg tit kom og hørte paa. Det moret mig meget.

Rudolf Schmidt og Rasmus Nielsen, fars danske medredaktører av tidsskriftet «For Ide og Virkelighed» i Kjøbenhavn, som «utstøtte ham» av redaktionen, fandt det ikke umaken værd at underrette ham først privat om dette- 155 -

skridt. Mor læste det i Kristiania som telegram til et norsk blad.

Far sa ingenting. Han gik ind til sit. Det var tegn paa, at noget gik ham rigtig nær.

Siden skrev Rudolf Schmidt et brev til min far. Det blev sendt ham uaapnet tilbake.

Mor bar i den tid et sort kors av presset stenkul. Paa et fotografi av hende tok det sig prægtig ut. Dette billede stod et eller andet sted i en avis, eller hvor det nu var. Følgen blev den, at folk mente, det var et diamant* kors. Og selvfølgelig var det en foræring fra keiser Wilhelm I — for min fars kamp for det germanske samhold. Anonyme breve i Norge og fra Danmark belærte hende om dette. Far var bestukket av Tyskland. Det var jo klart. Naar han var særlig godt oplagt, kunde han si:

«Vi faar ta av de pengene, jeg har faat av keiser Wilhelm.»

«Gid vi hadde dem,» sa Lina paa sin tørre maate.

«Er De gal?» sa far.

«Folk tror jo allikevel saa daarlig om os.»

«De vilde kanske, de skulde ha ret i dette — folk. Hvad?»

«Nei, jeg vilde det ikke. Jeg ønsket det bare.»

Far opgav hende.

Nu hadde han altsaa været i Monte Su* mano i grotterne der, da han kom til os i Schwaz.Der hadde han svedet ut al rheumatismen. Det hadde hjulpet ham udmerket. Han flk den aldrig mere igjen.

Der hadde han hat en liten oplevelse, som saa ubetydelig den var, allikevel hadde virket lysbrin? gende. Et ældre egtepar — fra de danske pro? vinser — var der til kur. Om dem fortalte han:

«Manden hadde gigt. Og hun var trolig omkring ham. Begge var de smaa. Begge var de hjælpeløse, for de kunde ikke sproget. Da de saa mig i samme hotel, blev de like forskrækket begge to. De blide ansigter blev like alvorlige. Og de blev forfjamset. Hun hadde bøker og sjal og pose og puter, og han paraply og stok og en frakke paa armen. Og hvordan det nu var, da de hurtig vilde gaa forbi den fæle mand, tapte hun en bok, og han skulde ta den op, og saa mistet han paraplyen, og da faldt hendes pose eller pute, tror jeg. Saa kunde jeg ikke dy mig, jeg hjalp at samle op, og jeg sa dem det, de hadde villet faa forklaring paa. Og begge to visste ikke, hvordan de skulde ta det. De mumlet, og de nikket, og de skyndte sig bort med hurtige, korte skridt.

Jeg tænkte: «Disse to henrivende smaa menne? sker vil jeg bortføre. Jeg vil putte dem ned i mine lommer og dra avsted med dem». Næste gang vi møttes, fik de travelt med noget, som de plud? selig maatte se paa den anden side av gaten. De opdaget mig langveis fra. Men det forfærde? lige øieblik kom snart igjen, da fruen stod paa-
157 -

gangen og ikke kunde gjøre sig forstaaelig for piken. Jeg hadde mit rum like ved og gik forbi. Som om ingenting var, hjalp jeg hende med at faa rede i det hele. Hun saa ut, den lille frue, som om hun maatte sluke noget, hun hadde ondt for at taale.

Et par dage efter sat vi nede i vestibulen. Da var de der igjen. Og puslet og pustet og ståk hoderne sammen. De saa et sekund paa mig. Jeg sat virkelig og smilte. Saa gik de hurtig ut. Efter et kort ophold kom fruen ind igjen. Hun lot, som om hun søkte efter noget. Jeg følte, at hendes tanker gjaldt mig. Endelig. — En svær beslutning. Saa kom hun. Hun rystet formelig paa sin lille haand, som holdt den uundgaaelige heklepose. Jeg reiste mig. Jeg syntes synd i hende. Hun saa paa mig og fik taarer i øinene.

«Ja — min — min mand og jeg, vi — maa takke Dem, fordi De har hjulpet os et par gange. Og nu —»

Det kunde hun ikke faa frem. Da sa jeg smi* lende:

«Nu maa De be mig hjælpe Dem igjen?»

«Ja,» sa hun og satte sig, næsten komisk yn* kelig.

«Er jeg da saa forfærdelig?»

Da græt hun.

«Vi har hørt saa meget slemt om Dem — min mand og jeg. Og vi elsker vort land —»

Da satte jeg mig ned ved siden av hende:- 158 -

«Og jeg —. Hvad gjør jeg?»

«De vil utlevere os til vore fiender —»

Men da blev hele den stupide forfølgelse, som jeg hadde lidt saa meget under, med engang saa komisk, saa jeg brast i latter. Og den var egte. Ja, rent forløsende for mig. Men ogsaa for hende.

«Men kære herr Bjørnson!»

Hun blev smittet. Hendes ansigt blev lyst og lykkelig.

«Hent Deres mand, vi skal tale sammen.»

«Ja — ja,» sa hun hurtig og ivrig. Og hun pilte ut, den lille kjære frue. Og saa kom de to. Hun hadde sagt noget,

saa han ogsaa saa spændt og glad ut. Jeg hadde endnu latteren igjen i mine øine og om min mund. Og saa taltes vi ved. Og ved Gud, jeg ikke alene puttet dem i lommen de to. Men jeg lukket dem ind i mit hjerte. De var saa henrivende søte. Og vi blev gode venner.»

En sommerdag var det i Schwaz. Jeg husker den særlig, fordi jeg gik med far. Han hadde spurt mig:

«Vil du gaa med?»

Det vilde jeg gjerne. Men jeg var genert. Jeg var i det hele tat den av barnene, som mindst kunde slippe mig løs overfor min far. Mer eller mindre hadde jeg det slik hele mit liv. Jeg har- 159 -

desværre gaat tapt av meget i min omgang med ham paa grund av den egenskap.

Vi gik op i høiden til ruinerne av slottet Freundsborg. Det hadde tilhørt landsknægternes høvedsmand paa Luthers tid. Under os laa Schwaz med sine klostre og kirkespir, som mun* tre og indbydende pekte op mot himmelen. Paa markerne langt borte strævet de med høiet. Svære hester eller muldyr drog vognene langsomt bort* efter. Vi gik videre opover. En kirkeklokke ringte med en ivrig, tynd, høi tone. Vi stod stille.

«Der er en død,» sa far.

Floden seg fremover, graa og mægtig. Bjergtin* derne var saa høie i den klare luft. Men der* borte, hvor solen ikke mere var, stod trærne med tunge stenmasser over sig og præket høstens al* vor. Her gik vi i guld og glans og brydde os ikke om, hvad de sa der. Far mente, det var et vakkert syn.

«Jeg maa tænke paa Schillers «Die Glocke»,» sa han.

Jeg hadde læst den med Pelegrini.

«Det store arbeidende, fredselskende tyske folk, som han har foreviget i sit herlige digt; det er det Tyskland, jeg elsker. Bismarcks Tyskland er vældig truende og sterkt som fjeldene der paa den anden side av dalen. Maa det være slik for at holde fienden fra sig? Jeg tror det ikke. Det Tyskland, som lever under fredens lys i arbeide med sin aand og sine hænder, det hører mere frem*- 160 -

tiden til end det, Bismarck sveiser sammen — trods hans geni.»

Han hadde sagt noget lignende, saa jeg hørte det, til Pelegrini. Han sa det ogsaa siden i sit liv. Pelegrini sværmet for Bismarck. Han tidde stille til fars ytringer, saalænge han var i stuen. Men efterpaa gik han omkring og fægtet ivrig med hænderne. Han sværmet for alle, som tok «histo* rien i strupen», især naar de samtidig gjorde veien ryddig for Italien.

Paa den anden side av Innfloden hadde Do* minicanerne slaat sig ned. En uhyre bygning med vældige jorder omkring. De hadde stort landbruk. Vertshuset tilhørte ogsaa dem. Dit gik vi ofte hen og smakte paa øllet og vinen. Og der sat de voksne ute paa gaardspladsen og talte hyggelige og stilfærdige ord med den lille verten og hans store godlynte kone, som begge leiet hos munkene og var glade ved livet. Og vandposten plasket, og hønsene gik mellem bordene. Kirken og klosteret St. Martin stod i nærheten. Og efter gudstjenesten paa de mange helligdagene laa vertshuset med aapne arme og tok imot alle de gudfrygtige. Og det de nød, kom jo ogsaa kirken tilgode paa en maate. Dens velsignelse fulgte dem helt til bun* den av vinflasken og hvilte over de skummende ølkrus. — Forbi der opover, gjennem deilige sko*- 161 -

ger over svimlende avgrunder kom man til Geor* gienberg. En klosterkirke. Et valfartssted, som laa paa en høi klippeblok for sig. Engang vi var der natten over, hadde vi et tordenveir under os nede i dalene.

«Saan er det med den hellige kirke. Onde helvedes magter larmer opunder den. Men den hviler urokkelig paa sin klippe.»

Det var en langhalset, mager munk, som sa det — tørt og hverdagslig. Litt haanlig næsten, mens han drak sit glas vin. Han hadde lange, gule tænder, hvergang han aapnet munden, og fing* rene var krokete og sterke. De hadde forsøkt at hugge sig fast mange steder. Han hadde op* levet meget, sa han. Nu hadde han kloret sig hit like

opunder himmelen. Sikker paa at komme ind i den, naar hans time slog.

Far kunde pludselig snakke voksent med mig. Akkurat som da han skrev til Bergliot i Paris fra Aulestad. Det var om problemer som hun, det syttenaarige pikebarn, ikke hadde stor for* staaelse av. Hun læste dem da heller ikke den* gan g saa grundig igjennem, saa hun helt ut visste, hvad han skrev om. Det kom først siden.

Mens vi sat deroppe ved ruinerne av slottet Freundsberg, talte far til mig om Aulestad.

«Saa høit og stort er det ikke deroppe. Men saa er det jo Norge, da. De langstrakte aasene- 162 -

med skog paa i Gudbrandsdalen, de gir slik langelig fred. Det er ingen spektakel med dem. Ingenting, som forstyrrer. De maser ikke, og de skriker ikke like indpaa en i alle slags tonearter. Til daglig er det det bedste for mig og mit ar* beide. Norge har nu alting, saa en kan hente sig det, en trænger. Saa er det vennerne i Gaus* dal omkring mig, som tror som jeg.»

Vi sat paa en del store tømmerstokker ved veien. Han saa paa mig.

«Ja, jeg tænker ikke bare paa det religiøse. Glæder I jer til at komme dit op?»

«Joda, men det blir underlig.»

«Underlig! Hm! Dere er alle sammen bymen* nesker. Lina ogsaa. Skjønt hun kommer like fra landet. Det irriterer mig mest.»

«Det blir vei vanskelig for mor.»

«Langt i fra. Karoline greier alting.»

Uten overgang — næsten sint:

«Hold op med at erte Einar med disse hestene. Du mener det jo ikke. At tirre skal jeg si dig, er at misbruke sin fantasi.»

Han reiste sig med engang og sa godlynt:

«Ja, gid vi alle blev glad i Aulestad. Til Kri* stiania vil jeg ikke mere. Aldrig.»

«Skal vi ha huslærer deroppe da?»

Med engang faldt det ned over mig:

«Hvad vil du bli?»

Jeg følte mig aldeles hjælpeløs.

«Jeg vet ikke.»- 163 -

«Nei, du flyter utover uten at koncentrere dig. Du blir jo voksen en vakker dag —» Saa saa han hen paa mig: «Ja, jeg skal hjælpe dig saa godt jeg kan.» Han sa det, saa jeg blev varm og glad. Jeg vet heller ingen far, som har hjulpet sine barn mere end han. Ofte langt ut over sin pekuniære evne. Det er' noget, jeg forstaar nu mere end dengang.

Pludselig utbrøt han:

«De er seige der nede. Det virker irriterende at se paa. De skal ialfald lære at arbeide rapt hjemme paa Aulestad. Jeg skal sætte fart i dem. Kom nu.»

Han blev staaende og se ut over hele dalen: «Jeg længes hjem til min egen gaard. Jeg kunde reise idag. Jeg er næsten stolt over, at jeg ikke gjør det.» Han lo litt. «Men det er likesom synd i de mennesker, jeg holder paa med i mit nye stykke om dagen. Vi er svært gode venner, skal jeg si dig. Jeg har ikke hjerte til at gaa fra dem, før vi er færdig med hverandre. Kom nu, Bjørn.»

Vi gik hurtig nedover.

npiL Rom igjen. Det gik med klingende spil.

Og vi reiste turen op igjen paa vor hjemlige tredje klasse uten Pelegrini, og Gud ske tak ogsaa uten Galera, som sidste gang drog med til Verona — paa fars bekostning.

Allerede paa de tider blev toget staaende midt paa banen en halv time, før vi kom til Rom. Det har altid hændt mig siden. Passagererne, italienerne, hang, sat og stod omkring og ænset det aldrig.

«Che volete. Patienza.»

Taalmodighet. Det er den de kryper ind i, naar det gjælder deres administration — især jernbanen. Far sat i ivrig diskussion med tre indfødte. Det gik uhyre livlig for sig — trods nattevaak og haarde sæter og daarlig luft. Især var alle italienske hænder paafærde. Erling og Bergliot forsøkte at leke et slags sidsten trods alle hindringer. Mor hysset paa dem. Italie* nerne bare moret sig.

«Cari bambini,» sa en tyk, brun romerinde og lo. Hun hadde selv en levende bylt, som hun- 165 -

hadde stridt med like fra Florens. Mor og Lina stod ved vinduet og talte bekymret om et nyt logi for alle. Rom laa og lyste langt borte. Einar sov. Jeg bad Lina se paa en italiener, som sat ved vinduet og gliste med smaa hvite tænder og glodde paa hende.

«Pas hjertet dit, Lina. Han er vakker.»

«Du kommer bestandig med det tøv,» sa mor.

«Tøv. Lina var forelsket to ganger i Rom og en gang i Schwaz.»

«Altid tænker du paa slikt.»

«Gjorde ikke mor det, da mor var ung. Og far da. Han sa, at hans første forelskelse gjorde ham til digter.»

«Sa far?»

«Ja. Han var da forlovet, før han kjendte mor. Og de brevene til hende, den damen, de var spirende digtning, sa han. De første ube* visste forsøk. Det har jeg hørt.»

«Til dig har han sagt det?»

«Nei, til Borch. Men jeg hørte paa.»

Mor saa bort paa far. Han sat fremoverbøiet med sine vakre hvite hænder støttet paa knærne. En av italienerne talte like ind i ham med stor næse, stor mund og store fillete mustacher, som for op og ned. Far gjæspet. Jeg tror ikke, det moret ham længer. Toget ruslet videre.

«Jeg skal si Dem jeg, frue,» sa Lina, «jeg sa til Sigurd, at et litet stykke av hjertet mit vilde jeg ha med til bruk paa reisen. Jeg var mest- 166 -

forelsket i vinmanden i Rom. Jeg haaber, jeg faar se ham igjen;» hun lo.

Saa var vi i Rom. Det uhyre tog væltet hele indmaten ut. Kvinder i brogede farver, mand? folk og barn og bylter og pakker bugnet hen? over perronen. Det var ubegripelig, hvad hver enkelt kupé kunde indeholde. Midt imellem kufferter og springende fachinoer stod far høi og bred som en statue i lysegraa dragt med Erling og Bergliot ved haanden. Einar holdt hans stok. Jeg vilde ind i strømmen, som gik mot utgangen. Der var to nonner med en hel pikeskole. Den pureste ungdom, som pludret forbi. Graa hatte hadde de, som sluttet tæt om haaret, og klærne hadde samme farve. Men jeg husker, at der var mørke smaa krøller, som ikke var til at holde styr paa. De krøp nedover nakken eller fremover panden. Og smil og øine fortalte os, at livet der ute laa og ventet paa dem i alle farver. Og at de visste det.

«Du ser, du kommer hitI»

Fars urokkelighet var under opløsning.

«Pas paa her du ogsaa!»

Som altid paa reiser var han mer end sint. Uten spor av grund. I det samme passerte ung? domsskaren like forbi os. Da smilte han med en gang.

«De er skam søte.»- 167 -

Like efter som et hug:

«Che volete?» Hvad vil de?

Det var til en brun næve, som langet ut efter en av vore pakker.

«Scusi,» svarte han, som eiet haanden; men ikke pakken. Far stod og samlet paa et nyt utbrud. Men da kom mor. Hun næsten sprang. Hun hadde sørget for bagagen, hadde fundet Hotel Quirinals omnibus, skaffet bærere.

«Kom nu — kom nu!»

Hele Bjørnefamilien gik i ilmarsch mot ut* gangen. De mindste næsten springende. Einar kom sidst. Han hadde en liten haandkuffert og fars stok over skulderen som et gevær. Jeg var paa siden og bak og foran. Mor først. Lina sat allerede i omnibussen. Pakkerne og de smaa haandkufferter hadde ynglet. Slik saa det ut. Men pladsen var liten i den smale vogn, saa de gjorde mere av sig. Far saa paa alt dette:

«Det er forfærdelig med alle disse stygge, skrækkelige smaa kuffertene.»

«Men Gud, Bjørnson, hvad vil du, vi skal gjøre?»

«Det vet jeg ikke. Men vi ser ut, som om vi slæpte hele vort indbo med os stykkevis. En fattig missionærfamilie, som skal ut og impo* nere de vilde. Rædsomt. Gud vet, hvad man tænker om os.»

Han mønstret familien og gnistret i øinene. Da vi nærmet os hotellet, og alle opvartere og- 168 -

portierer og visergutter og flere til, strømmet ut, sa han:

«Her vil jeg ikke bo. Hvem fanden har raad til at la sig flaa levende? Ikke jeg. Jeg skriver ikke mine bøker til indtægt for hotelverter i Rom eller noget andet steds.»

«Det ordner sig nok. Og saa spiser vi paa et trattoria iaften,» svarte mor.

Far straalende:

«Siger du det, Karoline? Og chianti? Hvad?»

«Og maccaroni, far.»

«Ja selvfølgelig. Og de maa være med alle sammen, alle ungerne. Hvad Karoline?»

Hans glæde blev ogsaa vor. Ja større, fordi hans daarlige humør generte ham mindre end os. Han var saa glimrende oplagt, at han vilde bestille værelserne selv.

«Gud frue, se Bjørnson,» sa Lina.

Mor kom til.

«La mig, Bjørnstjerne.»

Naar far ordnet med slikt, blev det gjerne dobbelt saa dyrt.

Vi kom siden til at bo i gaten Capo le Case. Ikke langt fra Monte Pincio.

Det var straks den første morgen tidlig at springe dit hen. Luften var bare sol. Terras* serne nedover til Piazza del Popolo duftende- 169 -

grønne med blomster i alle farver. Michel An* gelos kuppel over Peterskirken stod og samlet solstraalene

omkring sig. Den gjorde det samme med millioner tanker al verden over. Det visste jeg. Dens store kirkeklokke ringet alene i stil* heten næsten med en truende klang. Apeninerne ranket sig op fra jorden graaviolette med sne paa toppene. Og i den blaa luft hang en liten sky — en lammeunge —, som var mer end vil* lig til at forsvinde. Men ikke et vindpust rørte sig. Byen hadde skodderne for endnu. Den ventet paa tusinders glade øine, som skulde vaagne og se, hvad himmel og jord var blit enige om den dagen.

Ellers var der uro nok i gemytterne i den tid i Rom. Der fortaltes os, at der var en sterk republikansk stemning. Og Garibaldi, den gamle frihetskjæmpe, var deres haab. Vi, Einar og jeg, hadde en italiensk lærer med mange interesser. Ved siden av ham kom den gamle dansk*itali* enske billedhugger Holbeck til os og gjen* nemgik ekstra de italienske lekser med os. Han hadde langt snehvitt skjeg og meget bred sort hat. Han var en gammel frihetssoldat under Garibaldi fra den tid de kjæmpet for et samlet Italien. Han var ellers stilfærdig og uten allurer. Vi, ikke mindst Einar, sværmet for Garibaldi.Og da han var ventet til Rom som deputeret fra Caprera og aldrig kom, saa skrev Einar et brev til ham paa italiensk: Han var en ung norsk, som ønsket med længsel, at han skulde komme. I Norge var Garibaldi alles ideal, skrev han. De opkaldte sine skibe, sine heste og sine okser efter ham.

«En kompliment du boeuf vil Garibaldi si,» lo far til denne velmente forklaring.

Det merkeligste ved det hele var derfor, at der virkelig kom svar. Vi var hjemme, da det hændte, og vi blev ganske betat, da vi saa, at brevet var fra Caprera. Og trods alle strenge forbud gik vi ind til far — Einar i spidsen. Far gik op og ned i sit rum, som han altid gjorde, og blev staaende og se paa os fra en anden verden.

«Et brev — et brev fra Garibaldi, tror vi,» sa jeg.

Vi fandt det likesom ikke rigtig, at nogen anden læste det før far.

«Ne—i,» sa han med sin lyseste stemme, og han brøt det.

Ganske rigtig. Og der stod:

«Caro Einar, io vengo subito a Roma. (Kjære Einar. Jeg kommer snart til Rom) Giuseppe Garibaldi.»

«Nei Herre Gud,» sa far ganske stille. «Saa underlig. Dette maa mor gjemme for dig.»

Brevet hænger nu paa Aulestad i glas og ramme.- 171 -

Snart stod dagen i alle bladene. Store pla* kater var slaat op — og der forkyndtes avveks* lende «Vor Gud eller vor Jesus Kristus kommer til Rom».

Vi hørte altid en papegøie, som ropte og flakset med vingerne:

«Han tok ikke — tok ikke — pengene — pen* gene.»

Det var Garibaldi, som dengang hadde negtet at ta imot nogen slags statsunderstøttelse. Han levet næsten fattig paa sin ø.

Stemningen gik høit i Rom. Men regjeringen tok den rigtige kurs. De forskjellige tropper spilte Garibaldimarschen morgen og kveld, naar de gik gjennem gåterne. Og regimentsmusikken bestod omtrent av hundrede mand. Masserne gik med. Tildels sang de, tildels plystret de. Og flere pep. Det betyr glæde og tilslutning i Italien. Mens jeg en dag stod oppe paa den spanske trappe og mange med mig, klappet de og ropte og viftet til regimentet, som marscherte over pladsen dernede.

«Viva Garibaldi» og «Viva Italia» spilte mu* sikken. Slik begynder marschen. Springende glad i rytmen, stigende hurtig, som om hele det unge Italien løper mot et maal — jublende løper mot sin helt — som betyr deres fædreland.

Saa kom dagen. Tidlig om morgenen var vi paa benene. Og hele Rom ved den jernbane= station, han — i sidste øieblik ikke kom til. Om- 172 -

regjeringen i stilhet hadde tat en anden bestem* meise, det visste ingen. Det blev utlagt, som partifanatismen var oplagt til. I alle fald blev det til et livsfarlig kaprend gjennem byen; for det var tusinder som sprang. Alle kjøn,

alle aldre, som dudde tilbens. Jeg vet ikke, om en by har været overrendt slik før — i fredens tider. Hver enkelt, som vilde fremover, var fyldt med raseri efter at komme tidsnok. De sterkere puf* fet og skjøv sig forbi. Dette gjentok sig uten stans, mens tusinder pustet og stønnet og sprang og løp. Og da de naadde frem dit, de skulde, var allerede hver bit jord besat med mennesker. Det øket raseriet paa dem, som kom, og paa masserne, som blev presset sammen.

Med en gang hørte vi militærmusikken, som satte i. Vi saa alle dit hen. Skreket hadde de der borte allerede; men vi visste ikke, om det gjaldt noget bestemt. Vi stod noksaa langt væk. Men nu saa vi Ham. Liten, forover* bøiet i rød bluse med sin graa slængkappe. Han støttet sig til sin søn Men otti, saa sa de, og til C ris pi. Omkring ham mænd i civil, mænd i uniformer. Vaiende fjær, barhodede, graa, sorte, blonde hoder. Faner, emblemer. Alle mennesker omkring ham blev som til ett levende begrep : hele det italienske folk. Og det var som ett skrik, før det blev tusinders. Alt hvitt, som var ved haanden, svang ned imot ham fra alle vinduer. Lange, lysende strimler-

av papir i italienske farver hang ut over og før* tes av vinden ret ut i luften. Og flaggene fulgte efter, saa langt de rak. Skrikene oppe paa hus* takene blandet sig med dem nede fra pladsen. Ingen arme og ingen hænder var ledige, enten viftet de eller de hug omkring i luften med hat* ter og parasoller. Mange klappet.

Eviva. Eviva.

Og der jeg var, saa jeg flere, som graat. Jeg selv med. Jeg hadde hørt for meget om den lille manden der oppe til ikke at føie et tak i strupen, som presset taarene frem nu, da jeg saa ham. Oppe paa en liten flat vogn med et æsel foran stod en gammel englænderinde urokkelig, alvorlig og viftet saavidt med et litet lomme* tørklæde. Hun var sikkert like saa begeistret som alle vi andre.

Saa steg han ned i vognen. Midt i denne trængsel blev hestene spændt fra. Det øket be* geistringen. Det øket ogsaa forvirringen. For os saa det ut, som om vognen sank ned i men* neskehavet. Hestehoder raget op her og der. Fanestænger, bajonetter. Det blev hvirvlet huh ter til bulter. Nei, der var vognen allikevel. Langsomt blev den baaret oppe av bølgerne. Forsvandt. Kom igjen.

«Viva Italia! Viva Garibaldi!»

Havet sang og jublet tusindstemmig, vuggende. Det bruste i overstrømmende kraft og bar ham videre. Nede ved Piazza Barberini holdt vog*- 174 -

nen. Der var et Albergo. Videre kom den ikke. Det gjaldt at faa ham ind der. Og det gik. Men vognen? Den tomme vognen? Ingen saa den mere. Havet fortæret den. Splintret den. Slukte den. Hver bit av den var en relikvie. Stykker av den var at finde over hele Italien.

Foran hotellet paa Piazza Barberini stod nu mangedobbelt flere, end der kunde staa — og ropte paa ham. Gang paa gang kom han sagte støttende sig frem mot altanens gelænder. Men der nede blev de mere og mere lystne paa sen? sationen. Ikke bare paa ham, men paa det som hans navn betydde — republikken. Og flere og flere ropte.

Det gik mot kvelden. Vesperklokkerne hør? tes gjennem skrikene. Da kom han ut, strakte haanden frem, og det blev lyttende stille. Og med sin sonore og varme røst gav han deres vilde begeistring en kold straale:

«God nat — gaa hjem, sov godt. Takl»

Hadde han villet, sa far, saa stod ikke konge? dømmet en dag længer. Men Garibaldi mente, at kongedømmet dengang samlet Italien bedst.

Jeg saa ogsaa den gamle Vittorio Erna« n u e 1 e. Han var ikke høi. Ansigtet var fuldt av de underligste farver og poser nedover kin? derne. Og hans uhyre mustache hadde ingen ting at gjøre i hans godmodige fysiognomi. De-

var likesom tat paa for anledningen. Far for* talte, at kongen kom ind i Rom, da det var erobret, ganske uventet i

en drosche — uten sang og klang. Naar en nu ser alle de bombastiske general Bom*Bom*statuer av ham rundt om i Italien, saa virker de dobbelt latterlige for den, som har oplevet ham i virkeligheten.

Det gjorde et stort indtryk i Rom, at kon* gen gik helt ned paa gaten til Garibaldis vogn og personlig leiet ham op i slottet. Jeg tror i det hele tat ikke, det er saa vanskelig at være konge, naar man har evnen til at bevare det menneskelige. Beundringen staar like ved ter* skelen og venter indtrængende paa den mindste anledning til at faa slippe ind og gjøre sin op* vartning.

Saa hadde Garibaldi fødselsdag. Han bodde utenfor Rom. Alle, som vilde, skulde faa se ham. Tropperne skulde ogsaa ut og defilere for ham. Men vi kom før. Vi kom tidlig. Men alle veiene var allerede overfyldt. Var det en søndag? Det var det vist. Det var ialfald helligdag for Rom. Menneskene kunde gaa ind i huset til ham en vei og ut en anden. Og strømmen gik. Det varte i timer. Langsomt steg vi op — kom saa endelig ind i en mindre sal. Der sat han. Sammenbøiet sat han. Han var næsten en krøbling av gigt. Det varmeste ansigt- 176 -

hadde han. De mildeste øine. Strømmen gik. Nei, enkelte blev staaende. Især kvinder. En kastet sig ned og vilde kysse hans kappe. Hun hulket. Han avværget. Bad sine omgivelser: faa hende op. De gjorde det. Saa stod vi foran ham. Den gamle danske krigskamerat gav ham haanden. Einar blev vist ham. Vi gav ham begge haanden. Han smilte og nikket. Og sa nogen stilfærdige ord, vi ikke hørte. Disse mange menne* sker foran og bak os de talte ikke. Bare saa og saa, bøide hoderne, og enkelte knælte. Han syntes ikke om det. Men de fleste vovet bare at se og stirre. De visste, hvad de saa: sit lands helgen.

Aldrig har vei nogen mand været mere elsket, ikke bare beundret, av sit folk.

Saa kom soldaterne. Garibaldi steg langsomt frem paa en loggia med mange mænd omkring sig. Musikkorps paa musikkorps spilte i hin* anden, eftersom de naadde frem. Soldaterne hadde chakoterne paa bajonetterne. Bersagliererne sine hatte med de lange blaasorte hanefjær. Office* rene strakte sablerne op imot ham. De skrek eviva, og de sang uten hensyn til rytmen, til musikken. Og folkemængden rundt om paa veiene, paa markene, i trærne, de gav alt, hvad deres lunger eiet.

Den dag da Garibaldi saa for første gang kom ind i parlamentet støttende sig til Crispi, reiste de sig alle. De paa tribunerne, de depu* terede, regjeringen. Jeg var der. Og saa applau*- 177 -

derte de som altid i syden. Det gjorde de ogsaa i Paris ved Gambettas begravelse. Spontant, da vognene med hundreder av kranse passerte. De hyldet ham og dem, som hædret ham. Disse korte rasende smeld i luften av de tusen hæn* der mot hinanden, de hug uten sentimentalitet den kjendsgjerning fast, at han var deres for al evighet: Tak Gambetta.

jeg husker, at min tar var meget imponert av Garibaldis politiske holdning. Han forsaget sine ideer for det heles skyld.

«Han er en glødende republikaner; men han hjælper kongedømmet for Italiens skyld. Han er ikke saa forfængelig, at han paa liv og død vil ha sit navn i spidsen. Havde han nu fra Caprera sendt brandbuller utover Italien for republikken, var han blit mere end farlig for kongedømmet.»

Borch mente, at han var en syk og træt mand.

«Nei, bare se paa de øinene; de har baade vilje og ungdom i sig endnu —»

Far og Borch hadde været oppe i et stort Garibaldimøte paa Teatro Argentina sammen med Garibaldi og hans venner og alle frisindede førere. De var oppe paa scenen, og mængden, de menige, nede i teatret. Einar og jeg var blandt dem. Der blev bl. a. git Garibaldi den hat, han hadde hat paa, da han kjæmpet i et av sine mange slag. Hans stemme, da han talte, var sonor- 178 -

og bar langt. Han var vant til at tale til de mange og tale for at lystres. Stemmen og øinene var igjen fra den tid, han ogsaa eiet magt over sit legeme, som jo nu var ved at forkrøbles. Der blev de alle fotografert. Far stod halvt bak et italiensk flag, saa han neppe var til at se paa billedet.

«Ved slike anledninger kryper jeg helst i et musehul,» sa han.

«Musehul? Jo, den var god,» sa Borch. «Hadde vi mange slike «mus» som dig, vet jeg ikke, hvordan kattene skulde se ut.»

Vi bodde altsaa i Capo le Case til gaten. Og familien, vi leiet hos, til gaarden. Vi hadde saa* pas godt med plads, at den norske maler Marcus Grønvold, som vi hadde været sammen med i Schwaz, kunde komme og bo hos os. Han var ogsaa god ven med Ibsens i München. Gotfred Rode og fru Margrethe kom med sine to smaagutter Ove og Helge. Erik Vu 11 um* var ogsaa med. Han var rent ny for mig. Vakker som en lys, skjær dag. «Lyriske lokker,» som Borch sa. Hans bløte vestlandske sprog sang i alle stuer. Og et humør, saa fyldt med livsfryd, at alt tilsvarende i en selv, om det var aldrig saa godt gjemt, maatte op dit han var. Og alt det han visste, og som han kunde bruke det, naar han argumenterte for sit syn paa tiden.

* Den senere saa bekjendte norske politiker.

Hans frisind og politiske fremsyn vokset orga* nisk ut fra hele hans væsen. Der var ogsaa sarkasme med i hans latter og i hans humør. Og hans indignation kunde gaa over til smerte — synlig indtil taarer. Han kunde tale ved et festlig bord som poet. Men han tapte ikke det reale selv, om han gav det en digters ord og billeder. Der var konturer i ham dengang. Slik var han, da jeg saa ham og lang tid efterpaa.

«Er det unge Norge som du, Vullum, da ser jeg lyst paa landet,» sa far i en tale til ham i Rom.

Senere i mit liv fulgte jeg Vullum op igjen* nem tiderne. At han ikke naadde det, hans venner hadde haabet: at bli en avgjort politisk fører for sit folk, det var igrunden en sorg for min far. Han sa det ofte. —

«Herre min Gud, hvor megen tid jeg hadde sparet for min digtning, hvis Vullum fra den gan g hadde holdt frem, som det saa ut til.»

Den italienske familie, vi bodde hos, hadde to døtre. Den ældste var forlovet med en rik mand, som eiet store vingaarde. Der hadde jeg nær gjort en ulykke. Jeg hadde faat en urkjede, og ved den hang der en rød koral, som saa ut som et hjortehorn. Jeg kom ind, hvor de forlovede sat, og holdt da koralen like op mot brudgom* men, forat han skulde se den. Det skulde jeg

ikke ha gjort. Brudgommen for i veiret. Pike? barnet satte i et skrik. Han sprang ind paa mig, tok mig i skulderen:

«Hvad mener du? Si detl Holdes jeg for nar her?»

Pikebarnet kastet sig paa knæ imellem os og hylte:

«Nei, nei, nei. Io t'amo. Jeg elsker dig, jeg elsker dig.»

Jeg forstod ingen ting, og jeg skrek selvføl? gelig like høit som de andre to av bare angst.

«Non caspisco. — Jeg forstaar ikke.»

Moren kom farende ind. Og Lina kom fra kjøkkenet. Brudgommen pekte paa min røde koral og gestikulerte med vilde øine.

«Guarda — se, se. Gutten vet det. Han haaner mig. Jeg blir bedraget.»

Og ut for han. Pikebarnet kastet sig paa sofaen og hylte ned i puterne. Moren tok sig til hodet og saa paa mig, som om jeg var fra forstanden. Lina grep mig i armen:

«Er du gal, eller er disse mennesker gale? Hvad har du gjort?»

Jeg var ogsaa en hidsig krabat.

«Slip mig,» skrek jeg; «jeg vil ind.»

Men da kom der en, nei to ordstrømme, som fløt sammen og gik til hver sin kant igjen som et flodutløp i et delta.

Mor og datter over? skyllet mig med hundrede ord i minuttet. Lina og jeg tok flugten. De to kom efter. De graat og talte og skrek. De vilde ind til far. Han- 181 -

kom av sig selv. Ingen andre var hjemme. Floderne rullet med fossefald og kaskader. Far blev rasende:

«Ti stille,» skrek han.

Og røst hadde han, naar han vilde, saa Jericos mure kunde falde. x\ltsaa tidde de; men de graat videre som pisket. Men hvorfor? Spørs* maalet sprængte sig ut fra far, saa det gav et søk i os alle sammen. Nu reagerte moren. Flun bredte armene ut og svarte med stille taarer:

«Deres søn har pekt paa min svigersøn med det røde koral.»

«Med det røde —?»

«Ser de ikke signore Biørsone,» hun uttalte navnet slik, «at det er et horn?» «Et - ?»

«Ja, han peker med hornet paa — en brudgom. Det betyr i Italien, at han, at brudgommen, har horn. Se min ulykkelige og uskyldige datter.»

Nu var det fars tur til at le. Men for en tid det tok før alt blev forklaret og opklaret! For en tid før bølgerne la sig! Men italienerne lo ikke. Og Pepita gjorde det først rigtig, da hun stod brud. Med ham. Ved høstens tide, da vinen bugnet.

Den yngre datter Anita var henrivende. Det var en selvfølge, at jeg gik op i flammer saa røde som mit eget haar. Som Vittoria var hun ikke. Hun var blond. Og hun gled gjennem- 182 -

stuerne. Hun gled gjennem mit let mottagelige sind. Vi spilte sammen — firhændig piano — «naar far ikke arbeidet». Jeg kunde det den* gang noksaa godt. Jeg rumlet i bassen. Hendes smaa fingre gled gjennem melodierne i discanten. Og traadte hun mig paa foten, naar hun søkte pedalen, da hamret det helt op i tindingerne paa mig. Vi stod i vore vinduer tæt sammen og saa ut i sollyset paa gaten. Fin var hun oven* til. Nedentil hadde hun bare et kort, rødt skjørt med yrende smaa tøfler og graa, tynde strømper. Hun brukte nødig det fine silkeskjørt, som jo ikke saaes fra gaten allikevel. En italienerinde! Vis ä vis bodde en «dame», La bi onda. Hun var en deilighet. Hun hadde sorte kniplinger over sit guldhaar. Og hun bar rød parasol. Hun saa mange herrer hos sig. Elegante. Og om natten hørtes dæmpet latter, mandoliner og sang, som fløt i hinanden bak nedrullede per* sienner. Det var min forelskelse sat i musik. Det uklare, men erotiske, som svømmet omkring i mine tanker. Men alt dette beholdt jeg for mig selv. La bionda interesserte os vældig. Selv Lina maatte hen og se paa hende. Flele kvarta* let kjendte hendes historie. Visste, at hun var rendt fra sin mand, fordi — Aa, hun var forfær* delig. Men manden kunde ikke slippe hende. Det hadde været litt av en scene mellem dem paa gaten engang. Han hadde staat utenfor og ventet og tat hende i armen; men da forvandlet- 183 -

hun sig til en dronning. Siden den tid kom han ydmyg op til hende. Alt dette hadde Anita og hendes mor set — og fortalt. Hele kvartalet kjendte til det.

Vi stod tæt sammen Anita og jeg, og vi saa ut.

«Ecco il marito — Manden,» hvisket Anita.

Familien blev mobilisert. Hun hentet sin. Jeg min. Ogsaa Grønvold. Den italienske kokke med ett øie og mustache og pudret over det hele kom sættende. Endog far maatte se —

«Ja, ja,» sa han kort og bestemt. «En vek kar. Det er synd i ham.»

Saa gik han ind til sit.

«For en tosk den manden,» sa Lina.

«Hun er da vakker,» mente jeg.

«Har du hørt slikt snak, true. Den gutten har ikke moral.»

«Bjørn, Bjørn,» sa mor. Hun hadde ikke tid.

Men La bionda gik uanfegtet og bar paa sin kongelige mine gjennem alle brændinger. Hendes gloende parasol hadde gatens øine efter sig.

«Hun bærer den, forat folk skal tro, hun kan rødme, naar solen skinner paa den,» sa Lina.

Aldrig fik jeg gaa ut med Anita. En italiensk, bedrestillet, ung pike dengang maatte ha et fruen* timmer i hælene paa sig. Aldrig egentlig kunde jeg faa være alene med hende. En stump mørk gan g fra kjøkkenet til stuen, hvor alle för igjen*nem, var det eneste lyspunkt i mine trængsler. Der kysset jeg hende paa halsen engang. Hun løp videre. Det tok mig, saa jeg blev staaende igjen med hjerteklap og syndens glød i kinderne. Det var søndag. Borchs og far sang Grundtvigske sange. Jeg styrtet ut paa gaten. Jeg hadde trang til — Ja, hvad hadde jeg trang til? Jeg visste det ikke selv. Saa løp jeg ind i det halvmørke bak* værelse til Anita og hendes mor, som sydde sin søm. Anita sat og saa paa sine kridhvite smaa hænder og nynnet. Hun sat ved vinduet med et blekt lys over sig. En kirkeklokke hamret tungt og besværlig like i nærheten. Ingen sa et ord. Hendes ansigt og hendes hvite hals skinnet. Jeg følte endnu dens varme. Men mine tanker var vare og ømme. Denne korte stund staar som et drømmesyn i min erindring. Et digt, som ingen ord fik. Men musik. Jeg var i den tid begyndt at lage toner til alle merkelige oplevelser. Ikke paa pianoet. Men indvendig. Det vil si ofte høit nok. Jeg glemte mig bort, mens jeg gik paa gaten for mig selv og summet og slog takt. En gang blev en mand staaende og sa høit:

«Guardo il pazzo.» — Se paa den narren.

Slik en blussel jeg følte. Jeg kom mig ind i en sidegate. Jeg kunde ikke holde taarene til* bake. Men paa den spanske trappe i dens skin* nende lys fandt jeg mit humør igjen. Den var fyldt med modeller, voksne og barn. Og kvinder,

som solgte blomster. Alle disse mennesker sat og laa i grupper. Barnene løp fra og til. Deres lat* ter og tilrop behersket stilheten. Det var Rom fra dengang. Det ny, som endnu ikke forstyrret det gamle. Det tapte Rom.

«Staar du her, Bjørn?»

Det var far. Og Borch. Han pekte paa en model. Hun kom hen til ham.

«Jeftas datter,» sa Borch.

Og Jefta hadde et barn. De flk due lire.

«Noget saa vakkert som de to skulde aldrig bli gammelt og aldrig dø,» sa Borch om dem. «Eller rettere bli paa jorden. Hinsides har de nok av skjønheter,» lo han. «Kom nu, saa gaar vi til Forum og Colosseum!»

Og jeg gik med. Vi skulde træffe hele fami* lien siden og spise ute. Festlig.

1 Colosseum begyndte Borch at bygge op igjen det, som hadde været. Slikt kunde han. Vi stod midt i arenaen. Dengang var ikke kjel* derne gravet ut. Og han blev saa ivrig, at det var en stor glæde, en ren oplevelse at høre og se paa ham. Den røde silkeduk spændte han over det uhyre svælg — som han høinet og klædte med hvitt marmor. Saa lot han solen vælte sig ned over de nitti tusen tilskuere, som flk tæppets farve over sine brogede dragter. Kei* seren sat i sin loge. Prester, senatorer og ves* talinder omkring ham. Borch gav farverne. Malte. Fortalte. Beskrev. Ikke bare menneskene, men

hvad de bar paa sig og arkitekturen omkring dem.

«Gaa væk, Bjørn. Nu kommer de vilde dyr. Og der — der — ser du de kristne.»

Hans intense fantasi lot os opleve, hvad den* gang var skedd. Lot os opleve det, saa jeg blev aldeles gjennemskaket. De hang paa kor* sene omkring mig. Folket skrek ned til dem. Keiseren lo og sa noget til en, som stod bak ham. Borch dirigerte den enkelte og masserne. Da han i sin tid fik statsunderstøttelse, sa Ibsen til Marcus Grønvold:

«Det var vei digtergage.»

En lærer var han. Jeg kan tænke mig som faa. Han underviste gratis i mange aar de ulyk* kelige paa slaveriet. Borch skulde ha været pro* fessor i kunsthistorie, mente far. Hans evne til at henføre sine tilhørere var enestaaende. Det var ogsaa mit indtryk saa ung jeg var. Hans hustru Thora Borch lever endnu merkelig gam* mel i Norge. Hun var en klassisk skjønhet. Og en sterk personlighet. Sandfærdig til det ube* hagelige, ikke uten sarkasme, men ogsaa med forstaaelse og humør. Da Borch døde hjemme, skuffet og træt ved livet, faldt der ord ved gra* ven om det savn, han efterlot som menneske, og at han burde ha levet længe endnu. Da stod fru Thora op, fortaltes der, rank og hvithaaret og svarte:

«Nei, det var godt for ham, at han fik dø.- 187 -

Denne tid var ikke mere hans tid. Han skulde ikke leve længer.»

Slik omtrent faldt hendes ord. Det som skulde sies, maatte ikke forties. Selv ikke over en grav. Den, som har kjendt hende, har kjendt en kvinde fra sagatiden. En av de navngjetne, som hersket over andre.

Vi havnet tutta la famiglia og Borchs i et trattoria den kvelden. Vi blev der, til solen gik ned. Vi skulde hen og se Colosseum under bengalsk belysning. Jeg drev omkring. Det var ute ved campagnaen. Jeg summet og smaasang. Solen gik ned. Der spurte far mig for første gang, om jeg vilde bli musiker.

«Du svømmer jo altid omkring fra den ene melodi til den andre.»

Mor kom til, og da fortalte hun om sit møte med Richard Nordraak, det sidste i Berlin.

Hun og far og deres lille gut Bjørn var kom* met fra Rom. Far reiste straks videre til Paris. Mor skulde næste morgen op ved firetiden. Hun skulde til Danmark og var bare den dag i Ber* lin og visste ikke Richards adresse. Klokken tolv om natten var der nogen, som absolut vilde ind til hende. Jeg sov i kommodeskuffen. Ikke tale om, at hun kunde ta imot nogen. Men da hørte hun paa bredt østlandsk en røst saa frisk og sterk:

«Kjære Karoline, det er bare mig, du.»

Det var Richard Nordraak.- 188 -

«Men kjære Richard?»

«Ja, du kan saa si Karoline. Det rene tilfælde, at jeg fik vite netop nu, at du er her. Kom nu —»

«Komme?»

«Ja, til mig. Jeg har faat gammelost fra Norge. Og saa har jeg komponert en hel del nyt. Og saa skal du faa kaffe —»

«Men vi skal op i morgen tidlig. Og Bjørn —?»

«Vi tar ham med. Du sier da ikke nei, Karo? line.»

Selvfølgelig sa mor ikke nei. Og saa bar det avsted i en drosche. En av de seige gamle Ber? liner anden klasse. Og paa Richards lille væ* reise fløt det av manuskripter utover bordet og paa pianoet. Og gutten blev tat ut av alle om? viklinger. Han var ikke mere søvnig. Han bare smilte. Han var allerede over tre aar.

«Vi sætter ham til pianoet,» sa Richard.

Og han blev sat paa en høi stol. Og han dasket løs paa tangenterne og lo.

«Det er skam temperament allerede,» sa Richard. «Musikalsk er han.»

Og han la ut om, at han skulde bli guttens lærer.

«Du skal se, Karoline, han har talent.»

For mor spilte han mellem kaffetaarer og gam? meloster. Og han var sprudlende. Han saa et liv i stigende glæde, hvor hans evner skulde bære ham opover. Han var meget selvsikker.- 189 -

Men han var det med humør. Han var ikke høi; men hans krop var rank og spænstig. Han hadde rødt haar og var

fregnet. Og saa la han ut med sterke og sikre meninger. Til mor talte han den nat om alt. Om alle sine forelskelser.

«Og her har jeg dem i musikken,» sa han.

Og han spilte og fantaserte. Klokken blev fire, inden de visste det.

Og han fulgte med dem paa banen. Og han talte uten træthet. Og hans sind var straalende og tvang ethvert hjerte — som var et hjerte — til at slaa i den takt han vilde.

Men ynkelig var hans død et aar efter. Alene i det lille mørke bakværelse. Han eide ikke stemme. Strupetæringen grov den langsomt ut. Penge hadde han ikke. Hans egen stakkars mor var død. Og Nordraak, den gamle, var ikke den far, som eide sin søns hjerte. Erika Nissen, pia* nistinden, som han engang hadde været forlovet med, søkte ham op, da han var syk. Hun hadde elsket ham. Dengang hans opslagsbrev kom, laa hun tre dage og graat, sa hendes søster, Ida Lie.

Døden sneg sig omkring ham, seig og ond, inden den tok ham. Gamle Jacoby, som jeg har fortalt om, fulgte ham. Den eneste som sagt.

«Ach so sorglicht. Den unga begaafade mann. Jag hadde maanga taarar!»

Han graat, den gamle snille jøde, og visste ikke, at et helt folk burde ha staat ved den grav og graat som han.- 190 -

Far mente, at jeg hadde megen likhet med Richard. Mor mente, at Richard virket sterkere og mere bevisst. Borch mente, de ikke skulde sætte Richard i hodet paa mig.

«La ham finde sig selv alene,» sa han.

«LIvis han vil, skal han faa bli musiker,» sa tar. Punktum.

Dette syntes jeg var gildt. Og mine tanker svømmet avsted med nogen farvede skyer, som hang igjen der oppe.

Saa kom kvelden, og vi gik til Colosseum. Der var tusener for at se paa, at det bengalske lys væltet ut fra aapningen i de uhyre stenmasser. Det var en farvesymfoni, mest i rødt, som for* talte om alt det testlige og forfærdelige, som var foregaat bak de murene.

«Lag musik av dette, du,» sa Borch og ertet mig.

Senere paa aftenen sat vi hjemme. Anita var ute med sin mor, saa jeg kunde være inde og høre paa de voksne. Stemningen var munter og sorgløs. Ingen problemer fløi omkring. De hadde lagt vingerne sammen for den dagen.

Far fortalte en oplevelse, vi alle sammen lo saa av. Det var i anledning av det, vi hadde over* været den kvelden, at han kom til at huske paa det.

Da jeg første gang var i Rom alene, før Karo* line og gutten der kom fra Danmark, traf jeg paa en tysk maler. Han var høi og overgrodd- 191 -

med skjeg og haar. Bredtalende og fyldt med vrede, naar han snakket om de romanske smaa mandfolk, som ikke fortjente sine herlige kvin* der.

«De kan ikke knuge dem til sit bryst, som jeg kan,» sa han.

Og han strakte ut et par armer, som nok kunde besørge det. Han saa paa alle italienere med teutonisk overlegenhet. Mens han drak deres vine i uhyre kvantiteter og «krystet», hvor han kunde. Saa var vi sammen en aften og saa paa Colosseum i bengalsk belysning som nu i kveld. Jeg gik forut med en svenske, og min maler var sakket agterut. Der var hundreder av men* nesker. Trængsel og latter. Jeg saa bakut og la merke til, at tyskeren gik i samtale med en liten italiener. Det vil si: tyskeren bare hørte. Han lutet litt paa sig og hørte. Den anden var ivrig paafærde med sine hænder. Med en* gang blev der uro. Vi snudde os. Maleren stod i en høirøstet tæt

klynge. Hans lyse baryton run* get. Pludselig ryddet han sig vei hen til os:

«Følg efter mig,» sa han. «Bort fra pakket.»

Vi fik i en fart en drosche og kjørte raskt av* sted.

«Hvad i Guds navn er dette?» sa jeg.

«Jo, tænk, den lille italieneren, som gik og vim* set ved siden av mig, han — stjal min klokke.» «Stjal?»

«Ja. Jeg bærer min i vestelommen uten kjede,- 192 -

og da jeg tilfældig følte efter, som jeg altid gjør, naar jeg har italienere like indpaa mig, da var min klokke borte. Ha*ha, tænkte jeg. Saa grep jeg uten videre ned i vesten til italieneren. Der kleine Höllenkerl sprang sin vei. Men min klokke har jeg.» Og han slog sig paa lommen. «Det gjælder at være selvraadig. Mig lurer de ikke.»

Vi skiltes.

Tidlig næste morgen stod tyskeren over min seng.

«Mein Herr. Mein Herr —»

Jeg hev mig op av dynerne:

«Hvad er paafærde?»

«Jo, tænk Dem, herr Bjørnson, da jeg kom hjem laa mit ur — paa mit natbord. Her kan De se!»

Og der stod tyskeren Gud hjælpe mig med t o klokker. En i hver haand.

Om jeg lo. Naa. Og han med. Paa hoved* politistationen lo de ogsaa. Og mens vi stod der, kom italieneren. Han lo tilslut, han ogsaa. Han var blit saa ræd tyskeren, at han bare var løpet sin vei. Siden opdaget han, at hans ur var væk. Vi toget avsted med ham til en sublim frokost med viva Italia og viva for ham, den lille italiener.

«Der kleine Höllenkerl».

Tyskeren og italieneren blev siden «fine ven* ner».- 209 -

Naar slikt hændte, at tar var i det lune, at han fortalte egne oplevelser og andres, da valdet festlig. Det gik ikke ofte for sig. Han hadde saa mange ting, som optok ham, saa til slikt var der liten tid. Han var ogsaa en fortræffelig til* hører. Min mor altid. Hun blandet sig sjelden i samtalerne. Men som hun husket. Det gjør hun endnu med sine seks og otti aar. Den, som læser denne bok maa forstaa, hvor eventyrlig det er at tænke tilbake — saa uendelig langt til* bake, synes jeg — og allikevel se hende sitte der ute paa terrassen mellem blomster i mit hjem med sine sorte hornbriller læsende — som nu en bok om Goethe av Emil Ludwig. En bok, som kræver mange tanker. Og jeg gaar til vinduet, som staar aapent, og jeg mindes hende fra de tider, jeg nu skriver om. Og er det noget, jeg skal vite av hende, saa sætter jeg mig hos hende, lægger mit hode op mot hendes og taler. Hun hører ikke godt. Og da vet hun at fortælle liv* lig som altid. Aarene har ingen magt hat over hendes aand. Endnu er hun i opposition, hvis noget staar paa, som hun synes ikke er ret og retfærdig. Tiden, den lysende tid fra min ung* dom, blir mere levende og frydefuld at mindes, fordi hun gaar omkring mellem os. Hun, som var med paa at gjøre den saa lykkelig, hun, som altid bare tænkte paa os, for os.

Naar hun læser dette, vet jeg saa godt, hvad hun vil si:- 194 -

«Nei, men kjære barn. Hvordan kan du finde paa at skrive slikt om mig?»

Den store glæde, især for far, og den store sensation for mig, var, at Johanne Louise Hei* berg med sine døtre kom til Rom. De instal* lerte sig i en møblert leilighet paa Piazza Bar* berini ikke langt fra os. Vi var dem behjælpe* lige i alle dele. Mor ikke mindst. Da de flyttet ind, skulde kuffertene op. En av dem var stor som et litet hus. Og da den blev læsset av nede i gangen, vilde ikke de, som hadde kjørt den, bære den op i første etage, medmindre de flk en ublu ekstraskilling. Mor pruttet og talte. Men nei! — Saa slog hun resolut gatedøren i, og i en fart fik hun de tre frøkner Heiberg og mig til at tømme kufferten og bære indholdet op, og saa tok vi selve

uhyret og slæpte den efter, den med. Da vi saa aapnet døren til ga* ten, stod endnu kjørekarene og mange flere der. Og da de opdaget, at gangen var tom, og mor nikket triumferende til dem — applauderte de og moret sig udmerket.

«Ben fatto, signora.» — Godt gjort, frue, — lo de til hende.

Jeg var de tre gratiers kavaller. Jeg var med dem overalt og viste frem Rom, som om det til* hørte mig, og jeg nu foræret dem det. Min glæde kunde ikke været større, om det virkelig- 195 -

hadde været tilfældet. Jeg fandt det bedaarende at gaa omkring med tre damer, som jeg kunde tale med, som mit hjerte og min tunge vilde. Det var første gang. Jeg syntes, de var saa eie* gante. Og det danske sprog i kvindemund rundtenom var gratiøst og let paa taa. Jeg gjorde mig slik umake for at virke voksen. Jeg formelig strakte mig sjælelig og legemlig. Og hvem av dem sværmet jeg mest for? Aa, hvor svært det var at faa rede paa mine følelser, som filtret sig i hinanden, jo mere jeg tænkte paa dem. Far sa til Grønvold i min nærvæ* reise:

«Bjørns forelskelse har delt sig i tre like store dele.»

Grønvold lo:

«Kan den det, Bjørn?»

«Ja,» sa far. «Han fører en tredelt tilværelse. Han er saa beruset, at han ser tre maaner, tre soler, tredobbelt saa mange stjerner som vi — naar han gaar og sværmer for de tre pikebarn. Han har tre hjerter og tre sjæle i én tanke. Og han faar plads til dem alle sammen.»

«Er du saa rummelig?» lo Grønvold.

«Han spiser ogsaa for tre, for det tar paa at være en tre*jenters*gut.»

«Jenter,» sa jeg oprørt.

«Nei, Gud,» lo far, «de er tre elverpiker skapt av fru Heiberg. De er egentlig ikke til. De er bare dunst og indbildning. Stakkars dig, Bjørn.

14 — Bjørn Bjørnson.En vakker dag staar du igjen alene. Og maa nøie dig med en sol og en maane, som bare ler av dig.»

Slik ertet han mig. Ogsaa med Anita, som i dette brus av nye oplevelser og nye tanker blev borte for mig.

«Povera Anita,» sa han, naar han møtte hende.

Hun lot, som hun ikke forstod det.

Far fortalte om fru Heiberg som kunstnerinde og om hendes partner, Michael Wiehe.

«Det var et samspil i aand og fantasi, som aldrig glemmes,» sa han. «En skuespillerinde har vei aldrig i noget land været feiret som hun. Heller aldrig spillet saa stor en social rolle. Det vi norske unge — ja, de gamle med — længtet mest efter at opleve i Danmark den? gang, det var Thorvaldsen, fru Heiberg og bøge? skoven.»

Far mente, at fru Heibergs selvbiografi i for? hold til virkeligheten nærmest var en beskeden bok.

Han kom ofte hjem fra deres lange samtaler i glimrende humør.

Om hende selv kan jeg si, at hendes mørke øine fortalte, hvad hendes ungdom hadde ydet. De kunde funkle og straale endnu. I det bleke ansigt blev deres farve endnu dypere. Og hen?- 197 -

des smil og hendes latter bar bud fra en spiri* tuel, frodig munterhet, som ogsaa fortalte om det, hun hadde ydet som kunstnerinde. De re* plikker, som kom ind i glansen av dette humør, var vei berget. Det forstod jeg jo helt, da jeg traf hende igjen som voksen. Selvfølgelig for* talte hun glimrende. Menneskelige svakheter fik i hendes fremstilling ofte bukkeføtter at gaa paa. Hendes lune var ikke bare harmløst. Hendes minespil kunde illustrere de uskyldigste ord, saa de fik latteren over sig. Etatsraadinden var jo en stor skuespillerinde. Det kunde hun ikke helt fornegte, hvor utsøkt behersket og for* nem hun ellers var i det daglige. Hun fortalte om Camilla Collett,

forfatterinden. Jeg husker den historie, især fordi den gav os et morsomt stikord.

«Fru Collett skrev til mig fra Kristiania,» sa tru Heiberg. Hun vilde saa gjerne bo i Køben* havn. Det forstod jeg selvfølgelig. Norge er kønt; men Kristiania bidrager ikke til at for* skjønne landet. Og Camilla Collett var en skjøn* hetsdyrker. Helst, skrev hun, maatte det være i et hus for sig selv ved vandet med sol og utsigt. Penge hadde hun kun litt av. Et rigtig beskedent ønske; men hun var jo norsk, la hun til. Jeg grundet. Det var jo ret vanskelig. Saa vilde skjæbnen, at venner av mig skulde reise til Italien en vinter. De hadde en deilig villa i Rosenvænget. Den overlot de mig for en lille sum. En ren formsak. Jeg skrev da lykkelig- 198 -

til Camilla Collett, at nu trodde jeg nok, jeg hadde opfyldt alle hendes ønsker. Hun kom. Og jeg førte hende der ud. Huset hadde veranda til haven, til søen. Sol hele dagen. Men Camilla blev surere og surere, jo længer vi gik omkring. Da sa jeg ganske bestyrtet:

«Men Gud, fru Collett, hvad er der iveien med Dem? Er de ikke glad for dette?» Hun svarte mig yderst misfornøiet: «Jeg hadde tænkt mig søiler.» Fru Heibergs gjengivelse av dette optrin, glitret av morskap. Hendes uttryk, da hun beskrev indredningen, værelserne, haven, røbet, at det steg mot en effekt. Vi saa fru Colletts mine. De enkle ord flk ved det en forhøiet munterhet. Saa lænet hun sig bakover i sofaen og lo efter-paa. Og den latter bar Camilla Collett med hendes søiler over i det urkomiske.

Siden naar vi i familien var misfornøiet med et eller andet, sa vi bare:

«Jeg hadde tænkt mig søiler!» Fru Heiberg laa meget tilsengs i den tid. Min far kom til hende og sat hos hende. Jeg saa hende engang strække begge hænder ut mot ham: «Kjære Bjørnson, tak at De saa ofte besøker mig, gamle kone.»

Engang, da hun var oppe, og de kom fra hendes værelse, hvor de ofte sat i timevis og talte sammen, da lyste hendes øine, og hele hendes person var rankere end ellers.- 199 -

«Man blir helt ung igjen sammen med Dem kjære Bjørnson. De bringer ikke alene det fjeld* friske Norge ind til mig; men hele Europa med store tanker og begivenheter.»

Hun gik op og ned og var i humør. Min far lo, saa paa hende og sa:

«De skulde ha været mor til tolv barn, fru Heiberg.»

Da slog hun et slag med nakken og snudde sin person med élan:

«Tror De, det er min skyld, at jeg ikke er det?»

Hun fortalte om Høedt, den av sine fordums kolleger, hun hadet. Hun efterapet hans tale, hans gang. Ogsaa i Hamlet. Jeg hadde aldrig set Høedt; men jeg lo av hans karikatur; for det var det. Og forstod, hvor glimrende den var. Jeg fortalte hende, hvad far hadde sagt om hende som kunstnerinde. Det glædet hende.

«Han er ogsaa en glimrende tilhører. Det er ikke det mindst charmerende ved ham,» la hun til.

Det kongelige Theaters direktør Berner kom til Rom. Og det moret mig at lægge merke til den næsten underdanige maate, han omgikkes fru Heiberg paa. Som overfor en dronning. Vi var i operaen. Heibergs, mine forældre, Berner og jeg med. Vi hadde et par loger. De opførte «Dinorah» av Meyerbeer. Forestillingen be* gyndte ved halv ni tiden. Først kom et par akter av den kjedelige operaen, saa en femakts ballett, saa operaens sidste akt. Det sluttet over klokken- 200 -

et. Berner kom ind til fru Heiberg i mellem* akten. Og konversationen var gjensidig fyldt med munterhet og elskværdigheter. Da han gik, snudde fru Heiberg sig pludselig omkring. Jeg stod bak hende. Hun hadde et ansigt som en ung, skøieragtig smaapike:

«Det fjols, nu opfører han «Dinorah», naar han kommer hjem.»

Der blev ikke meget igjen av Berner efter de ord og det uttryk, som fulgte dem. Han skrum* pet ind til en eller anden unyttig gjenstand i lommeformat. Det indtryk gjorde det paa mig.

Berner opførte ganske rigtig siden Meyerbeers opera.

Naar det blev til alvor, kunde fru Heiberg forresten si fra direkte, klart og suverænt. Hun hadde personlighet nok til det. Jeg, unge hvalp, fik føie det engang. Uten særlig at tænke over det hadde jeg fortalt en morsom historie om skuespiller Phi s ter til de tre døtre. Den var ikke dagligdags, men heller ikke særlig uartig. De sladret. Og saa kom hun stille og høi ind der jeg stod og sa fra. Ingen sterke ord — men. Naa ja, jeg var knust. Hjemme fortalte jeg det ikke. Men jeg følte mig slanten i klærne i flere dage. Min tilbedelse av hendes «pigebørn» fik et tredobbelt knæk efter dette.

Etatsraad Kr i eger, forhenværende minister i Danmark, fru Heibergs særlige beskytter og beundrer, skrev til min mor og takket for den- 201 -

elskværdighet, familien Bjørnson utviste mot hans kjære veninde i Rom.

Far vilde absolut gjøre et selskap for hende hjemme hos os. Mor mente, at hun var altfor forvænt. Vort ambulerende hjem i de smaa stuer trodde ikke mor, hun hadde den rette sans for. Det skedde nu allikevel. Og Gud bevares. Hendes Majestæt lot til at befinde sig vei. Hun blev ogsaa behandlet som den av Guds naade hun var. Der stod en «air» omkring hendes person, som ikke bare blev skapt av de andres beundring. Hendes stil var gjennemført. Enkel — men noli me tangere. Det maa man vite for helt ut at forstaa det komiske ved følgende scene, jeg oplevet, hvor hendes hellige person virkelig led overlast. Det var i et selskap hos vor konsul Bravo i Rom. En liten nervøs, god? modig mand. Han talte intet sprog helt rigtig. Han var saa at si født utlænding. Han var en dansk tysk holstensk jøde. Han var konsul i Rom for alle tre riker. Smaa trippende føtter og et altfor stort hode uten skjæg. Hans stadig forløsende omkvæd til alt, han sa, var:

«Gut — Satan.»

Han uttalte Gud som Gutt. Far har tildels benyttet ham som model til Flarald Gille i «Sigurd Slembe». Hos Bravo var vi altsaa i sel? skap. Han sat og konverserte fru Heiberg. Han forklarte, at han trods «sin alter» — alder — hatte so belissimo — gode — tænter.- 202 -

«De skal føie,» sa han.

Og inden fru Heiberg fik suk for sig, skedde det uhyrlige. Han snappet hendes haand og kjørte den ind i sin mund. Hun for tilbake, som om en slange hadde gapt over den. At hun blev rasende, er for litet sagt. Hun stivnet. Bravo merket ingenting. Han lo salig.

«Ja, er tet ikke wunderbar?»

Han gik godmodig leende sin vei. Fru Hei* berg tapte sig selv fuldstændig. Hun blev til en arrig, gammel dame, mens hun tørret sine fingre av i sit lommetørklæde.

«Er jeg reist saa langt for at opnaa den for* nøielse at komme ind i herr Bravos mund?»

Hun fandt sin værdighet igjen litt efter litt og gik med hele sin grandezza fra selskapet. Bravo var bare salig bukkende og takkende, fordi hun hadde været der.

Den eneste gang, vi var i Skandinavisk For* ening, var juleaften. Bravo præsiderte og talte til stor glæde for os alle sammen for «de tre nortiske konker». Der var ellers stemningsløst og kjedelig, syntes jeg og alle de andre, skjønt fru Heiberg ogsaa var der, og da de begyndte at danse, blev tar fornærmet, merkelig nok, og vi maatte gaa. Desværre. For da begvndte der at bli morsomt.

Aaret i forveien hadde vi ogsaa feiret jul i- 203 -

Rom. Vi var da stilfærdig hjemme med en del venner. Mor hadde op gjennem aarene en liten kasse, hvor hun gjemte alt det, som juletræet skulde bære. Den fulgte med helt ned til Rom. Der laa røde hjerter og gylden frugt. Og jule* træets stjerne. Og hvergang de hang der, alle de kjendte tingene mellem lysene, var de like ny, som hver julekveld var det. Mors vesle træ* kasse fik sin pene tale av far den første Romer* julekveld. Jeg husker ganske godt, hvad han sa. Og slik han sa det. Stilfærdig og varmt som altid ved slike anledninger:

«Kjære Karoline, du har igjen tat op dit lille eventyrskrin. Naar al stasen ligger nede i det, saa ser det hele ut, som det var forloren pynt og ruskomsnusk. Slik som vore længsler og drømme ofte tar sig ut i det daglige slit. Sindet er ikke altid oplagt til at feste eller føie glæde ved det. Men det gjælder at bevare, hvad vi fandt inde i os selv i de store øieblikke. I dem er livets skjønneste sandheter opbevaret. For det er ikke altid slik, at idealerne svæver i luften, og det daglige traak er det egentlige i livet. Nei, vi glemmer ofte os selv mest i de tusinde træge smaating, vi m a a gjøre, glemmer vort hjertelag, vore gode intentioner og staar saa halvt genert i de festlige stunder, fordi vi kjender næsten ikke os selv igjen, husker ikke altid, at vi kan bli saa følsomme, saa vare, saa fvldt med glæde. Det lille skrinet dit, kjæreven, eier de gjemte festlige følelser i sig, som faar sit skjønneste utslag den hellige julekveld. Hellig fordi vi finder os selv, vi tusinder i de tusind hjem. Tak Karoline!»

Julestjernen, som ogsaa laa i mors kasse, den saa jeg første gang, da jeg var fire aar. Det var i Akersgaten. Jeg fik lov til at se paa, at baade far og mor pyntet juletræet. Mor syntes ikke, jeg burde det; men far bad for mig. Om kvelden, da det skulde tændes, og alle de hem* melige tingene i hvitt papir var der inde under juletræet, d a stod vi utenfor døren. Mor og piken holdt paa med at tænde lysene. Jeg hadde fars haand i min, og han var saa nysgjerrig.

«Luk op, Karoline. Vi kan ikke vente længer. Ikke sandt, Bjørn?»

Jeg hoppet av fryd. Og de andre omkring os smilte. Saa blev der spillet paa pianoet av Alida Fougner, mors og fars bedste veninde. Og saa lukket mor op. Men da var far ganske stille. Mor tok mig i den anden haand. Saa gik vi hen til det lysende træ. Far talte ganske sagte næsten. Saa fint og bløtt i stemmen, syntes jeg.

«Kan Bjørn se den stjernen oppe paa jule* træet?»

Det kunde jeg da godt; tor jeg hadde jo været med at se mor sætte den fast.

«Alle grantrær i skogen,» sa far, «har en ly*- 205 -

sende stjerne oppe paa sin høieste top ikveld. Mange, mange smaa engler kommer ned fra him* melen med dem og sætter dem fast som mor idag. Og alle smaa barn, som har været snille hele aaret mot far og mor og alle mennesker, de kan se dem.»

jeg husker, jeg syntes, dette var merkværdig. Siden sa jeg meget logisk til far:

«Jeg kan da ikke komme ut i skogen, jeg; for alle juleaftner er jeg jo i byen.»

Far lo.

«Næste jul gaar vi derut sammen. Vil du det?»

Jeg svarte ja, skjønt jeg ikke var rigtig sikker paa, om jeg vilde.

Mor hadde for sin del altid en liten elfenbens æske med sig. Den fik hun den juleaften i Akers* gaten av forfatteren Baardevik. Han skrev samtidig:

«Kjære Karoline, gjem alle dine sorger i denne æske. Maatte det ikke bli flere, end at du kan faa plads til dem i den.»

Eftersom tiden gaar, skrumper sorgerne ind. Paa den maate har de kanske fundet plads der. Men de var ellers mange. Dette reiseliv var jo dyrt, og far, som aldrig saa paa et regnskap, maatte hun værne om, saa han hadde mindst mulig ondt at tænke paa. For tanken — hans tanker — levet vi jo av. Jeg var jo nu saapas stor, at jeg forstod, at det ikke altid var let. Dette evige forskud hos Hegel laa paa lur be*- 206 -

standig, og mor maatte som oftest skrive til ham efter mere. Mor maatte ogsaa passe paa, saa far ikke gav bort for meget eller «skrev paa» obli* gationer itide og utide. Det var forresten noget, hun aldrig helt fik ham fra. Like til de sidste aar av sit liv kom han i stor uleilighet ved dette, fordi de ikke betalte tilbake. Det var ogsaa de underligste folk, som tigget om penge og de underligste paaskud, de kom med for at faa ham til at hjælpe. Da en ukjendt mand fra Ha* mar bad om otte hundrede kroner til et hønse* hus, vilde han laane ham dem.

«Han skriver saa morsomt og lyrisk, Karoline. Kan du ikke se de lyksalige hønsene.»

Selv hadde han omtrent aldrig penge paa sig. I de senere aar gik han «for sikkerhets skyld» med et guldstykke i portemonnaien. Paa vore utflugter var det altid mor, som betalte. Naar en vert engang imellem — som i Verona — var mer end ublu, da maatte jo mor tale til far. Og blev han saa rasende over saan lumpen uret, saa røk taket av huset. Fra hans personlighet stod der i slike stunder en intens kraft, hvis like jeg al* drig har set, som dengang i Verona. Far gik som en brølende løve op og ned i det separate væ* relse, vi spiste i. Verten stod klint fast til væggen. Og en kellner var like flat i ansigtet som sit eget skjortebryst. Og kanske likesaa skidden. Det gik paa italiensk. Ikke skjældsord. Den sort brukte han aldrig. Nei, det var dommedag over hotel*- 207 -

eiere, verter, kellnere helt ned til Neapel — og endnu længere.

«Una vergonia per Italia.» En skam for Italien. Slikt gjør altid indtryk paa italienere. Naar man kan faa tak i deres fædrelandsfølelse, da har man tak i deres hjerte. Verten hadde vist* nok en fornemmelse av, at han selv var flyttet ned til Vesuv. Eller at bjerget ialfald var flyt* tet op til ham. Han ventet ikke paa næste ut* brud. Men gav sig og forsikret dyrt og hellig, at han ofret sit liv tor Italien heller, end han vilde gjøre skam paa det. Det hele var bare en feiltagelse. Aldrig hadde noget menneske tænkt paa at ville bedrage. Far stod opreist, likblek, og det gnistret bak brillene. Han bare pekte paa døren og sa rasende, næsten uten stemme: «Andate via, signore.» Ut med Dem. Og jeg synes døren aapnet sig av sig selv som paa teatret. Ialfald saa det ut, som om vert og kellner faldt gjennem væggen. Væk var de. Luf* ten var saa ladet, saa en formelig kunde vente, at et eller andet skulde eksplodere. Lina skalv i knærne. Hun satte sig:

«Jeg vil heller betale en maaneds løn,» sa hun, «end at opleve en slik scene til.»

Far bare saa paa hende og gik ut. Bergliot satte i at skrike. Og mor fik fat paa signoraen og betalte — den reviderte regning.

Dengang i Capo le Case hadde vi over os en familie med megen ungdom. De holdt styr- 208 -

ofte til langt ut paa natten. Dette hindret vor søvn. Og far sendte gjentagende bud, at de maatte slutte tidligere. Nei, det hjalp ikke. Saa en nat klok* ken tre, da de danset, saa vor lysekrone skalv, føk han op av sengen, fik paa sig det nødven* digste og over det en slobrok. Vi hørte kort efter tramp og hyl og saa ramlet det nedover alle trapper. Far kom leende tilbake.

«Jeg forstaar pokker ikke, hvad de blev saa rædde for. Men da jeg stod, hvor de danset og satte i med høi røst:

«Basta, Basta,»

saa skrek de og sprang ut av stuen. Og fruen i huset segnet ned paa en sofa. Jeg maatte le. Himmelhøit. Men da løp vertinden sin vei. Hun maa ha trodd, jeg var blit gal.»

Og han lo og lo.

«Se dig i speilet, Bjørnstjerne,» sa mor.

Flans store lug stod ret op som to vældige horn paa en faun. Øienbrynene var vilde og lynte ret ut i luften av kamplyst. Halsen laa fri og skjortekraven utover. Han lignet sin far den nat* ten paa Søgne prestegaard. Intet under, at en slik uventet pan fra det høie nord i den italien* ske dansesal blev til panik.

«Igrunden syntes jeg synd paa dem,» la han til. «De var saa unge og glade.»

Vi sendte næste dag bud op, at de for os godt kunde danse, naar det bare ikke blev for sent. Aldrig hørte vi en lyd mere.- 209 -

«Jeg tror,» sa Borch, «at de selv midt paa dagen gaar i hoselæsten efter dette. Hele fami= lien.»

En aften dengang i Rom i et selskap, hvor flere var tilstede, husker jeg, min far fortalte sin korte fortælling «Trond». Han stod op mot en væg. Lænet til den. Gik litt frem, eftersom fortællingen steg. Løftet bare den ene arm i den største effekt. Der var en plastisk skjønhet over hans bevægelser, som man godt kan kalde klassisk.

Han førte sig i det hele tat overordent* lig smukt. Jeg har op gjennem tiderne ofte beundret ham for det. Av de statuer, som fin* des av ham i Norge, skal man ikke faa indtryk av det.

Slutningen av fortællingen var saa smertefyldt, slik han gjengav den. Og jeg husker, han gjorde en lang, lang pause og næsten hvisket de sidste ord om Trond, som «saa sig underlig omkring».

«De er makeløs, Bjørnson,» sa fru Heiberg. «Det kan ikke gjøres bedre. Men hvad blir der saa av den stakkels dreng?»

Hun mente Trond.

Hvad far svarte husker jeg ikke. Men jeg erindrer, at jeg laa i min seng længe den nat og tænkte paa Trond. Jeg var syk over, at han orket at skjære de strengene over. Saa ung jeg var, følte jeg, at Trond selv ikke syntes, han dudde til noget. Saa overvældende var det ny, han møtte. Og det forstod jeg!- 210 -

Fru Heiberg reiste sydover. Hun hadde sta* dig feber i Rom. Det hadde været en morsom tid. Mot mig var fru Heiberg altid meget ven* lig. Jeg tror, hun og tar moret sig over mine kavallermæssige anstrengelser like overfor de tre unge damer. Da jeg var blit alene igjen, for* søkte jeg halvt at puste liv i min huslige flamme. Men for mig var den utslukt. Anita lot mig gaa i skyggen av sin lille glade person. Jeg kom ikke mere op paa solsiden av hende. Lina saa det og ertet mig. Men jeg trøstet mig. Der skulde saa uhyre litet til for at faa mig i godt humør. Det meste blev til sol i mit sind. Sky* erne laa ikke længe.

Jeg var ofte oppe hos billedhugger Hassel* ri i s. Jeg saa hans utkast til Heinestatuen, som siden, kjøpt av keiserinde Elisabeth, havnet paa Korfu, og som keiser Wilhelm, da han overtok hendes villa, lot fjerne. Hasselriis gav mig Hei* nes digte. Jeg suget dem i mig, som løs jord suger regn. Han syntes nok, at mine kundskaper var saare smaa. Han gav mig bøker at læse. Han talte meget med mig. Ellers var byen Rom mit daglige liv. Kirkerne sang sine hellige me* lodier for mig, og museerne talte til mig, og den store tid bygget sig op i min fantasi.- 211 -

En dag paa mine streiftog kom jeg forbi en nybygning. Opunder et stillads lænet en ung murersvend sig til den hvite husvæg. Han stod midt i solen og røkte en cigaret. Jeg stanset op, fordi et svarthaaret, vakkert pikebarn med gulbrun hud, gult tørklæde om halsen og rødt skjørt kom gaaende og braastanset, da hun saa ham, som stod der. Hun vilde ind i porten. En svær port, som var et mørkt svælg. De to talte et par ord, hurtig, hviskende; hun vilde netop gaa fra ham. Da sprang der ut fra mørket en hvit mand, som rev hende overende og satte en kniv like ind i strupen paa den unge murer. Blod sprutet ut over de hvite klærne til dem begge, over den hvite muren. Han, den gale med kniven, skrek med blod i sit ansigt. Han vilde ind paa hende. Men han, som var blit stukket, støttet sig til muren. Saa faldt han. Kvinden hvinte, talte, skrek. Masser av murere, av gatens folk kom til. Gendarmer sprang frem fra et gatehjørne. Jeg ravet bort langs husvæg* gen. Rædselen gik i maven paa mig. Jeg vilde kaste op eller besvime. Men jeg kom mig ind i en mørk kirke. Der var gudstjeneste. Kling* ling, sa klokken, folk knælte. Klingling, sa den igjen. De reiste sig. Og presten ved alteret sang enstonig med bløt stemme gudsord paa latin ut i rummet. Menigheten svarte kort og sterkt: Amen. Dette rent mekaniske, som gjen* tok sig, strammet mig op. Jeg fandt mig selv

15 — Bjørn Bjørnson.- 212 -

igjen. Da jeg kom hjem, fortalte jeg det nogen? lunde rolig. Lina sa:

«Du skrøner selvfølgelig.»

Det fik mig i fuldstændig raseri. Rædselen, som hadde kapslet sig ind, brøt ut og blev til hysterisk sinne. Far tok mig i kraven og rystet mig. Jeg kastet mig ned paa min seng og graat med al verdens jammer og elendighet over mig. Mor kom ind og tok mig ind til sig. Dette var igrunden første gang i mit liv, jeg var blit saa hidsig. Uten vet og forstand. Det er hændt enkelte gange siden.XV.

"T"il Neapel. Til endnu mere sol, til endnu mere fryd. Helt ned til Sorrent skulde vi. Grøn* vold var med os. Munter og hyggelig som altid. Alle mennesker var det, syntes jeg. Det var da ikke mulig at føie det anderledes, naar en selv var saa glad.

En kort tur paa tredje klasse, og saa stod solen over havet ved Neapel. Det stille blaa hav. Som vi stirret. Vi hadde ikke set det paa to aar. Og som far blev bevæget. Ivrige smaabølger løste sig ut fra soltaaken og laa der og suget stran* den med lange striper efter sig. Nye kom til og blandet sig med dem, som var. De klasket og sprøitet rundt stenene og langet ut efter hverandre med hvite skumfingre. Levende væse* ner, som lekte. Slik saa det ut.

«Hernede er de oftest godlynt som idag,» sa far. «Av al natur har havet mest at fortælle os,» la han til.

Vi hang ut gjennem vinduene. Og vi ung* dommer viftet med hænderne til havet som til en gammel kjending.r

«Disse bølgerne,» sa far til Erling og Bergliot, «de har været hjemme oppe hos os. Men der er de ikke alletider saa snille.»

«Nei, det var visst», sa Lina, «jeg husker dem fra Malmø til Stralsund.»

Neapel var et dragsug. Indtrykkene hvirvlet rundt med mig. I de byer, jeg ellers hadde været, var mennesker, dyr og huser hver av dem noget for sig. Men her var gaten et eneste stort levende mylder. En tusenfoldig fryd, syntes jeg, av laat og stemmer, som hørte sammen og larmet, fra rendestenen fyldt med unger og vand og skidt og kaalblade og smaa æsler, som skrøt og aat, helt op gjennem alle etager til de øverste aapne vinduer. Og manden med sin pianofortelire* kasse stod og veivet midt i gaten og accompag* nerte hele morskapen, saa det sprang med klin* gende toner og lystighet gjennem mange kvar* taler. Slik gik Lina og jeg fra gate til gate i byen sammen og glante og undret os og moret os og kom hjem og fortalte. Lina var nu saa lækker. Italienerne snudde sig efter hende. Denne norske landsens jente hadde en reisning og en førelse, som mangen en dame kunde mis* unde hende. Jeg husker godt den sidste jule* kveld i den skandinaviske forening i Rom, da hun var med os, og fru billedhugger Runeberg kom hen til min mor og mente, at det var galt av hende at ta «tjenstflickan» med dit. Da svarte mor, at for hende og os var Lina likesaa god- 215 -

som nogen anden. Det var sandt. Og naar de smaa, Erling og Bergliot, var der, saa maatte Lina være der. Den danske maler Pie tro Krohn hørte om dette og gik hen til Lina — og førte hende tilbords.

«Det glemmer jeg Dem aldrig, Krohn,» sa mor.

«Hun var skam fornøielig at snakkke med ved bordet,» sa Krohn. «Jeg vilde male hende som en madonna. Men da sa hun ganske tørt, at hun trodde ikke Vor Herre vilde være tjent med hende. Hun var ikke enfoldig nok for den Helligaand, mente hun.»

Det lo Krohn meget av.

Jeg var vidne til alt dette.

«Du tier, saa Lina ikke faar vite noget om det, som er sagt ikveld om hende,» sa mor noksaa hidsig.

«Jeg har heller ikke sagt noget,» svarte jeg, høist uskyldig.

«Jeg kjender dig, du er som din far, naar du blir ivrig.»

Dette var jeg meget indignert over. Og alli= kevel knep det haardt med at tie stille. Jeg er ikke sikker paa, at jeg kunde dy mig heller. For Lina likte ikke fru Runeberg efter den dagen.

Jeg gik sammen med Grønvold for at se det uhyre San Carlo teater i Neapel en formiddag.- 216 -

Der var ingen forestilling i den tid. Vi stod tilslut nede i parkettet. Ovenfra strøk dagslyset paa skraa ind i det store, mørke rum. Skidne graagule striper, som ogsaa faldt litt ind paa scenen. Der øvet en danser sig alene. Det var en uhyggelig blek og alvorlig mand. Han hadde en sort, bløt silkeskjorte, sorte knæbukser og strømper. Han sprat frem og tilbake, og en violin, jeg ikke saa, gnugget et slags rytme. Ellers var ingen der. Denne hoppende danse macabre til de usselige toner i det døde halv? mørke der oppe paa scenen, det var et ynkelig og nøkternt syn.

Ikke sjelden i mit liv har jeg sittet alene i et utslukt teater. Alt, som foregik der om kvelden: musikken,

menneskene, lyshavet, glæden, skjønheten, der fløt ut i det store øde og gik tilbunds i stilheten. Og tankerne magtet ikke at faa det op. Og der var noget, som spurte inde i mig:

«Hvad er det godt for alt sammen?»

Det er farlig at sitte ensom i et slikt hus, som er skapt til fest, naar mørket brutalt er sluppet ind i det. Da utleverer det mangen en illusion ynkelig og nøkternt, som dengang jeg saa danse? ren i Neapel.

Efterat vi hadde set San Carlo, traf vi hele familien til middag. Der kom talen paa teatret. Jeg husker, min far sa:- 217 -

«Teatret er det, jeg tænker mindst paa om dagen' og drømmer mest om om natten.»

De talte videre om teatret fra oldtiden og helt op i middelalderen. Passionsspillene og den itali* enske commedia dell' arte. Det var meget mor* somt at høre paa. Saa kom de til de sydtyske og bayerske bondekomedier. Og da ogsaa til vore egne oplevelser i Schwaz, da Grønvold og vi barn gik ut til den vesle landsbyen Buch og saa paa Holbergs «Jeppe paa Berget», som bønderne spilte i en gammel laave, de hadde indrettet til teater. Vi visste ikke, hvad der skulde spilles. Vi gik for at se paa hvad som helst. Og vi, Grøn* vold og jeg, kan nok si, vi blev overrasket, da vi fuldstændig i alle enkeltheter flk se vor egen Jeppe. Jeg kjendte allerede dengang godt Hol* bergs komedier. Og slik som bønderne moret sig. Der spiltes endog i kostumer. Gamle drag* ter, som opbevares i generationer. Som regel er det presten, som tar vare paa dem. Ja, der var glæde. Imellem akterne kom enkelte aktører ned til sine venner og bekjendte og blev traktert med god tiroler rødvin. Ellers var det fuldt alvor over spillet. Jeg husker især Jeppe og ridefogdens kone. Og der Jeppe er storkar, var godsets jenter og gutter tilstede, for saa vidt som de stod og tittet i den store utgangsdør i bakgrunden og lo. Men Jeppe saa dem ikke. Da jeg satte stykket i scene selv engang, tok jeg op den ide. Det gav det hele mere liv og sand*- 218 -

synlighet. Landsbyens og godsets folk maatte jo helt ut bli delagtig i Jeppes straf til morskap og til advarsel. Ikke bare de par herrer, men hele omegnen. De gjorde rammen omkring Jeppe større og rikere. Vi saa ogsaa en ældgammel ridderkomedie. Og utenfor var det sommer, og solen fløt ind, hvor den kunde komme til. Men det forstyrret os ikke. Vor andagt og vor glæde koncentrerte sig paa den lille scene med sin fattige belysning. Der var det virkelige liv. Utenfor det uvirkelige. Slik var jeg tilstede med hele min guttefantasi. Og jeg maa — uten at si for meget om mig selv — faa lov til at be* merke, at jeg endnu er like ungdommelig optat, naar jeg ser noget, som fryder mit sind.

Akvariet saa vi ogsaa, det verdensberømte, som Neapel eier. Havbunden i miniatur. Jeg husker, at jeg med en gang følte havet ganske anderledes tat op i min fantasi. Jeg gik likesom tilbunds i det. Før var det bølgerne og de enkelte fiske, vi kjendte, som var havet. — Vi var i museerne med alle de antikke statuer og malerier. Far gik omkring med os og fortalte og forklarte. Noget, han sjelden hadde tid til. Og derfor var det en fest.XVIII.

Til Pompei hele familien. Der bodde vi i et pensionat. Einar drog op til Vesuv. Jeg vilde ikke. Selve den gamle by var det, jeg drømte om. Ogsaa der gik far med. Og han skapte liv i det døde. Byen opstod og fortalte om sig selv. Vi skulde videre til Sorrent. Mor selvfølgelig reiste først dit hen for at søke hus. Og saa kom hun tilbake med et eventyrslot. Hertugen av Syracusas villa, som stod ledig, og som en anden hadde leiet og nu lot os faa bo i for en rimelig betaling.

Og saa bar det løs over land med klingende spil; for de magre hester — tre foran hver vogn — hadde kranser av smaa klokker. Først hadde vi akkorderet om prisen. Det vrimlet av kusker og yret av unger, og prisene tok himmelstors mende farver og sank ned igjen i støvet, eftersom konkurransen tok livet av dem. Far geraadet udi raseri flere gange:

«De bedrager. Hører du, Karoline?» «Men det lever de jo av, Bjørnstjerne!» «Slik svarer du ikke, Karoline.»- 220 -

«Vi lever av at hindre det mest mulig til vor fordel. Det gaar op i op,» mente Grønvold.

Saa blev det endelig herlighet og glæde. Vi hadde faat fat i to vogne for en rimelig pris. Det lot til, at hele det

levende Pompei var in* teressert i disse avgjørelser.

«Det vilde ikke undre mig, om det døde Pompei ogsaa stod op for at være med at disku* tere disse spørsmaal,» sa Grønvold.

Hundreder stod omkring. Og vi kom med hver vor bestemte gjenstand, som vi læsset op i vognene. Stemningen var høi og forventnings* fuld. Ingen la merke til, at vi «saa ut som en fattig missionærfamilie, som skulde ut og im* ponere de vilde».

Saa ringlet vi avsted. Morgenen var solklar. Vesuv stod med en tyk røk op av krateret. Men en let bris holdt paa at hale den ut over him* melen i lange strimer, hvergang den truet med at tætne til og forstyrre det gode humør i land* skapet. Byerne rundt om bjerget blev til hvite flekker og rødgule striper langs kysten. Og Neapel myldret med huser og spir og kupler. Og unger sprang og hoppet og danset rundt vognene i hver by og paa landeveien.

«Soldi, Soldi.» Penger, penger, skrek de. Jeg husker især en liten jente, barbent selvfølgelig med et brunt litet kort skjørt og en jakke, som betydde serk. Men mellem skjørtet og jakken skinnet den gulbrune hud. Og det var sølet, og- 221 -

hun holdt det vesle skjørtet sit altfor høit op. Og det skvat og sprat med skitt over hele hendes lille person. Men øinene var glade, og hun lo og holdt haanden ut. Og hestebjelderne gav sin muntre melodi til alle tilrop. Og vi kastet soldi. Og faldt de i sølen, blev unge* flokken en levende klump med ben og armer og nakne smaa rumper. Men den vesle jent* ungen, hun fik lov til at staa op paa vogntrinnet og ta imot — una lira. Grønvold, som holdt hende, maatte bruke et helt lommetørklæ for at tørre skitten av sig.

«Jeg tror aldrig i mit liv, jeg har hat en morsommere kjøretur,» sa far.

Og det var vi alle enige om. Ikke mindst Erling, som hadde faat lov til at holde tøm* merne.

Villaen i Sorrent laa like ved havet med en trappegang gjennem berget ned til stranden. Paa begge sider av den lange allé, som førte til det hvite stenhus, var orangehaver bak høie gjærder. Og en stor terrasse var der foran fars arbeidsrum med utsigt over Capri og hele bug* ten til Neapel. Et paradis.

En av de første dage husker jeg mig selv paa terrassen. Jeg stod alene og saa mot Vesuv og Pompei, og jeg tænkte paa byen, som blev be* gravet av fjeldet. Dette satte jeg musik til. Om- 222 -

den var original, tør jeg ikke indestaa for. Jeg syntes, den var glimrende. Jeg nynnet og fandt en gren og slog takt til. Jeg glemte alting om* kring mig. Jeg husker saavidt to linjer av tek* sten jeg laget:

Solen steg i glædens rødme, Døden laa i fjeldet gjemt!

Disse — betagende ord inspirerte mig. Da kom far frem i det aapne vindu:

«Staa ikke der og blaas, gut. Jeg mener, fan* den plager dig!»

Dirigenten tapte sin taktstok, og hans orkester forstummet. Selv sneg han sig ned til havet. Jeg følte mig vei saa ydmyget denne gang, som da jeg efter «Marri Anne» blev hævet op efter bakdelen og slængt ned i mors dyner.

Fru Heiberg med sine døtre bodde ikke saa langt borte. Jeg saa dem engang imellem. Fru Heiberg kom en dag til at tale om sin tro paa «de smaa hjælpende alfer». Det samme, hun skriver om i sine erindringer. Hun var bedaa* rende, mens hun fortalte om dette.

Hun sat nede i græsset langt fra huset hjemme i Rosenvænget og sydde, og pludselig opdaget hun, at hun hadde glemt sin saks. Hun ønsket saa, at den var der. Og se — ikke langt fra hende stod den pludselig og spriket i græsset.- 223 -

Hun trodde fuldt og fast, at hendes alfer hadde bragt den. Der var en ynde over beskrivelsen. Og en munter, indsmigrende form, som gik ut paa at faa os andre til at tro som hun. Far sværmet for hende. Det er sikkert. Og hans følelser var igjen i slegt med det, han altid var svak for: det kulturelle, som fik et gratiøst, muntert utslag. Ogsaa i sin sarkasme. Jeg maa mindes mangfoldige aar efter fru Heibergs død, at vi var hos maleren Pietro

Krohn i Kjøben* havn en aften. Han bodde i fru Heibergs gamle villa. Der talte far ved bordet til hendes minde. Han bygget hende op, saa hun stod som en størrelse i sin samtid. Hele det Danmark om* kring hende og hendes mand, Johan Ludvig Heiberg, steg frem i sin æstetik, i sit intime liv og i sit politiske syn paa tiden. Lignelser og billeder fulgte inspirerende paa hinanden, saa alle blev revet med. En av gjesterne sa med lune:

«Det er som en gave at faa det gamle, som vi hadde glemt eller ikke kjendt, serveret paa den maate. Og du rækker os det i en buket av duftende blomster i de danske farver. Tak vor kjære ven, Danmarks ven.»

Den mand, vi leiet hos i Sorrent, var en ven av Gambetta. Og han var ofte indom og pratet politik med far. Da var det at gaa op og ned- 224 -

paa terrassen i maaneskin. Der var han meget i den tid. Han arbeidet ikke stort. Han var træt, sa mor. Vi hadde hertugens kok til at lage mat for os. Jeg ser os endnu sitte i den kjølige, lyse spisestue med stenfliser paa gulvet.

«Her er svært fornemt,» sa Lina. Hun spiste med os, da hun jo ikke gik i kjøkkenet. «Det staar slet ikke i forhold til hele dette fine huset, at ungerne ligger paa maven hver kveld og rapser appelsiner fra villahaverne,» lo hun.

Stor opstandelse.

«Det er de appelsiner, som ligger paa jorden og raatner allikevel,» sa Einar.

Far tok dette meget alvorlig. Han forbød os denslags. Og forlangte, at vi skulde erstatte, hvad vi hadde tat.

«Kanske kjøpe appelsiner til ham i byen?» sa jeg. «Han eier ellers hundrede tusinder. Jeg tror ikke, at de par, vi har tat —»

Far indlot sig ikke i diskussion.

«Dette skal slutte,» sa han. «Jeg optræder ikke offentlig som en hæderlig mand om dagen i skrift og tale og lar mine unger stjæle appel? siner om natten.»

Vi var rasende paa Lina. Einar paastod, at hun ogsaa hadde «ligget paa maven der ute».

Forfærdelige scener fulgte paa dette.

Einar fandt en utvei. Han betalte et par soldi til svarte, smaa indfødte for at kare appelsiner frem om kvelden. Han kom med fanget fuldt.- 225 -

«Hvor har du dem fra?» Vi ungdommer og Lina stod omkring ham.

Jo, han hadde kjøpt dem av nogen smaa barn for ingenting næsten.

Sandt og usandt altsaa. Han utviklet sig til kjøbmand.

Vi aat.

«Dette med de ungerne er løgn,» sa Lina.

«Næsten,» sa Einar. «Men det rager ikke dig.»

Hvordan det var, saa hadde vi altid appelsiner. Men mor tok fars paabud meget alvorlig. Og han flk igjen vite om det.

Der blev holdt en tale til os, mens vi stod der angergivne, men med hemmelig lyst paa endnu flere appelsiner.

«For en skam! Og du Bjørn, som er en vok* sen gut snart, du foregaar med et slikt eksem* pel. D u fortjente juling fremfor alle de andre -»

Heldigvis kom Gambettas ven og reddet denne prekære situation fra at ta de frygteligste dimen* sioner. For hadde far lagt haand paa mig, som allerede følte mig som kavaler, da hadde jeg gaat i vandet. Det sa jeg til Lina i stort oprør.

«Ja, det hadde du vei,» svarte hun ganske tørt, «du kan jo svømme!»

Vor vert forklarte far leende, at vi for en lire om uken eller for ingenting sikkert kunde faa æte alle de appelsiner, som laa paa marken. Og meget mere.- 226 -

Dette ærgret Einar at høre; for de smaaguttene hadde faat «altfor meget» av ham.

Det blev ikke saa morsomt mere med de appelsinerne, siden vi kunde skaffe os dem paa den maaten.

Jeg hadde igjen faat mig et nyt sværmeri. Men hun var bak et gyldent gitter. Under palmer gik hun — med havet glitrende mellem stam* merne. Mellem blomster gik hun lysklædt paa brunstrødde havestier. Og hun hadde en deilig paafugl efter sig med opslaat vifte. Og hun gik der hver dag. Og jeg stod der hver dag. Og hun var vakrere end Vittoria, end Anita. Et smil fik jeg — da hun blev vant til mig. Hun rakte mig blomster av og til. Ja, engang fik jeg hendes haand gjennem gitteret, da jeg stod der sidste gang og sa farvel.

«Adio, devo partire per sempre.»

«Ah,» sa hun og saa fin og bedaarende ut. Og da kom hendes haand.

Dette blev til store og mangfoldige ople* velser for mig i mine drømmerier. Jeg hadde hende paa terrassen i maaneskin. Paa bølgerne, som skvulpet der nede. Og jeg gik gjennem skogen med hende haand i haand. Og altid var der en duft av liljer og en sødme i min erin* dring, naar jeg husket hende. Slik som blom* sterne fyldte luften med aroma, især naar hav*- 227 -

brisen stod paa, mens hun gik der og saa lykke* lig ut.

Det var, naar jeg om eftermiddagen skulde paa posten med breve for far, at jeg blev hæn* gende igjen foran den gyldne gitterport. Det var uhyre, syntes jeg, hvad far skrev for en mængde breve. Næsten hver dag skulde der rekommanderes et eller flere stykker. Og saa mange breve, som han fik. Og blade. Og tids* skrifter.

«Det ser ut, som om du regjerte Europa herfra,» lo Grønvold.

«Kjære, er dette saa meget da?» sa far. Han var vant til ganske andre portioner hjemme. I de senere aar gik hans digtergage og mere til op i frimerker.

Jeg stod en eftermiddag som sedvanlig paa min post ved gitteret. Da hørte jeg Bergliot og Erling:

«Bjø*ø*ø*rn.»

De kom gaaende som saa ofte haand i haand. Nu løp de henimot mig. Altsaa var jeg opdaget.

Bergliot, rasende ivrig:

«Hvad gjør'u der da?»

Erling vilde allerede klatre op. Den nederste del av døren var dækket av en forgyldt jern* plate. Jeg fik fat i ham.

«Hvis dere tier stille —»

«Hvad gjør'u da?»

«Hvis dere tier stille, skal dere faa femti cente* cimi hver om uken.»

16 — Bjørn Bjørnson.- 228 -

«Hvad gjør'u da?»

«Jeg snakker italiensk for at øve mig med en ung gut, som gaar i haven.»

Dette var min første — mindre sandfærdige forklaring for at redde en situation, hvor en kvinde spilte hovedrollen. Jeg husker dette hi? storiske øieblik specielt.

«La vors først faa se da,» sa Erling. Han var mistroisk.

«Ikke fortæl noget om dette hjemme, da,» sa

jeg-

«La vors faa se først,» sa Bergliot, nu ogsaa hoppende ivrig.

«Vær snille, saa faar dere de femti —»

«Vi vil ha en lire,» sa Erling.

«Ja,» sa ogsaa Bergliot.

Jeg maatte ut med den straks. Jeg tok den fra postpengene. Min første, og jeg maa lægge til, min eneste kassesvig. Jeg tigget siden den liren til de to ungerne av Lina, som igjen satte dem paa regnskapet til mor som — diverse. Eller allehaande. Far kunde det ikke nytte at be om noget. For det første hadde han, som sagt, sjelden penge paa sig. For det andet var han latterlig ivrig for at faa smaabeløp tilbake. De store gav han gjerne bort.

Engang «laante» jeg fem lire av ham. Det var i Rom. Jeg hadde allerede været teaterchef i Kristiania. Disse fem lirene husket han itide og utide. Saa blev mor lei av dette og gav mig- 229 -

dem. Jeg gav dem igjen til far. Og han gik saa til mor:

«Karoline, tænk Bjørn har git mig de fem lirene. Et mirakel, du!»

Mor syntes ikke, det var saa merkelig.

Naar mor kunde komme til et øieblik, saa la hun sig hen paa en sofa eller en seng. Men det varte aldrig længe. Og naar hun først var i aktivitet, saa gik det med lidenskabelig hurtighet og intensitet. Hun var svak. Javel. Men hun var sterkere end os alle sammen.

Tid til at «ligge paa terrassen» hadde hun jo ikke.

«Har du ikke tid til at skrive noget av for mig da, Karoline ?»

Jo, det hadde hun selvfølgelig som altid.

Der var ogsaa særlig vigtige breve, som hun maatte skrive av. Ikke som kopi. Det brukte far aldrig. Og aldrig tænkte han vei eller trodde, at hans breve nogensinde skulde bli trykt. Det var engang et brev, mor hadde læst, som nok var temmelig fykende og liketil:

«Tænk, om et saant brev nogensinde blir offent* liggjort,» sa mor.

«Har du hørt slikt snak?»

Herligheten i Sorrent varte ikke længe. Det var bare en efterret, sa far, den sidste godbit av Italien, inden vi drog nordover.- 230 -

«Og saa kommer Aulestad. Hvad Karoline? Hvad unger? Og De, Lina? De sier naturligvis: Gid det ikke laa paa landet! Ved Gud, det er for galt. Og saa har De bundet Dem til en bonde. Forstaar De da ikke, De bondejente, hvad det vil si at arbeide op jorden? Forstaar De ikke de deilige ordene, at det er fra jorden, vi kommer? Og at det er fra jorden, vi skal opstaa? Hele vort land» — han var meget opbragt.

«Men jeg har da ikke sagt nogen ting,» sa Lina.

«Nei, jeg indrømmer det. Men De kunde ha sagt det. Og allerede det gjør mig rasende.»

Da maatte vi le. Og far med. Og Bergliot, som ikke eiet respekt, hun gik bort og puffet til ham:

«Du er god, du far.»

Hun sa du. Noget, jeg aldrig hadde gjort.XVIII.

Caa brøt vi op da. Det var, som far flk den ^ store længsel i sig, da endelig bestemmelsen var tat. At nu skulde det bære hjemover igjen.

Mor hadde mangen en tung stund ved tanken paa fremtiden. Far ikke. Ialfald ikke i de da* gene. Nei, det hadde han ikke. Jeg husker hans straalende humør for godt til det.

Veien skulde gaa over Neapel, hvor Grønvold forlot os, via Ancona, Venedig, Schwaz mot nord. Ancona glemmer jeg aldrig, fordi jeg der — sørgelige ihukommelse — fik den næst sidste ørefik i mit liv av min opbrusende herr Fader. Som sedvanlig var han irritabel. Vi hadde ogsaa reist en lang tur igjen. Og vore reisevilkaar var jo ingen nervekur. Men denne gang var det nu rent galt med ham. Han speidet efter et bytte for at kunne ta tilsprang. Den følelse hadde jeg. Og anledningen kom. I den obli* gate omnibus til hotellet var vinduet i døren ikke istand. Der sat far. Jeg likeoverfor. De andre tæt sammen med pakker og plaids paa knærne og under og mellem os. «Husets indvolde»,- 232 -

som han den morgen slængte i os. Saa flk kusken et anfald av flot humør i den aarle morgenstund og svinget med den uhyre piske* snert. Han langer ut, saa den klasker ind gjen* nem den aapne rute, og saa træffer han tordenens gud like paa kindet. Det gjorde selvfølgelig vondt. Og et ansigt, som overraskes paa den maate, især naar det paa forhaand er fyldt med mørk høitidelighet — det blir latterlig. Over* gangen like ind i grimacen er for barok. Og min far flk pludselig det ene kind skutt op mot venstre øie, og næsen fulgte efter. Jeg forsøkte at holde mig et øieblik. Men da jeg saa, at alle de andre sat og stred for livet, da sprak jeg. Regelret. Jeg lo. Saa kom spranget, som ventende var. Løven kastet sig over byttet. Pang. Jeg fik en lab paa mit venstre øre, saa jeg saa alle nattens stjerner ti timer, før de vir* kelig viste sig. Jeg blev saa rasende, saa jeg ikke graat engang. Bergliot satte i at skrike. Og Erling saa olm ut.

«Hvad er det, du gjør, Bjørnson?» sa mor.

Og Einar i vildt oprør:

«Det er daarlig gjort.»

Far tok ham i skulderen.

«Men Bjørnson,» sa mor og vilde reise sig.

«Hold du bare med ungerne mot mig!»

«Ja det var vei,» sa Lina.

«Hvad er det De vover?»

Da stanset omnibussen. Glat raserte ansigter- 233 -

smilte og bukket. Portieren var reserveret og fornem. Som en avsat greve, ansat paa drikke* penge. Vi blev mønstret, mens vi samlet vore oprørske gemytter saa godt, vi kunde, og kom os ut. Far hadde reisning. Jupiter var forurettet og forn'ærmet. Portieren antydet, at han vilde nedlade sig til at tale til os. Da flk han torden* kilen tvers gjennem hele høitideligheten sin. Far sa rasende:

«Parlate con mia moglie.» Tal med min frue. Det himmelske projektil maa ha truffet ham i maven; for han knækket sammen, og det for* melig dat ut av ham:

«Si signore capitano.» Javel, herr kaptein. Det var saa usigelig komisk. Og da vi havnet oppe i vore værelser, fortalte jeg det til mor. Saa lo vi alle sammen. Far kom ind endnu fyldt med uforløste dønninger fra sidste storm* gang. Bergliot sprang ind paa ham og sa: «Er du kaptein, du da, far?» Det blev forløsning. Han maatte til, han ogsaa. Han hadde jo hørt det, portieren sa. Og efter det, vi hadde oplevet, blev latteren forso* ning og lykke for alle parter. Og saa gik vi ut for at se paa Ancona Jeg stod oppe ved den gamle domkirke sammen med far og saa ut over havnen og havet. Han skriver om dette syn i kaptein Mansana:

«Aa, den bugt ved Ancona, hvor kjækt den buer, hvor skarp blaasort er havflaten, hvor- 234 -

bløte farveovergangene ut over havet, endende inde i en lystaake.»

Vi drog videre mot Venedig.

Venedig blev en straalende oplevelse. Far tok sig tid til at vandre omkring med os. Ro omkring med os. Gaa ind i kirker og gallerier. Han var festlig oplagt. Skjønheten der, glæden over det, han gik imøte hjemme, det gav en let

og lys stemning. Og ingenting kom imellem ham og os. Ingen fremmede. Ingen bud utenifra og ingen andre tanker end den at gaa i «flok og følge» med os, som skulde være med paa at ta et be? geistret tak og farvel — og paa gjensyn — med Italien. Og vi skvulper omkring i kanalene, hele den «lykkelige familie». Jeg ser far i sin lysegraa dragt sitte med mor og de smaa tæt ind til sig. Og Einar og jeg like ved. Og Lina fremme alene halvt i egne tunderinger.

«Hvor deilig de har det, de, som kan gli saa behagelig gjennem livet. Rodd frem av skjæbnen — uten sorger.»

«Det kunde da ikke du, Bjørnstjerne, i længden.»

«Sier du det, Karoline? Nei, kanske ikke altid. Alen at ha det sikre at ty ind til. Hvad? Ha det like utenfor døren, naar en vilde og trængte til det? La os tro, at vi naar det, Karoline. Jeg er i det hele tat svært velhavende idag,» lo han.

«Det er du jo ogsaa, Bjørnstjerne.»- 235 -

Om kvelden var vi i operaen. Far, mor, Einar og jeg. Det var «Il Barbiere di Seviglia» av Rossini. Far fortalte os indholdet, mens vi sat og ventet. Vi var kommet svært tidlig. Violi* nerne klimpret og blev stemte. Oboerne skrattet litt, og fløiterne var mest utaalmodige, mens de andre instrumenter fløt indimellem med hver sin melodi. Folk kom, leende og temmelig støiende. Jeg sat og svedet forventningens sved med klamme hænder og bankende hjerte. Jeg vet ikke, at jeg i mine ungdomsaar har hat en større lykkefølelse end den aften. Ikke bare musikken, handlingen, utførelsen. Ikke bare det, at far fyldte teatret med sin fryd. Jeg er sikker paa, den forplantet sig videre forbi os. Alt dette alene øket ikke den henførelse, jeg var i. Nei, publikum ogsaa. Fra scenen til de bakerste bæn* kene sat vi midt i komedien. De lo høit, de talte med og sang ogsaa, her og der. Hele teatret var et eneste ensemble, viet glæden og sydens robuste morskap. Og dens spirituelle lystighet.

«Er ikke dette deilig?» sa far.

Og Rosinal Jeg hadde aldrig hørt en kolo* ratursang før.

«Hun har en fløite i munden,» sa Einar.

Tonerne blev til ustanselige kaskader av prik* lende vellyd, som faldt og steg som et kunstig vandspring med skumperler op imot sol og himmel. Jeg har aldrig siden hørt det bedre. Jeg husker ikke, hvem hun var. Sikkert en be*- 236 -

rømthet. Og publikum, ja vi med, vi klappet, vi reiste os. Far først, saa hele salonen.

Siden har jeg lært i mit liv, at koloratursang uten aand, uten spirituelle intentioner er kjede* lig og paatrængende som banal rococco. Netop. For koloratur er rococco i musikken. Det er ogsaa lerken over det musikalske landskap.

Da vi i opløftet stemning kom hjem til ho* tellet, var Erling syk. Meslinger. Mor maatte bli igjen, og vi med far dra videre til Schwaz. Vi hadde ikke raad til at bli i Venedig alle sammen.

«Tænk at ikke ha fruen med paa reisen. Jeg gruer,» sa Lina. «Der hænder sikkert nogen ting.»

Det gjorde der for saa vidt ikke, som far var overordentlig ivrig til at ta sig av os, nu han hadde hele ansvaret. Ja, saa ivrig, at han til det Gasthaus, vi skulde til i Bozen, telegraferte og bestilte — fem senger. Følgen var, at vi hadde fem — værelser. Da vi om natten ankom til denne kongelige herlighet, var vi — far ikke mindst — temmelig forbløffet. Da alle disse rum laa i rad og række, saa løp Bergliot gjen* nem dem frem og tilbake — frem og tilbake. Far var — ordknap. Han befalte os alle sam* men at gaa i seng. Da han forsvandt, lo vi,- 237 -

Lina og Einar og jeg, saa vi maatte flygte ind paa Linas værelse, som var længst borte fra hans. Om denne oplevelse og reisen fik mor et brev fra Lina, som var ustyrtelig fornøielig, sa hun.

I Schwaz blev Lina daarlig. Det blev til skar* lagensfeber, da mor netop kom dit med Erling. Saa reiste far i forveien til Berlin. Ikke uten formaninger til os om at være snille og stilfær* dige, saa mor rigtig kunde faa hvile

sig ut. Det blev rolige dage. Solen forfulgte dem, som vovet sig utenfor de kjølige rum og den kjølige gate. Man blev opsuget av varmen. Den slub* ret i sig den sidste rest av tanker og aandelig initiativ, som fandtes i en. Jeg gad ikke engang gaa hen til vor alles ven, Moritz, forgylderen, som arbeidet like i nærheten. Han kom til os om kvelden, naar det var mørkt og litt kjø* ligere. Da taltes der om Norge. Han skulde igjen reise derop og sammen med os. Han var et stort talent, sa far, og en elskelig sjæl. Første gang far var i Schwaz, sa han til ham, at oppe i Norge der vilde han faa forstaaelse og arbeide — og penger. Far sparte ikke paa forgyldningen, naar han fortalte om landet vort. Stakkars Moritz! Han selv kom uten forgyldning lang tid efter for anden gang tilbake til Schwaz fra Norge. Ribbet og fattig døde han. Naar jeg siden har været i Schwaz, besøker jeg hans grav.- 238 -

Den morgen, da mor og Erling klokken fire stod paa jernbanen i Verona for at naa Schwaz om aftenen — hvem gik op og ned der? Borch og fru Thora. De var paa vei til Schwaz. Over? raskeisen var stor, sa mor, og Borch var ikke den, som gjorde et slikt møte mindre festlig. De blev bare et par dage i Schwaz. De reiste videre opover til München med far.

Alting tar en ende, saa ogsaa Linas sygdom. Far hadde ventet i München. Men da vi kom dit, var han reist videre.

«Jeg vil reise til Berlin og tale med en del preussiske herrer om det, som ligger mig paa hjertet, det slesvigske spørsmaal,» hadde han sagt i Schwaz.

«Jeg tror ikke, de herrer preussere interesserer sig det spor for det, som ligger dig paa hjer? tet,» sa Borch. «De har bare respekt for næ? verne.»

«Det preussiske folk er et hæderlig og arbeid? somt folk,» sa far.

«Det preussiske folk er et anonymt begrep, naar du vil tale politik til de store herrer. Og ovenikjøpet med hjertet. Nei, Bjørnson, kjære ven, det blir dig en skuffelse.»

Far likte ikke at høre dette. Men Borch fik jo ret. Mere end ret.- 239 -

I München blev jeg syk, noget henimot difte* ritis. Mit ene ben hovnet op efterpaa, saa jeg hinket. Alle disse hindringer tok mest paa mor. Det kostet jo ogsaa saa meget mere end bereg* net. Og Hegel gjorde det ikke lettere med sine evige pekuniære formaninger, som han sikker* lig holdt for rigtige.

Endelig til Berlin. Da vi om kvelden kom dit, fandt ikke vor droschekusk det hotel, vi opgav. Far hadde ikke git klar nok adresse. Og han var ikke paa jernbanen. I to timer rumlet vi omkring. Det regnet. Og der var megen elendighet inde i den halvt tildækkede vogn. Vi sjanglet omkring i det haabløse i en tilstand, jeg vil kalde: opgit munterhet.

«Det kan jo ikke nytte at graate,» sa Lina.

Endelig fandt kusken det. — Det var like ved den jernbanestation, hvor vi var kommet fra München. Et skarve hotel.

«Men nu maa vi spare,» sa far.

Han var forresten overstrømmende glad over sin «fattige missionærfamilie».

Jeg var ute og saa Siegessäule. Vi gik i sand. Der var endnu ikke brolagt.

Overalt var der soldater. Trommer og pie* colofløiter slog og ståk tonerne taktfast ind i ørene paa os. Bakefter regimenter av fotfolk med tramp og klask i gaten og stivt utstrakte ben, naar en høi officer gik forbi. Dette fandt vi latterlig. Erling, som Lina holdt i haanden,- 240 -

rettet ut benene som de og lo. En ældre høi, stivrygget herre sa rasende:

«Ungezogener Junge.»

«Gid jeg kunde svare paa tysk,» sa Lina.

Heldigvis kunde hun det ikke.

Vi var bare en dag i Berlin. Vi reiste Stettin —Malmø med en pen baat. Og vi hadde godt veir. I Malmø møtte gamle Hegel og Jacob, hans søn. Hegel kjøpte billetter og forærte os til Kristiania. Det var dengang en uhyre reise, som tok fire og firti timer, inden vi naadde frem. Kystbanen fandtes ikke endnu. Vi reiste igjen tredje klasse, ofte med ophold indtil seks timer ved togskifte.

«At De ikke bad Hegel om anden klasse, ialfald for Dem og hr. Bjørnson, saa utslitt som De er,» sa Lina til mor.

Nei, det vilde mor ikke.

Det var en endeløs, forfærdelig reise. Jeg husker den som den værste i mit liv. Vi var møre og langt nede, fysisk og sjælelig, flere ganger paa den tur. Vi, som hadde været syke, hadde ogsaa mindre kræfter at staa imot med. Og mor var virkelig saa træt og svak som jeg ikke hadde set hende paa lang tid. Og far var taalmodig mot hende og os. Men i Charlotten* berg i Sverige, hvor vi sat om natten i et vente* værelse i al evighet, der kom han i krangel med- 241 -

en — norsk handelsreisende, som var uforskam« met, for ikke at si noget mere. Han gad ikke røre sig, da mor og Lina søkte plads. Man bad ham bare om at ta til sig sine haandkufferter, ta dem ned fra bænken. Nei, han var mere end tvær. Da sa far — rasende, gudbevares:

«Rykker De ikke væk, hiver jeg baade Dem og Deres pakker ut gjennem døren.»

Manden reiste sig, tok sit tøi og gik ut. Paa tærskelen snudde han sig:

«Jeg vet godt, hvem D e er. Vi var glad, vi var kvit Dem en stund i Norge nu.»

Og dermed forsvandt han. Vor første norske hilsen, da vi kom hjem.

«Manden hadde uret,» sa Sars, «for der var jo mange, der savnet dig, Bjørnson, du, som altid — aandelig tait — hadde mod til at kaste visse folk ut i rette øieblik.»

Saa reiste vi da ind over grænsen en aarle morgenstund. Den sidste plagsomme nat paa de haarde bænkene. Den sidste, vi var samlet hele familien i en kupé. Jeg ser far sitte og barbere sig, mens Lina holdt speilet. Han pieide ellers gjøre det hver morgen uten at bruke det. Han kunde otte gestikulere med kniven, naar han talte ivrig om en ting, saa det saa rent far* lig ut. Nu maatte han se; for vognen skranglet, saa kniven hoppet dit den ikke skulde.

Vi andre renset os med eau de Cologne og- 242 -

fik rene kraver og blev pudset op til ankom* sten i Kristiania.

Moritz var svært medtat av den lange turen. Han var ikke vant til at reise og var ikke vant til tredje klasses bekvemmeligheter. Han hadde faat en daarlig mave og saa grøn ut.

Ingen visste, at vi kom, uten onkel Petter og tante Laura, som var nede paa stationen. Møtet mellem far og hans bror var meget hjertelig med glade ord.

«Tak for dine gode, trofaste breve, som for* talte mig alt det, jeg burde vite.»

Petter bare knegget. Han var omtrent et hode høiere end far. Og han elsket ham og var altid bekymret for min fars mange stormfulde tiltak i politikken. Han var selv meget frisindet og fry* det sig, naar det gik godt. Han led megen uret, mente far, fordi han var hans bror. Petter mente ogsaa det.

«Men det faar være,» sa onkel Petter. «Hoved* saken er, at ß. B.,» som han oftest kaldte far, «faar sit igjennem. Han maa ha vingefang og ikke ta hensyn til andet end den sak, han vil fremme.»

Hans og tante Lauras hjem var hvilestedet for mig mellem slagene, da jeg siden kom til Kristi* ania ved teatret.

Nok en var paa jernbanen: vort faktotum By* bud nummer én, Halvor. Mors trøst, naar noget skulde besørges. Han bad Lina og Erling og Bergliot til middag hos sig dagen efter.- 243 -

«Det maa da være mye morosamt at faa høre,» sa han.

Invitationen blev hjertelig mottat. Halvor var særlig Bergiiots ven.

Vi andre skulde til Thaulows ute paa deres løkke, «Blocksberg». Der var flere budne.

Thaulow var blandt de faa som hadde det sjeldne mod at ha far og mor til omgang selv i de største stridigheter i Kristiania. Og male* ren Fritz og hans daværende danske hustru, Inge* borg, født Gad, var selvfølgelig der, hvor oppo* sitionen mot Kristianiasnobberiet fra dengang holdt til. Thaulows vogn med de to hestene foran blev av Kristiania kaldt «venstrevogna». Den eneste frisindede familie, som hadde raad til en slik luksus. Gamle Thaulow og frue og deres barn og hus er værd at fortælles om. Det skal ske siden engang. Nu var vi hos dem. Og det kan nok være, at passiaren gik. Far kom hjem med oppositionel beundring for det tyske folk. For dets arbeidsevne og dets disciplin. Der blev gjort mange indvendinger; der taltes om reaktionen.

«Dere tror da vei for fanden ikke, at det er den, jeg staar og forsvarer,» sa far.

«Det tyske frisind, hvis der er noget, har faat pikkelhue paa sig,» sa en. «Bismarck er dem for sterk.»

«Det er bare en overgang,» mente far. «Desuten arbeider alting for friheten. Selv reaktionen —.»

«Men en forbandet lang omvei,» svartes der.

«Her er benveien,» sa en av familien. Jeg tror, det var sønnen, Herman Thaulow. Saa blev Mar? seillaisen spilt. Det vakte jubel. Far sang med. Saa kom «Ja vi elsker». Jeg husker alt dette som idag. Gamle Thaulow gik rundt med sin sorte kalot, sit store aapne, vakre ansigt uten skjeg og glædet sig. Han var en statelig mand.

«Bare vær uenige,» sa han med sin litt tyske akcent, «det gir rivninger, og det gjør nytte.»

Mig var han altid meget hyggelig mot. Han hadde i sin tid skrevet et langt digt til mig, da vi bodde paa Løkken. Det var formanende og belærende. Han lot det trykke. Thaulow hadde mange slike ting fore.

Ved bordet blev der tait for far og mor. Og han svarte, at nu vilde han som en gammel ger? maner op til sin egen gaard. Og derfra haabet han, de snart skulde høre fra ham.

«Naar det blir dig for loddent deroppe, saa faar du komme ind til os. Saa skal vi børste dig av,» lo man.

Det var en kveld, jeg aldrig kommer til at glemme. Jeg selv syntes, jeg var blit mer voksen og det likesom med en gang. Det var jeg vei ogsaa.XVIII.

c aa kom den dagen, da vi reiste op til Aule* stad. Far var straalende som en ung gut. Vi hadde anden klasse til Eidsvold.

«Jeg under ikke Kristiania at se os paa tredje,» sa Lina.

«Jeg tænker mest paa os selv,» sa mor. «At vi kan sitte godt. Kristiania faar tro og mene, som den vil.»

«Dette er alt sammen noget tull,» sa far. «Vi har aldrig kjørt andet end paa første klasse. Der jeg er med alle mine, der er for mig bedre end noget andet sted. Tra*la*la,» sang han. «Sier ikke du ogsaa det, Karoline?» «Jo Bjørnstjerne, det gjør jeg.» Og far tok sig av de to, Erling og Bergliot, og fortalte igjen om alt det merkelige, som foregik paa en bondegaard. Det blev svare til styr i kupéen, da kuerne rautet, og gjeita mekret. Og budeien kom.

«Hvad er en budeie?» sa Bergliot. Erling visste det heller ikke. «Har De aldrig fortalt ungerne, hvad en bu* deie er, Lina? De, som er fra landet?»

Han fandt det meget merkværdig. Jeg husker ikke, hvad Lina svarte. Mor laa utstrakt og nød de bløte sæter. Slik ruslet vi frem til Eidsvold. Der gik vi ombord paa damperen Skibladner.

Mjøsen var et solspeil, som laa fæstet i en mørkegrøn ramme. Dampskibet drog striper i det. Himmelens blaa var lettere og hvitere end i Syden. Mildere i farven. Og ved Hamar syn* tes jeg, det var som at komme ind i en stor glæde. Varm og solbestrødd. Et velkommen tait av naturen. Siden fik vandet dypere toner. Det gik jo mot kvelden, og rammen trak sig sammen om det. I den igjen var der lyse flek* ker. Gaarder med aker og eng, som

ofte laa saa nær Mjøsen, saa den kunde speile dem. Blikkende klart var det. Nede i vandet maatte de lyse flekkene med alle husene sine tro, at de saa sig selv paa land. Himmelen holdt sig rødlig, like til vi kom frem. Enkelte smaaskyer opponerte med andre farver. Men de var ikke mange. Smalere og smalere og koldere i tonen blev det hernede, vi seilet. Saa kom der igjen en stor lysning. Det var Lillehammer.

Vi saa langt borte en knaus. Mørkeblaa med sommerlys bak.

«Opunder den ligger gaarden din, Bjørnson,» sa en bonde.

Far var saa bevæget, saa han ikke kunde svare. Han hadde taarer i øinene.

Det yret av folk paa bryggen. De stod, og de sat paa trappen og rækverket. Gutter og- 247 -

jenter mest. De glante og stirret. Men vi var nede ved landgangen med vore kufferter. Seip talte fra land til far:

«Goddag Bjørnson. Velkommen!»

Far bare nikket. Han orket ikke tale.

«Hestene dine er her for at kjøre dere hjem.»

«Nei, kjære Seip. Sier du det?»

Han saa paa mor:

«Hvad Karoline?»

Mor var ogsaa bevæget.

Saa kom vi da iland. Nogen ropte hurra. Jeg syntes, det var flaut. De fleste sommergjester og byfolk, bare saa og saa. Dødsens tause. Det var, som de vilde granske os tvers igjennem. En ældre dame, som haltet litt, gik ut av stilheten og gav far nogen blomster.

«Tak. Mange tak. Hvem er De?»

Jo, hun var da lærerinde. Navnet hørte jeg ikke.

«Lærerinde? Det glæder mig især,» sa far.

Vi gik til vognene. Folk fulgte efter og stod urørlige. Far maatte hen til hestene. Han klappet dem. Det var, som han vilde si noget til Seip. Men han taug. Alle de mennesker like indpaa pinte ham. En mand steg op i en karjol. Han saa mot far, og det var, som han lo, da han kjørte væk. Far optok det, som om han vilde forhaane ham. Det var sorenskriver Meidell, bror til bergmesteren i Kristiania. Men Meidell var virkelig glad ved at se min far. Og hans fantasifulde, livlige ansigt hadde sagt det uten ord. Han og hans blev fars og mors bedste- 248 -

venner. Men efter det, min far var vant til fra Kristiania, kunde et smil bety det, som skulde saare ham mest.

Saa begyndte turen opover i den lyse sommer* kveld. Jeg sat i samme vogn som min far og mor og Seip. Og det blev tait om gaarden. Om alt det, vi skulde ind til. Jeg tør nok si, som det staar i digtet «Mit følge»: Vi kjørte frem gjennem straalefryd.

Vei klang der ingen klokker. Men der var sangbund i vore sind. Og far sat og nynnet, mens han og vi saa ned i det bredfangede dal* føre, hvor elven spredte sig utover mellem hol* mer og øer, inden den naadde Mjøsen. Og der var en skogaas som et uhyre knæ. Og øverst hadde en bonde sin store gaard. Og de andre aaser bød sine frem. Der laa de alle de røde husene og de hvite og de gule. Og solen tok sig av dem og gav dem sit vakreste lys. En sommer* natsdrøm var det. En huldrenat. Bedaarende fjern og nær som et eventyr. Slik husker jeg det. Slik ser jeg mine forældre kjøre frem mot det hjem, de ikke kjendte, men som de hadde bygget sig op i sin tro og i sine haab.

Da hesten slog hoven mot Nevraabroen, og vognen rullet henover den, da sa Seip:

«Nu er du paa Aulestad gaard og grund, Bjørnson.»

Far tok hatten av. Og han hadde sit kjæreste ansigt, og han holdt mors haand, og han sa: «I Jesu navn!» BJØRN BJØRNSON

MIT LIVS HISTORIER

FRA BARN- DOMMENS DAGE